

HELSINKI, VANHAKAUPUNKI, Hämeentie 156 ja 152

Historiallisen ajan (1550–1640/1660-l.) kaupunkialueella sijaitsevien kahden korttelin rakennusten peruskorjauksiin liittyvien maanrakennustöiden tarkastuksia ja valvontoja vuosina 2007, 2010 ja 2014–2015

Helsingin kaupunginmuseo

Kulttuuriympäristöyksikkö
Markku Heikkinen ja Heini Hämäläinen

TIIVISTELMÄ:

Helsingin Vanhankaupungissa ja Toukolassa Annalanmäen itärinteellä, kaupungin (1550–1640-l.) entisen sijaintipaikan eteläosassa, suoritettiin 2000-luvun alussa Helsingin kaupunginmuseon toimesta arkeologisia tarkastuksia ja valvontaa rakennusten perusparannuksiin liittyvien maanrakennustöiden (salaojakaivannot, imeytyskentät ym.) takia.

Tutkimusalueet muodostuivat kahdesta erillisestä korttelialueesta, joiden kerrostalot on rakennettu vuosina 1946–1948. Pohjoisemmassa Vanhassakaupungissa sijaitsevassa Hämeentie 156:ssa tehtiin tarkastus vuonna 2007 ja laajempi valvonta vuonna 2010. Alueen maakerrokset rakennusten seinustojen vierustoilla ja kauempanakin olivat sekoittuneita ja niistä tuli vain muutamia vanhoja esinekatkelmia uudempien lisäksi. Vain joissakin kohdin kaivannoissa oli säilynyt 1940-luvun rakennuksia edeltävää hyötypuutarhaviljelyyn liittyvää multakerrosta ja kivinen salaoja. Historialliseen kaupunkiaikaan ajoitettavia rakenteita tai kerrostumia ei tullut.

Vuosina 2014–2015 seurattiin Toukolassa sijaitsevan eteläisemmän korttelin Hämeentie 152 vastaavasta syystä tehtyjä maanrakennustöitä. Kohteessa ei tullut mitään vanhoja löytöjä tai rakenteita. Vain joissakin kohdin kaivannoissa oli säilynyt lyhyitä katkelmia 1940-luvun rakennuksia edeltävää multakerrosta täyttömaiden alla.

Kansikuva: Viistoilmakuva tarkastusalueesta vuonna 2013. Edessä on Annalanmäki ja Annebergin huvila. Hämeentie 156 on neljän pistemäisen talon ryhmä vasemmalla ja Hämeentie 152 viiden talon ryhmä oikealla Hämeentie länsipuolella. Kuvaussuunta E. Kuva: Helsingin kaupunki.

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä	
Sisällysluettelo	1
Arkisto- ja rekisteritiedot	2
Peruskarttaote	6
Johdantokartta	7
1. Johdanto	9
2. Vanhankaupungin historia	10
3. Tarkistusalueiden historia	16
4. Aikaisemmat arkeologiset tutkimukset Vanhassakaupungissa	35
5. Tarkistusalueiden kuvaus	60
6. Arkeologiset havainnot.....	65
6.1 Hämeentie 156 vuonna 2007.....	65
6.2 Hämeentie 156 vuonna 2010.....	69
6.3 Hämeentie 152 vuosina 2014–2015	92
7. Yhteenveto.....	112
Lähteet ja kirjallisuus.....	114

Liite 1	Karttaluettelo
Liite 2	Kartat
Liite 3	Kuvaluettelot
Liite 4	Kuvataulut

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Kohteen nimi: Helsinki, Vanhakaupunki, Hämeentie 156 ja 152. Historiallisen ajan (1550–1640/1660-l.) kaupunkialueella sijaitsevien kahden korttelin rakennusten peruskorjauksiin liittyvien maanrakennustöiden tarkastuksia ja valvontoja vuosina 2007, 2010 ja 2014–2015

Kunta: Helsinki

Kylä: Koskela (408)

Kaupunginosa: **Hämeentie 156 2007 ja 2010:** Vanhakaupunki (27)
Hämeentie 152 2014–2015: Toukola (23)

Kortteli: **Hämeentie 156 2007 ja 2010:** 920
Hämeentie 152 2014–2015: 919

Tontti: **Hämeentie 156 2007 ja 2010:** 2-5
Hämeentie 152 2014–2015: 5

Kiinteistötunnus: **Hämeentie 156 2007 ja 2010:** 091-027-0920-00002-005
Hämeentie 152 2014–2015: 091-023-0919-0005

Osoite: **Hämeentie 156 2007 ja 2010:** Hämeentie 156a-d
Hämeentie 152 2014–2015: Hämeentie 152, Kaironkatu 1

Maan omistaja: Helsingin kaupunki, pitkäaikainen vuokraus

Mj-numero: 91500002

Tutkimuksen laji: Hämeentie 156: Tarkastus
Hämeentie 156 2010: Valvonta
Hämeentie 152 2014–2015: Tarkastus

Kohteen laji: Asuinpaikat, kaupunki

Kohteen ajoitus: Historiallinen aika 1550-

Peruskartta: 203406 (Yleislehtijako)
L4133D (TM35-lehtijako)

Kartoitusalueen
sijaintikoordinaatit:

Hämeentie 156:

ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatit: N = 6676895
E = 387968
Z = 6–11 m

ETRS-GK25 tasokoordinaatit: N = 6677843
E = 25498794
Z = 6–11 m

Helsingin erilliskoordinaatisto: x = 23 255
y = 51 601
z = 6–11 m

Hämeentie 152:

ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatit: N = 6676647
E = 387870
Z = 8–15 m

ETRS-GK25 tasokoordinaatit: N = 6677602
E = 25498703
Z = 8–15 m

Helsingin erilliskoordinaatisto: x = 23 013
y = 51 509
z = 18–15 m

Tutkimuslaitos: Helsingin kaupunginmuseo

Tutkijat: **Hämeentie 156 2007:** Markku Heikkinen
Hämeentie 156 2010: Heini Hämäläinen
Hämeentie 152 2014–2015: Markku Heikkinen

Kenttätyöaika: **Hämeentie 156 2007:** 25.5.2007
Hämeentie 156 2010: 10 päivää välillä 30.6.–11.10.2010
Hämeentie 152 2014–2015: 7.5., 20.11., 26.11. ja 1.12.2014 ja
17.4., 4.8.2015 ja lyhyempiä tarkastuskäyntejä

Tarkastus-
alueiden laajuus: **Hämeentie 156 2007 ja Hämeentie 156 2010:** noin 8251 m²
(koko kortteli)
Hämeentie 152 2014–2015: 9333 m²(koko kortteli)

Valvonnan kustantaja: viranomaistyö

Tutkimuskustannukset: -

Digitaalikuivat:

Hämeentie 156 2007: HKM/Helsinki, Vanhakaupunki, Hämeentie 156 2007:1–11

Hämeentie 156 2010: HKM/Helsinki, Vanhakaupunki, Hämeentie 156 2010: 1–90

Hämeentie 152 2014–2015: HKM/Helsinki, Vanhakaupunki, Hämeentie 152 2014–2015:1–86

Aikaisemmat tutkimukset
Annalanmäellä:

Suominen, Esa – Pykä-aho, Päivi 1984: Vanhankaupungin fosfaattikartoitus. Helsingin kaupunginmuseum. *Tulokset on esitetty raportissa: Heikkinen, Markku 1989:Vaasa-ajan kaupungit 1. Helsinki. Helsingin kaupunginmuseum.*

Heikkinen, Markku 1997: Vanhakaupunki 1997, kaivaus.

Heikkinen, Markku ja Mellanen, Jaana 1999–2000: Vanhakaupunki, Annala 1999–2000, valvonta.

Tutkimukset muualla
Vanhassakaupungissa:

Rinne, Juhani 1913: Kuninkaankartanonsaari, tarkastus (ei kertomusta).

Cleve, Nils 1930–1931: Berättelse över arkeologiska undersökningar i Gammelstaden åren 1930 och 1931. Helsingfors stads museum.

Knapas, Rainer 1971: Kuninkaankartanonsaari, tarkastus.

Heikkinen, Markku 1987: Viemäritöiden yhteydessä tehtyjä havaintoja. Helsingin kaupunginmuseum. *Tulokset on esitetty raportissa: Heikkinen, Markku 1989:Vaasa-ajan kaupungit 1. Helsinki. Helsingin kaupunginmuseum.*

Heikkinen, Markku 1988: Helsinki, Vanhakaupunki. Koekaivaus 1988. Helsingin kaupunginmuseum.

Heikkinen, Markku 1989–1993: Vanhakaupunki 1989–93, kaivaus.

Heikkinen, Markku 1999: Helsinki, Vanhakaupunki 1999. Historiallisen ajan kaupunkikaivauksen kertomus.

Heikkinen, Markku 2000: Verkatehtaanpuisto 2000, valvonta ja kaivaus.

Heikkinen, Markku 2005: Viikki, Viikintie, Viikki, Vanhankaupunginkoski ja Vanhakaupunki, Taide- ja viestintäoppilaitos. Historiallisen ajan tien koekaivaus 2003, maarakennustöiden arkeologinen valvonta 2003–2004 ja historiallisen ajan (1550–1640) kaupunkialueella tehdyn maarakennustyön arkeologinen valvonta 2003–2004.

Heikkinen, Markku ja Hämäläinen, Heini 2015: Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki. Historiallisen ajan (1550–1640/1660–l.) kaupunkialueella sijaitsevan tontin koekaivaus 12.–16.11.2012 ja alueen rakennustöiden tarkastuksia vuosina 2007–2008, 2008 ja 2009.

Aikaisemmat löydöt
Annalanmäeltä:

HKM XLV:511–579 ja 642–657, vain osa Annalanmäeltä (fosfaattikartoitus 1984)
KM 2000074:1–162 (Annalan valvonta 1999–2000)
KM 98021:1–7078 (kaivaukset 1997)

Aikaisemmat löydöt
Vanhastakaupungista
yleensä:

HKM XLV:40 (1929, irtolöytö, mekaaninen kutomo)
HKM XXXIII:43–45 (1930, irtolöytöjä Kellomäen kaivauksilta)
HKM XLV:188–197 (1950, vesilaitoksen hallussa v:sta 1908)
HKM XXXXV:84:alanumerot (kaivaukset 1930–31)
HKM XLV:199 (1951, irtolöytö, liikennelaitoksen työmaa Kustaa Vaasan katu)
HKM XLV:203 (1951, irtolöytöjä Koskelasta)
HKM XLV:207–237 (1952, irtolöytöjä, Koskela, vaunuhallit)
HKM XLV:238–277 (1952, irtolöytöjä, Koskelantie 37)
HKM XLV:279–282 (1954, irtolöytöjä, Koskelantie 37)
HKM XLV:333–338, (1973, irtolöytöjä Vanhankaupungin pelloilta)
HKM XLV:349 (1970, irtolöytö v. 1930–31 kaivauksilta)
HKM XLV:361–362 (1973, irtolöytöjä Jokiniementieltä)
HKM XLV:464–468 (1967, irtolöytö Koskela, vesilaitoksen sillan luota)
HKM XLV:690–699 (koekaivaus 1988)
KM 2005064 (kaivaukset 1989–93)
KM 2000028:1–2732 (kaivaukset 1999)
KM 2000075:1–117 (kaivaus 2000)

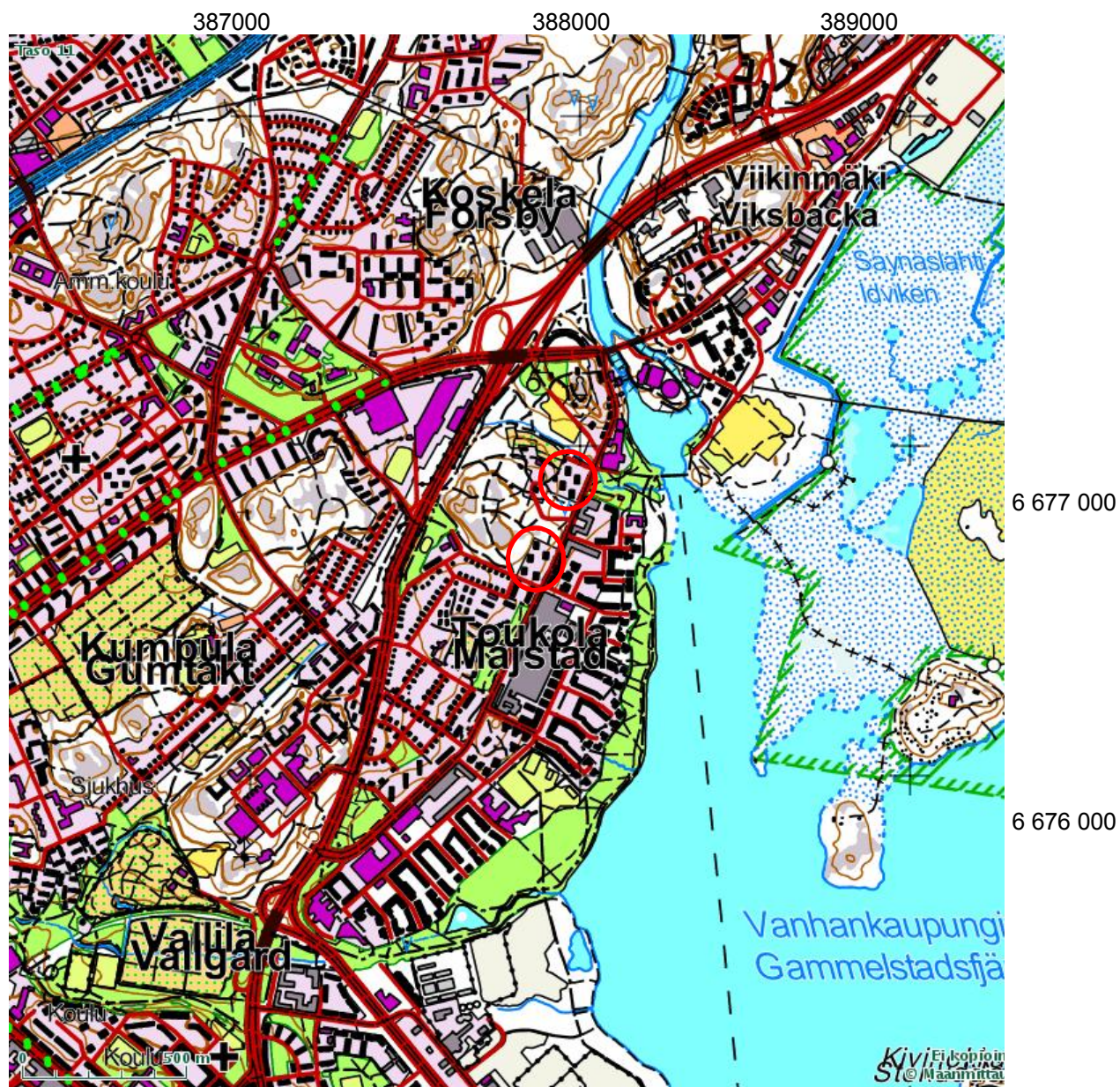
lisäksi kymmenkunta irtolöytönumeroa, lähinnä pelloista löydettyjä rahoja kaupunkiajalta ja sen jälkeen Kansallismuseon Rahakammion kokoelmissa (ks. esim. Vaasa-ajan kaupungit 1. Helsinki.)

Alkuperäinen raportti: Helsingin kaupunginmuseo

Kopio: Museoviraston arkisto, Helsinki

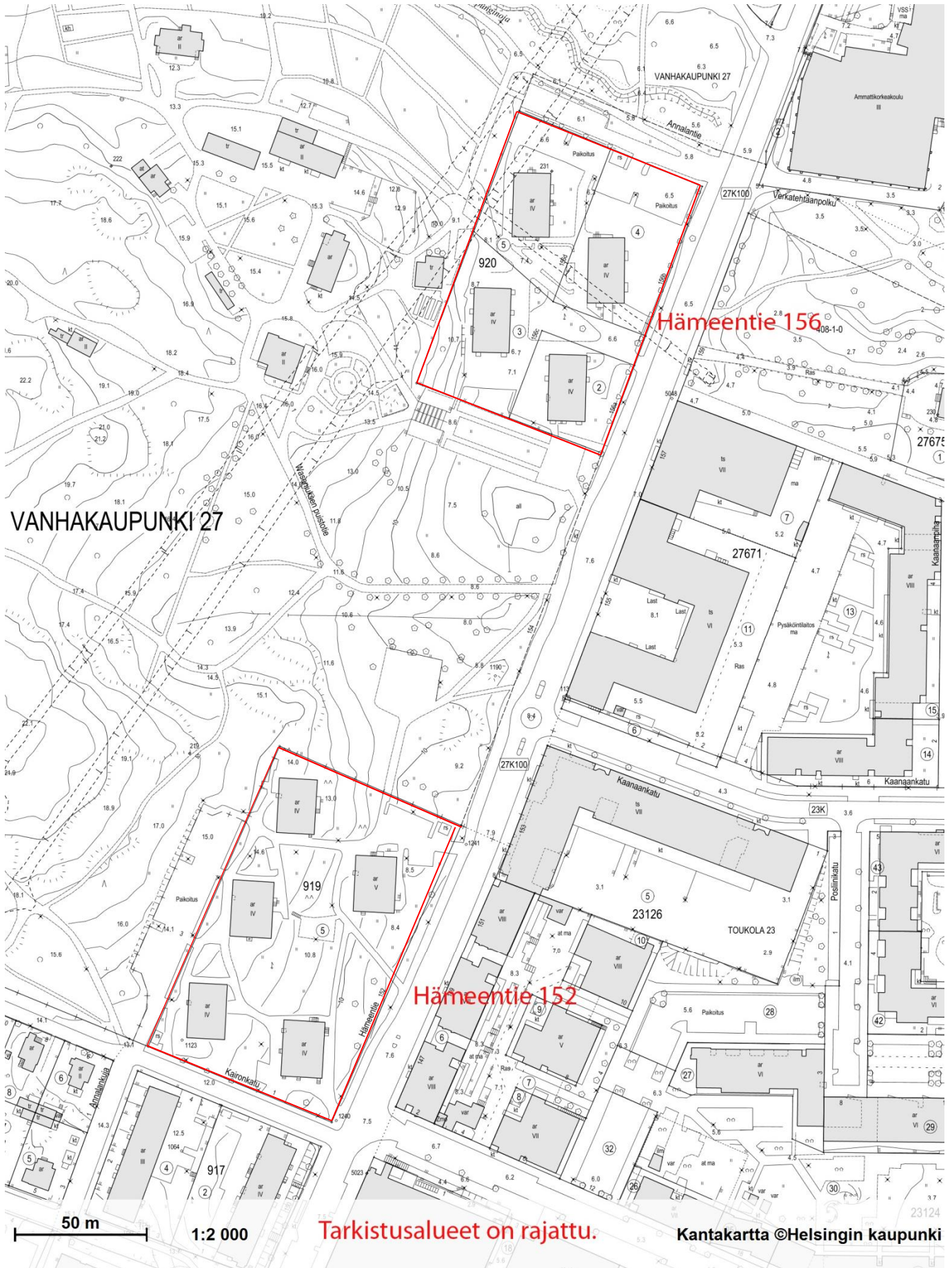
Helsinki, Vanhakaupunki, Hämeentie 156 ja 152

Mk 1:20 000

ETRS-TM35FIN

Tarkastus- ja valvonta-alueet on ympyröity. Hämeentie 156 on ylempi ja Hämeentie 152 alempi ympyröity alue.

VANHAKAUPUNKI 27

Hämeentie 156

Hämeentie 152

50 m

1:2 000

Tarkistusalueet on rajattu.

Kantakartta ©Helsingin kaupunki

1. JOHDANTO

Helsingin Vanhassakaupungissa ja Toukolassa, Annalanmäen itärinteellä, Helsingin (1550–1640-l.) entisen sijaintipaikan eteläosassa, tehtiin vuosina 2007, 2010 ja 2014–2015 kolme pientä tarkastusta ja valvontaa kahdella eri korttelialueella kerrostalojen peruskunnostuksien ja salaojituksen ym. takia. Niiden aikana ei havaittu mitään kaupunkiaikaan tai kaupunkiajan jälkeisen 1600–1700-lukujen asutukseen viittaavaa rakennetta. Kaupunkiaikaan liittyviä esineitä tuli vain muutama sekoittuneista kerroksista tai uudemmista viljelykerroksista. 1800- ja 1900-lukujen viljelykseen liittyviä irtohirsiä oli säilynyt pohjoisemmalla alueella muutama.

Helsingin kaupunginmuseon tutkija Markku Heikkinen tarkasti Vanhassakaupungissa sijaitsevan pohjoisen (Hämeentie 156) ja Toukolassa sijaitsevan eteläisen alueen (Hämeentie 152) maanrakennustöitä vuosina 2007 ja 2014–2015 ja Heini Hämäläinen pohjoisen alueen vuonna 2010. Kaikki tarkastukset/valvonnat on tehty kerrostalojen perusparannusten yhteydessä viranomaistyönä. Niiden yhteydessä tehtiin dokumentointia muistiinpanoin, valokuvaamalla ja piirtämällä.

Tarkastusalueet ja havaintopisteet merkittiin kahteen yleiskarttaan, jonka pohjana kaupungin kanta- ja johtokartat mittakaavassa 1:500. Kartat ovat Helsingin kaupungin vanhassa erilliskoordinaatistossa, joka oli voimassa oleva koordinaatistosysteemi kahden ensimmäisen tarkastuskerran aikana. Kantakartan korkeuskäyrät ovat kuitenkin uuden N2000-korkeusjärjestelmän mukaisia.

Vähäiset löydöt painottuivat 1800- ja 1900-luvuille. Vuoden 2010 tarkastuksessa pohjoiselta alueelta niitä tuli joitakin. Vanhoja esineitä tuli vain muutama. Vuosien 2014–2015 tarkastuksissa ei tullut vanhaa esineistöä eikä uudempiakaan kuin muutama katkelma. Yhtään löytöä ei talletettu.

Markku Heikkinen kirjoitti raportin ja luetteloit tarkastuksien kuvat lukuun ottamatta Hämäläisen vuoden 2010 valvontaosuutta. Tarkastuksien dokumentointikuvat luetteloitiin kaupunginmuseon erilliseen järjestelmään numeroilla HKM/Helsinki, Vanhakaupunki, Hämeentie 156 2007:1–11, HKM/Helsinki, Vanhakaupunki, Hämeentie 156 2010:1–90 ja HKM/Helsinki, Vanhakaupunki, Hämeentie 152 2014–2015:1–86.

Tämä raportti on tavallista raporttia laajempi, koska siihen lisättiin muitakin Vanhankaupungin arkeologisia ja historiallisia tietoja, erityisesti tämän raportin kohdealueilta, yhteenvedoksi alueella suoritetuista tutkimuksista sadan vuoden ajalla 1913–2015. Kyseessä ei ole kuitenkaan kaiken kattava raportti aiheesta. Vastaavanlainen on tehty aiemmin Kellomäen alueelta.

2. VANHANKAUPUNGIN HISTORIA

Forsbyn kylä

Tarkastusalueet sijaitsivat Helsingin Vanhankaupungissa Vantaanjoen suun eteläpuolella Annalanmäen itärinteellä. Annalanmäki oli kuulunut keskiajalla Helsingin pitäjän Viikin neljännekunnan Forsbyn kylään, joka oli pitäjän vanhimpia kyliä. Ensimmäinen maininta kylästä vuodelta 1417 liittyy virolaisen Padisten sisterssiläisluostarin munkkeihin, jotka olivat joutuneet käräjille syytettynä siitä, että olivat seisseet ”Forsbyn maalla” ja haavineet” kaloja ”kosken Forsbyn puoleisessa vedessä”, mihin heillä ei ollut oikeutta.

Helsingin perustamisen tieltä vuonna 1550 hävitetty viiden talonpojan kylä sijaitsi nimensä perusteella Vantaanjoen suun koskien luona. Helsingin kaupunginmuseon vuosien 1989–93 kaivauksissa havaittiin kaupunkiaikaa (1550–01640-l.) vanhempia kerroksia Vanhankaupungintien eteläpuolelta.

Kaupunkiaika

Kustaa Vaasan perustama Helsinki sijaitsi Annalanmäen ja pohjoisemman Kellomäen rinteillä sekä niiden välisessä laaksossa 1550–1640 -luvulla. Vanhasta Helsingistä on säilynyt vain yksi kartta, jonka ilmeisesti Hans Hansson on piirtänyt vuonna 1645 (ks. kartta s. 10). Kartassa ei näy kuin kortteleiden sijainti. Tontteja tai rakennuksia ei ole merkitty. Ainoa merkitty rakennus on kirkko kaupunkialueen luoteisnurkassa. Kaupungin eri rakentamisvaiheista ja rakennuksista ei ole paljontaan kirjallisia tietoja. Kaupunki on palanut tuntemattomassa laajuudessa vuonna 1570 ja muistakin pienemmistä paloista on tietoa. Onko kaupungin asemakaavaa muutettu suuren tulipalon jälkeen vai onko se pysynyt perustamisestaan saakka samanlaisena, ei tiedetä. Alueen kaupunkiaikaa edeltävästä ajasta, kaupungin perustamisesta ja historiasta, kaupungin ulkonäöstä ja julkisista rakennuksista, vanhoista ja uusista arkeologista kaivauksista, esineistä ja alueen kaupunkiajan jälkeisestä historiasta saa tarkempia tietoja **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit 1** -raportista ja **Narinkka 1994** –vuosikirjasta sekä niiden julkaisemisen jälkeen tehtyjen kaivausten raporteista. Vuoden 1645 kartta on sijoitettu, ottaen huomioon **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit 1** -raporttiin koottu vanha kartta-aineisto, maaperätiedot ja muut tekijät, nykykarttapohjalle (ks. kartat s. 11–13).

Kustaa Vaasa oli määrännyt kaupungin rakennettavaksi renessanssin ihanteiden mukaan ruutuasemakaavaan. Kaupungin korttelit noudattelivat kuitenkin keskiaikaiseen tapaan luonnonmuotoja. Näin tapahtui erityisesti pohjoisella Kellomäellä, jossa oli enemmän jyrkkiä kallioalueita kuin etelämpänä. Kaupungin jakavan puron eteläpuolella on jotkut tutkijat ovat halunneet nähdä sijainneen kaupungin alkuperäisen keskustan juuri säännöllisemmän korttelirakenteen takia. Tämän vuoksi kaupungin päätori on nähty sijaitsevan täällä kortteleiden välissä olevassa tyhjällä alueella. Kortteleiden muoto johtuu kuitenkin maastosta ja oletettu tori olisi ollut valtavasti suurempi kuin torit yleensä tuohon aikaan tai Vironniemen Helsingin Suurtori.

Kaupungin merkittävät viralliset toiminnat sijaitsivat pohjoisempana Kellomäen ympäristössä. Kellomäen luoteisosassa, nykyisen Vanhankaupungintien pohjoispään länsipuolella, sijaitsi kaupungin kirkko ja kirkkomaa. Sitä vastapäätä oli kadun toisella

puolella hospitaali. Se mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1559. Kellomäen eteläpuolella oli kaupungin päätori ja raatihuone. Kellomäen kohdalla johti koskien yli silta itään ja kosken partaalla kaupungin puolella oli kaupungin mylly vuoden 1569 kaupungille privilegiossa myönnettyllä oikeudella. Sen lähellä on sijainnut Venäjänkauppaa varten vaaka. Se on voinut sijaita myös saarella. Kellomäen koillisrinteellä sijainnut kaupungin koulu mainitaan ensimmäisen kerran v. 1560. Sen vuoden 1632 sijainti paljastuu raastuvanpöytäkirjasta. Samaan paikkaan on sijoitettu myös kaupungin pappilaa.¹

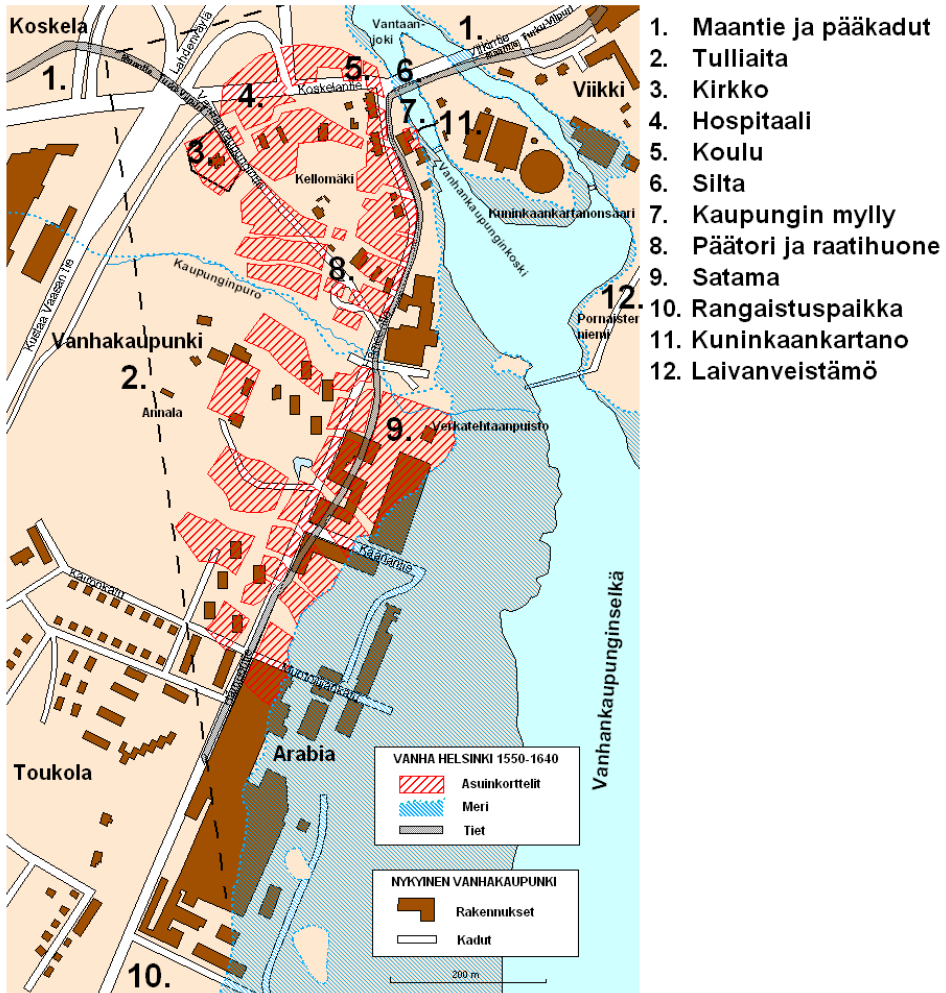

Vanha Helsinki Hans Hanssonin vuoden 1645 Uutta ja Vanhaa Helsinkiä esittävässä kartassa.²

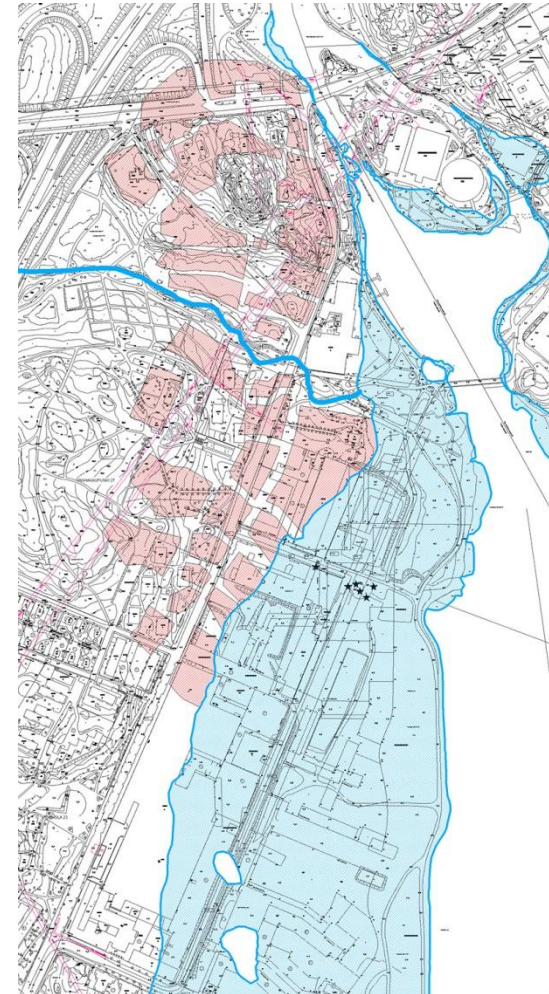
Annalanmäeltä ei tunneta virallisia toimintoja. Rannassa on ollut korttelit mereen saakka eli täällä on ollut satamatoimintaa. Kaupungin eteläpuolella merenrannassa on ollut kaupungin rangaistuspaikka.

¹ Kellomäen historiassa on käytetty seuraavia lähteitä: Heikkinen Markku 1989: Helsinki. Vaasan-ajan kaupungit 1. ja Heikkisen artikkelit Narinkka 1994:ssä.

² Charta öfver gamle och Nya Helsingfors varande ägor. Ruotsin valtionarkisto/signum: lantmät. lev. 1850 nr. 78. Kartav. stot format.

Vanhan Helsingin rekonstruktio vuoden 1645 kartan mukaan ja kaupungin eri toimintojen sijainnit. Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

Uudempi Vanhan Helsingin rekonstruktio kartta. Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

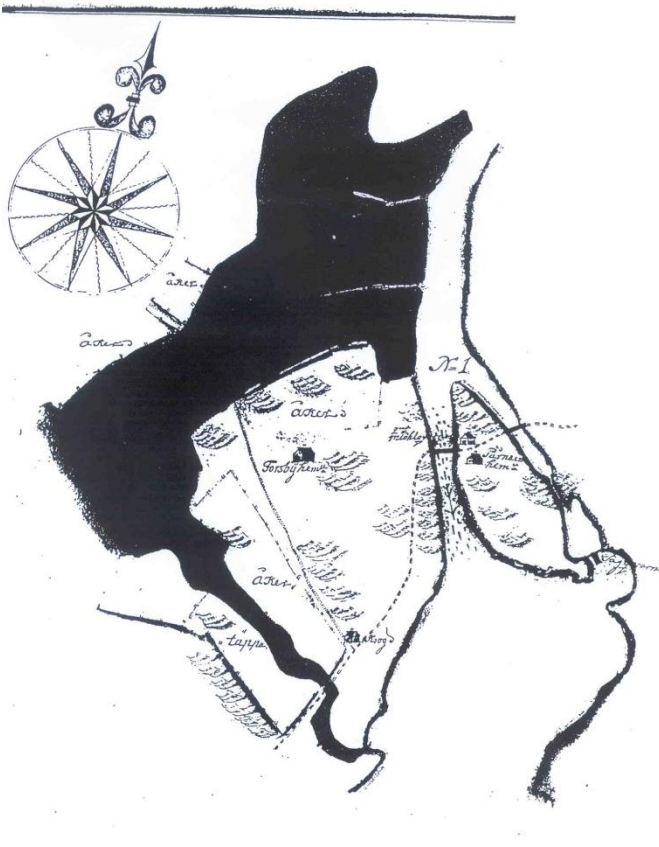
Kaupunki siirretään

Kaupungin taloudellisten vaikeuksien takia valtiolta päätti pitkän harkinnan jälkeen lokakuussa 1640 perustaa kallioiselle Vironniemelle, ulkomeren äärelle, Uuden Helsingin. Vanha ja Uusi Helsinki olivat hetken olemassa yhtä aikaa 1640-luvun alussa. Valtiovallan taholta tulleiden useiden houkutteluiden ja uhkailuiden jälkeen suurin osa porvareista siirtyi vähitellen vuoteen 1647 mennessä uuteen kaupunkiin. Vielä 1662 uhattiin Uuden Helsingin maistraatin taholta repiä Vanhassakaupungissa asuvien rakennukset, jos he eivät muuta Uuteen Helsinkiin. Tämän jälkeen entiselle kaupunkialueelle tai sen lähistöön jäivät vain hospitaali, krouvit ja myllyt asukkaineen ja hoitajineen.

Uusi aikakausi

Vanhankaupungin aluetta (*Gamble Helsingfors, Gamla Helsingfors, Gamla staden, Gamelstaden, virallisesti vuodesta 1909 Gammelstaden*) käytettiin kaupungin siirron jälkeen Uuden Helsingin laidun- ja heinäalueina. Kaupungin raatimiehet saivat 1600-luvun lopulla näistä maista ja kosken partaalla sijainneesta kaupungin myllystä veropalkkaa.

Välillä kokonaan autioituneen Koskelan kylän yhteen taloon kaupungin maistraatti otti 1700-luvun alussa viljelijän vuokralle. Kaupungin vuokratilan, Forsbyn, vuokraajat saivat 1700-luvun kuluessa vähitellen haltuunsa kaikki Koskelan kylän maat. Länsikosken rannalla sijaitsi kaupungin mylly ja ilmeisesti Hämeentien ja Vanhankaupungintien risteyksen pohjoispuolella krouvi heti 1600-luvulta lähtien. Viikin puolella saarella länsikosken itärannalla oli maaherran myllyt ja krouvi. Koskelan vaunuhallien kohdalla sijaitsi kaupungista 1643/44 siirretty hospitaali vuoteen 1765 saakka.

Entisen kaupunkialueen pohjoisosa, Kellomäen alue, vuonna 1738. Kellomäen luoteisosassa on Forsby hem. Nykyisten Vanhankaupungintien ja Hämeentien risteyksen pohjoispuolella on krouvi, siltojen luona myllyjä ja saarella Pärnain hem. Muita rakennuksia ei ole Kellomäelle merkitty. Kellomäen pohjoisrinteessä on peltoja kuten myös mäen Vanhankaupungintien eteläpuolella. Tummat alueet ovat niittyjä.³

³ H.O.Brinck 1738: Geometrisk Carta öfver Situation af fårsser wid Hälssing Gamelstaden.

Vanhaankaupunkiin ei syntynyt keskiaikaisen Forsbyn/Koskelan kylän kaltaista seuraajaa, mutta hospitaali, kaupungin ja maaherran myllyt ja krouvit toivat runsaasti eloa alueelle 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa. Tilanne oli erilainen kuin ennen kaupungin perustamista, sillä alueen kautta kulki nyt Suuren Rantatien Helsingin niemen poikki Vanhaan Helsinkiin 1550-luvulla ja Uuteen Helsinkiin 1640-luvulla rakennetut tielinjaukset. Ne ja muut tiet sekä Vantaanjoen ja meren mahdollisuus kesä- ja talviliikenneväylinä teki alueesta liikenteen solmukohtan. Vantaanjoki oli myös merkittävä voimanlähde teollisuudelle. Edellä mainitut tekijät mahdollistivat muunkin liiketoiminnan. Alueesta muodostui niiden avulla Helsingin pitäjän vilkkain ja tuottoisin kapakointipaikka. Kellomäen itärinteellä kosken luona oli lähellä joen ylittävää siltaa myllärin talo ja Kuninkaankartanonsaarella Párnain talo. Annalanmäen kohdalta ei ole tarkkaa karttaa tältä aikakaudelta, mutta alue on ollut ilmeisesti 1600- ja 1700-luvuilla länsiosassa metsää ja idässä lähempänä rantaa niittyä.

Ison ja Pikku vihan aikana alue, erityisesti myllyt, kärsi vahinkoja sotatoimien takia. Ison vihan aikana Kellomäeltä Koskelaan vaunuhallien luokse 1640-luvulla siirretyn hospitaalin rakennukset poltettiin ja ilmeisesti kaikki Vanhankaupungin säilyneet rakennukset siirrettiin kaupunkiin. 1700-luvulla alueella oli useita riitoja krouvienpito-oikeuksista, salakrouveista ja kielletystä maakaupasta. Sahalaitoksen väki, myllärit ja sahalla asioivat metsänomistajat olivat suurimpana syyllisiä riitoihin. Myös pitäjän suurimpien myllyjen omistusoikeudesta riideltiin pitkin 1700-lukua. Länsikosken länsirannan mylly oli kaupungin ja sitä vuokrasi yksityiset henkilöt tai yhtiöt. Vastarannalla saarella sijainnut Viikin latokartanon mylly kuului maaherralla aina vuoteen 1711. Tällöin se vuokrattiin yksityiselle. Myllyt rakennettiin useasti uudelleen tulvien ja tulipalojen takia.

Länsikosken myllyjen rinnalle perustettiin 1700-luvulla myös muuta teollisuutta. Saha rakennettiin vuonna 1735 itäkosken eteläosaan ja värjäämö perustettiin vuonna 1744 länsikosken alapuolelle myllyjen eteläpuolelle Kellomäen kaakkoispuolelle. 1700-luvun loppupuolella alueen teollisuus käsitti useita myllyjä ja sahan. Kellomäen rannassa nykyisen Metropolian rakennuksen kohdalla sijaitti värjäämö, ja sen pohjoispuolella oli läänin suurin viinanpolttimo-mallastamo-panimo. Vanhassakaupungissa oli myös vaatetehdas ja tiilitehdas lyhytaikaisesti.

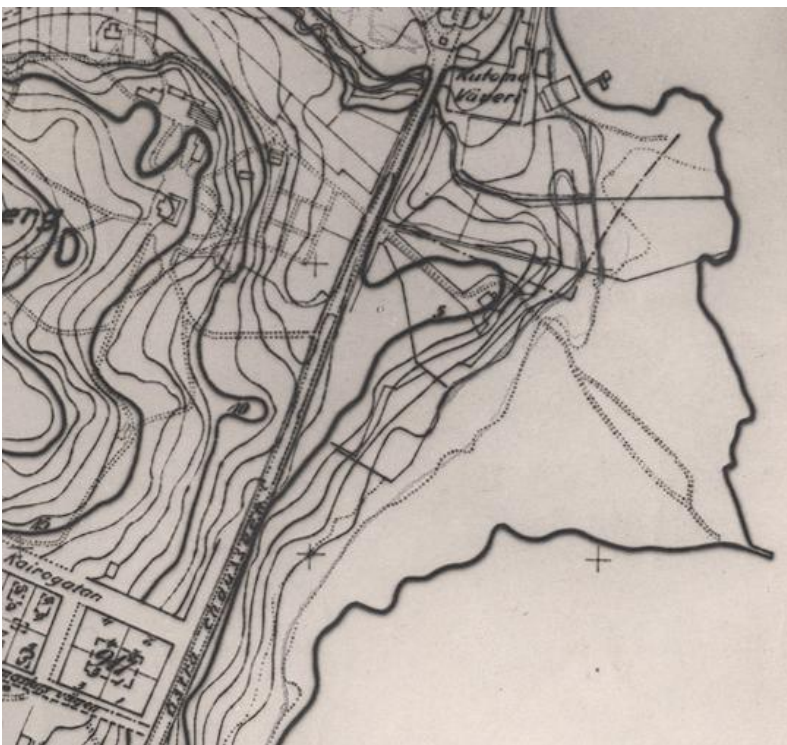

Gavril Sergejeffin akvarelli 1811 Vanhastakaupungista. Oikealla länsikosken rannalla näkyy Vanhankaupungin puolella myllyt ja taustalla panimo ja sen takana värjäämö. Oikealla on Kellomäki. Taustalla näkyy Annalanmäki. Maalattu pohjoisesta. Sota-arkisto, Moskova. Kuva: Museovirasto.

Forsbyn tila alkoi hajota 1800-luvun kuluessa kaupungin vuokratessa alueita muille. Vanhankaupungin eteläosaan Annalanmäelle rakennettiin Villa Annebergin huvila 1830-luvun alussa laajoine muotopuutarhoineen ja puistoineen. Sen vuokraaja kauppaneuvos G.O. Wasenius vuokrasi ajoittain myös kaupungilta Forsbytä ja Viikkiä. Itse huvila lähialueineen pysyi Waseniuksilla 2. maailmansodan alkuun saakka, mutta muita alueita lohkottiin siitä vähitellen pois. Vanhankaupungin pohjoisosan Forsbyn tilaa hoiti viimeiseksi 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa yhtiö, jonka jälkeen tilan maita jaettiin useille palstaviljelijöille.

Uutta teollisuutta syntyi alueelle 1800-luvun lopussa; 1872 alettiin rakentaa kaupungin vedenpuhdistuslaitosta Kuninkaankartanonsaarelle, vuosisadan vaihteessa Mekaanista villakutomoa (nyk. Metropolian rakennus) värjäämön paikalle ja 1873 Arabian posliinitehdasta työvään asuntoalueineen alueen eteläosaan nykyiseen Toukolaan. Arabian tehdas sijaitsi jo entisen kaupunkialueen ulkopuolella. Vanhankaupungintien varteen rakennettiin asuin- ja nuorisoseurarakennuksia ja Kellomäen rinteelle lähelle siltää Hämeentien varteen vesilaitoksen työvälle asuntoja 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Toukolan pientaloalue rakennettiin 1920-luvulla ja Toukolan kerrostalot 1950- ja 1960-luvuilla.

Annalanmäen itärinne korkeuskäyrillä varustettuna 1920-luvun alussa. Kerrostalojen paikat ovat vielä rakentamatta. Annebergin huvilan edessä näkyy muotopuutarha ja sen pohjoispuolella on pelto. Eteläisellä tarkastusalueella ei näy peltoja. Kuva: HKM.

Alue pysyi Helsingistä erillisenä teollisuusalueena, joka teollisuudesta huolimatta oli maaseutumaista aluetta aina toiseen maailmansotaan saakka. Entisen kaupunkialueen suuri muutos oli kun Verkatehtaanpuiston eteläpuolelle Hämeentien itäpuolelle rakennettiin suuret pienteollisuustalot 1953, 1963 ja 1964 ja Annalanmäelle Hämeentie länsipuolelle asuinkekkot 1946–48. Etupäässä entisen kaupunkialueen eteläosan

itäpuolelle ja kaakkoispuolelle on viime vuosikymmeninä rakennettu Arabianrannan uusi asuinalue. Kaupunkiaikana alueet ovat olleet merialueina.

Vanhakaupunki ja Toukola olivat vuosituhannen vaihteessa voimakkaan muutoksen kourissa. Teollisuus kaikkosi osittain alueelta 1900-luvun lopulla, mutta kunnostettuihin rakennuksiin muutti tilalle mm. taide- ja viestintäoppilaitoksia, uuden median pienyrittäjiä ja museoita. Uusi Arabianrannan asuinalue oli syntyessä merestä vallatulle täyttömaalle ja kaupunki peruskunnosti Vanhankaupungin aluetta voimakkaasti.

1990-luvun puolesta välin lähtien Vanhaakaupunkia kunnostettiin suunnitelmallisesti. Jo 1980-luvun lopussa Vanhankaupunginkosken rantamuureja korjattiin aluksi myllyn eteläpuolella ja sitten Kuninkaankartanonsaaren rannoilla. Tavin (Metropolia) valvonta-alueen pohjoispuolinen puisto kunnostettiin samalla. Sen jälkeen suunnitelmallinen kunnostustyö eteni etelästä pohjoiseen. Aluksi kunnostettiin Toukolaa. 1996 alkoi Annalan alueen kunnostustyöt ja 1999 työt ulottuivat jo Kellomäelle. Verkatehtaanpuistoa kunnostettiin vuonna 2000. Kunnostukseen kuului niin kasvillisuuden hoito, kevyenliikenteenväylien ja -siltojen rakentamiset, valaistukset, tekopuron teko entisen puron kohdalle kuin alueen rakennuskannan remontoiminen.

Samoin rakennuksille ja alueille suunniteltiin uusia käyttötarkoituksia. Mm. Hyötykasviyhdistys hoitaa Helsingin kaupunginmuseon vuoden 1997 kaivausalueille Annalanmäen pohjoisosaan tehtyä pienviljely- ja teemapuutarha-alueita. Teollisuus- ja varastotiloihin on muuttanut uusia oppilaitos- tai museolaitoksia (mm. Stadian taide- ja viestintäoppilaitos, nykyisin Metropolia, entisessä verkatehtaassa ja kaupunginmuseon Voimalamuseo, nykyisin Tekniikan museon, entisissä vesilaitoksen voimalaitoksissa).

Vanhakaupungin alue siirtyi kaupungin siirron jälkeen vähitellen, viimeistään 1800-luvun alussa, hallinnollisesti Helsingin pitäjään. Forsbyn tilan asukkaat merkittiin pitäjän kirkonkirjoihin, tila pitäjän maarekisteriin ja tilaa koskevat asiat käsiteltiin kihlakunnanoikeudessa. Helsingin maalaiskunnan perustamisen jälkeen vuonna 1865 asukkaat ja teollisuuslaitokset maksoivat kunnallisverot maalaiskunnalle. Vanhakaupunki liitettiin senaatin päätöksellä takaisin Helsinkiin vasta 15.5.1899. Kuninkaankartanonsaari ja Viikki liitettiin kaupunkiin ensimmäisen kerran vasta vuonna 1946 suuren esikaupunkiliitoksen yhteydessä.

3. TARKASTUSALUEIDEN HISTORIA

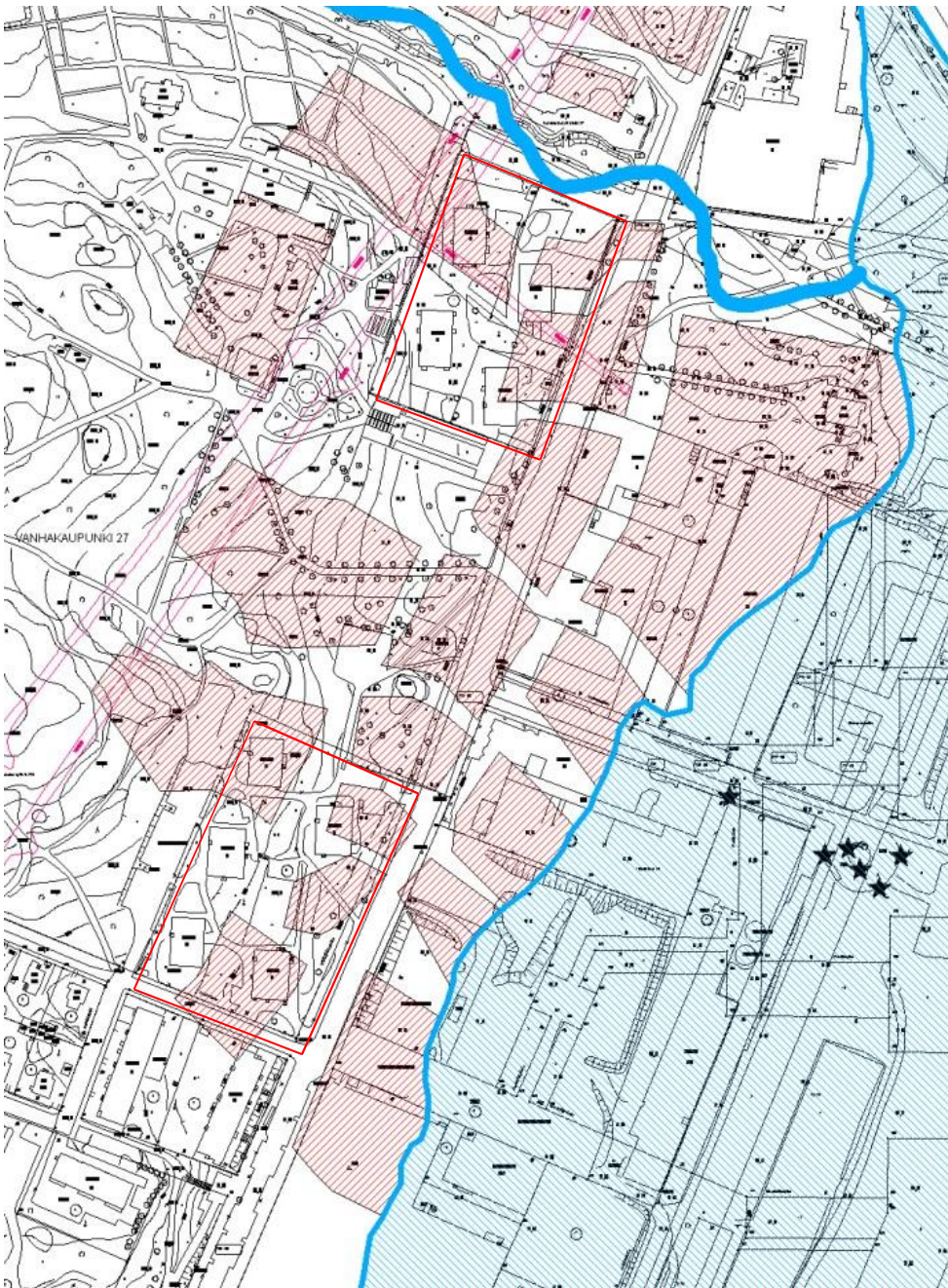
Hämeentie 152 ja 156

Kustaa Vaasa oli määrännyt kaupungin rakennettavaksi renessanssin ihanteiden mukaan ruutuasemakaavaan. Kaupungin korttelit noudattelivat kuitenkin kaupungin ainoassa vuoden 1645 kartassa keskiaikaiseen tapaan luonnonmuotoja. Näin tapahtui erityisesti pohjoisella Kellomäellä, jossa oli enemmän jyrkkiä kallioalueita kuin etelämpänä.

Kaupungin jakavan puron eteläpuolella on jotkut tutkijat nähneet sijainneen kaupungin alkuperäisen keskustan juuri säännöllisemmän korttelirakenteen takia. Tämän vuoksi myös kaupungin päätori on nähty sijaitsevan täällä kortteleiden välissä vuoden 1645 kartalla näkyvällä tyhjällä alueella. Kortteleiden muoto johtuu kuitenkin maastosta. Oletettu tori olisi ollut valtavasti suurempi kuin torit yleensä tuohon aikaan. Vuosien 1999-2000

Annebergin huvilan muotopuutarhan kohdalla tehtyjen tutkimusten perusteella alueen kaupunkiaikainen rakentamattomuus johtui alueen alavuudesta ja siitä johtuvasta kosteudesta. Pohjoisemman tarkastusalueen laitamilla on ollut kolmen korttelin osia vuoden 1645 kartan perusteella tehdyn rekonstruktioikartan mukaan. Eteläisellä tarkastusalueella on kolme pientä korttelialuetta ja parin muun osia.

Kaupunkiajalla Annalanmäellä ei tiedetä olleen virallisia toimintoja. Korttelit ovat ulottuneet täällä mereen saakka eli täällä on ollut satamatoimintaa. Mäen päällä Annebergin huvilan kohdalle on ensimmäisissä Vanhankaupungin historiatutkimuksissa esitetty olevan hiukan erillään kaupungin hospitaalini. Kirjalliset lähteet osoittavat sen sijainneen kuitenkin kirkon lähellä Kellomäellä. Kaupungin eteläpuolella, sen ulkopuolella, merenrannassa on ollut kaupungin rangaistuspaikka.

Uudempi Vanhan Helsingin rekonstruktioikartta Annalanmäen kohdalta. Tarkistusalueet on rajattu punaisin viivoin. Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

Kaupungin 1640-luvun lopun ja 1660-luvun lopullisen siirtymisen jälkeen tarkastusalueille ei ole jäänyt ilmeisesti mitään rakennuksia. Asiasta ei ole tosin tarkempia kirjallisia lähteitä, karttoja tai piirroksia. Ensimmäisessä tarkemmassa vuoden 1777 kartassa näkyy Suuren rantatien/Itäisen Viertotien/Hämeentien länsipuolella sijaitsevan Annalanmäen rinteeseen olevan metsäaluetta. Aivan pohjoisimmassa osassa on niittyä lähellä poikittaista puroa. Maantie on ilmeisesti suoristettu, sillä se ei noudattele rantaviivan muotoa kuten kaupunkiajan korttelit ja kaupungin halki mennyt katu.

Forsbyn kartta Annalanmäen kohdalta vuodelta 1777 (kopio 1803)⁴. Annalanmäen itärinne tiehen saakka on metsäaluetta ja siellä ei ole rakennuksia. Poikittaisen puron varrella ja merenrannassa on niittyjä. Kuva: HKM/signum XV-15.

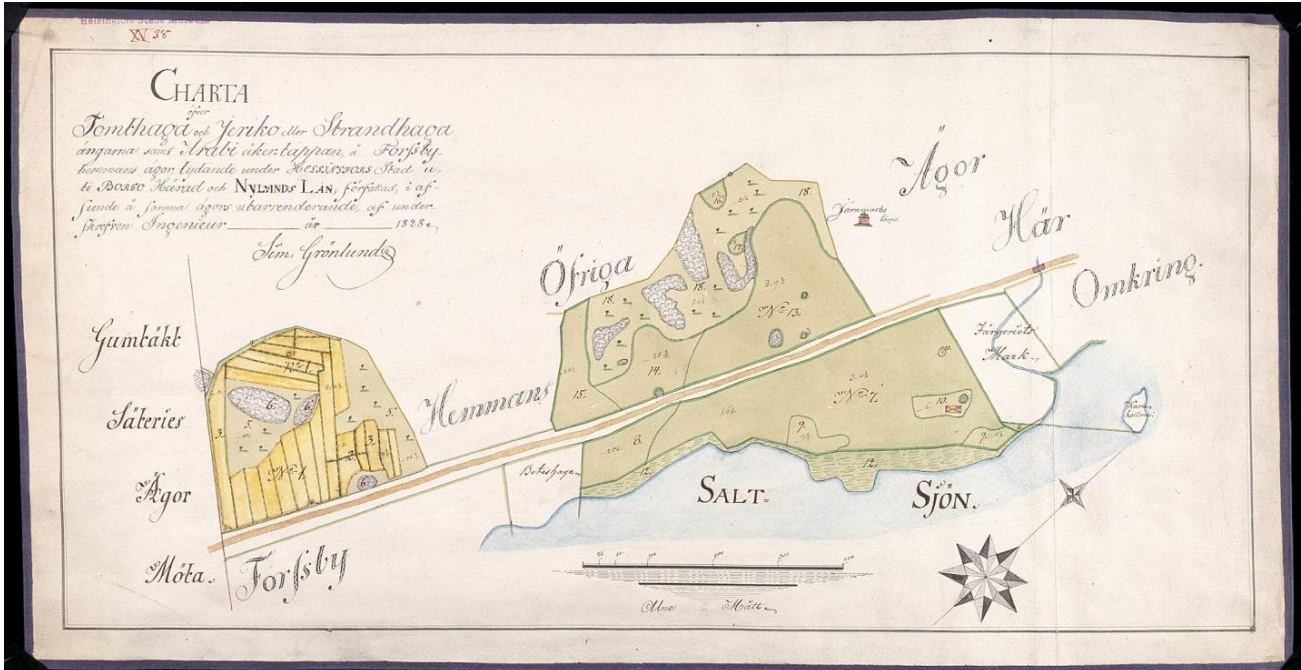
Vuoden 1828 kartassa (ks. kartta s.18) tulevan Annebergin huvilan kohdalla näkyy Jernmark -niminen torppa. Jernmark -nimisen ukon kerrotaan tulleen upporikkaaksi 1700-luvun lopussa kun hän löysi nykyisen Annebergin huvilarakennuksen paikalta peltoa raivatessaan suuren kulta - ja hopea-artereen.⁵

1700-luvun lopulta on myös peräisin tiedot, että Annalanmäen ja meren väliset pellot olivat niin täynnä talonraunioita että niiden takia vuokraajan maksama vuokra oli nimellinen. 1900-luvun alussa havaittiin Annalanmäen itärinteeltä rakennusten perustoiksi epäiltyjä kumpareita. Myös Kellomäen rinteillä muisteltiin nähdyin raunioita.

⁴ C.Hägström/J. Malmström: Charta öfver Forsby Hemmans In- och Utägor Uti Nylands Län Bårgo härad och Helsing sockn. HKM.

⁵ Rinne 1907, 21

Kartan Jernmark –torpan koillispuolella matalammalla sijaitti pohjoisempi tarkastusalue. Siitä etelään on lännessä avokallioalueita ja metsää. Lähempänä maantietä on Tomthaga –niminen niitty, jonka eteläosassa oli eteläisempi tarkastusalue. Tien itäpuolella merenrannassa oli Jerico eli Strandhaga -niitty. Arabia –niminen pelto on eteläisimpänä tarkastusalueiden ulkopuolella.

Tomthaga, Jericko eli Strandhaga, Arabian pellot ja Jernmark –torppa vuonna 1828.⁶

Vanhassakaupungissa laajoja alueita omistanut Forsbyn tila alkoi hajota 1800-luvun kuluessa kaupungin vuokratessa alueita muille. Vanhankaupungin eteläosaan Annalanmäelle rakennettiin Villa Annebergin huvila 1830-luvun alussa laajoine muotopuutarhoineen ja puistoineen. Sen vuokraaja kauppaneuvos G.O. Wasenius vuokrasi ajoittain myös kaupungilta Forsbytä ja Viikkiä. Itse huvila lähialueineen pysyi Waseniuksilla 2. maailmansodan alkuun saakka, mutta muita alueita lohkottiin siitä vähitellen pois.

Alueen uusi omistaja oli kauppaneuvos, tupakkatehtailija, kirja- ja kivipainonomistaja, Helsingfors Tidningar -lehden julkaisija, Ruotsi-Norjan varakonsuli ja merkittävä kunnalliselämässä vaikuttanut Gustaf Otto Wasenius (1789–19.4.1852). Vuonna 1932(?) Wasenius, joka oli vuokrannut Forsbyn tilan kaupungilta ja myöhemmin Viikin latokartanon valtiolta (1845–69) sekä omisti Vanhastakaupungista etelään sijaitsevan alueen, anoi maistraatilta oikeutta vuokrata ja yhdistää tähän alueeseen eräät näihin tiloihin rajoittuvat maakappaleet. Hän muodosti näistä Annebergin huvilan. Hän rakennutti Annalanmäen koillisosaan huvilan, jota laajennettiin myöhemmin sekä kaunisti Annalanmäen pohjois- ja koillisrinteitä puistoistutuksilla ja -teillä ollessaan kiinnostunut puutarhan hoidosta ja maanviljelystä. Tämä piirre oli tullut esiin myös kaupungin puistojen kaunistamisen edistämisenä.⁷ Annalanmäen luoteisrinteen lammikoissa viljeltiin mm. iilimatoja (blodiglar),

⁶ Charta öfver Tomthaga och Jeriko eller Strandhaga ängarna samt Arabi åker-täppan å Forsby-hemmans ägor lydande under Helsingfors stad uti i Borgå Härad och Nylands Län; författad, i afseende ä samma ägons utarrenderande, af underakrifven Ingenieur år 1828 Sim: Grönlund. HKM:XV-38.

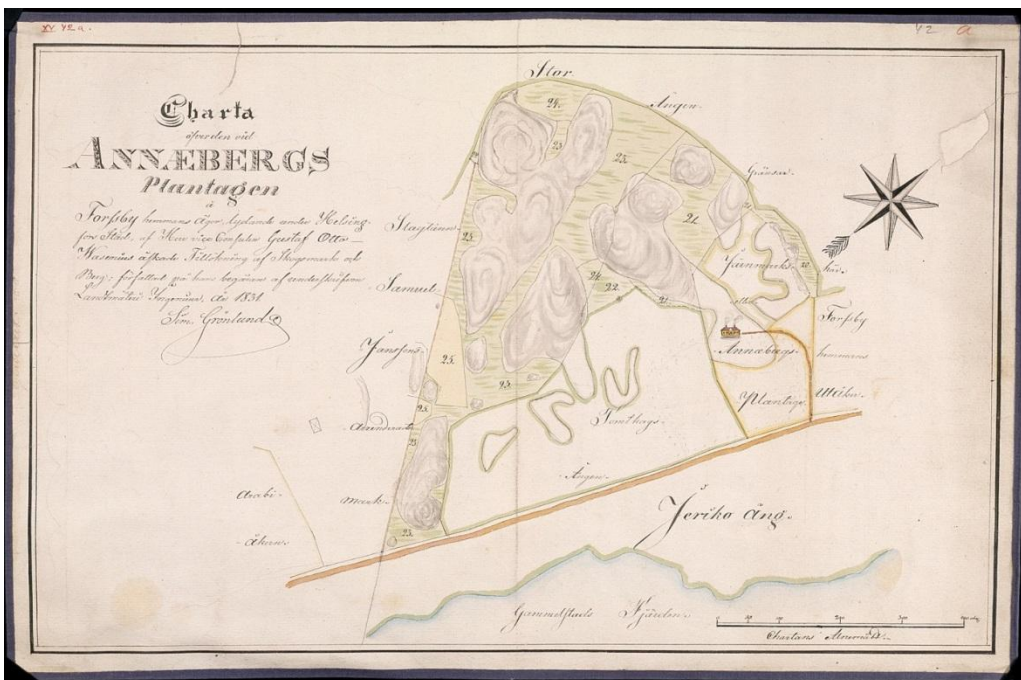
⁷ Wiherheimo-Rein 1950, 339-340

joiden myyntiin hänellä oli yksinoikeus Uudellamaalla. Huvilan ja maantien väliin tehtiin laaja muotopuutarha, jossa oli myös ruutanalammikko maantien lähelle.

Wasenius oli vuokrannut Järnmarkska åker/plantagen vuonna 1826. Puistossa olevassa muistokivessä on kuitenkin vuosiluku 1828. Palovakuutuksen mukaan kartanorakennus vuodelta 1832. Huvila rakennettiin pistolsmedsbostälten paikalle.⁸ Nimensä Anneberg kartano sai omistajan ensimmäisen vaimon Anna Charlotta Meisnerin mukaan.

Wasenius oli syntynyt v. 1789 Hämeenlinnassa ja tullut ylioppilaaksi vuonna 1805. Hän toimi porvarina kotikaupungissaan ja sai porvarioikeudet Helsingissä vuonna 1817. Hänellä oli laajoja viljakauppoja ja hoiti Vanhankaupungin kahta myllyä, joista omisti puolet. Hän oli perustanut Waseniuksen kirja- ja musiikkikaupan v. 1823. Hänen kirjapainonsa (vuoteen 1842) aloitti v. 1838 muutama vuosi Fredrik Tengströmin vuoden 1834 ensimmäisen kivipainon perustamisen jälkeen. Wasenius julkaisi lehteä Helsingfors tidningar (1829 - ainakin vuoteen 1842), jossa Z. Topelius oli toimittajana. Hän perusti myös tupakkatehtaan (erioikeus v. 1840), joka meni sittemmin v. 1851 Tollander & Klärichille. Hänet valittiin vuonna 1822 yhdeksi kaupunginvanhimmaksi ja vuonna 1838 heidän puhemiehekseen. Hän oli myös Seurataloyhtiön johtokunnanjäsen (esimies 1836), teatterin ja "klubiseuran" johtokunnan jäsen etc⁹.

Vuoden 1832 kartassa näkyy jo Annebergin huvila. Sieltä lähtee kaareva tie Itäiselle Viertotielle. Edellä mainittu tie meni pohjoisemman tarkastusalueen läpi. Sen pohjoispuolella on Forsbyn peltoja ja eteläpuolella Annebergin puutarhaa. Muu alue on edelleen Tomthaga -nimisenä niittynä, jonka eteläosassa sijaitsi eteläisempi tarkastusalue.

Edellisen kartan alue on keskellä vaaleana alueena. Vuoden 1832 kartassa näkyy jo Annebergin huvila ja sen muotopuutarha ja tie maantielle.¹⁰

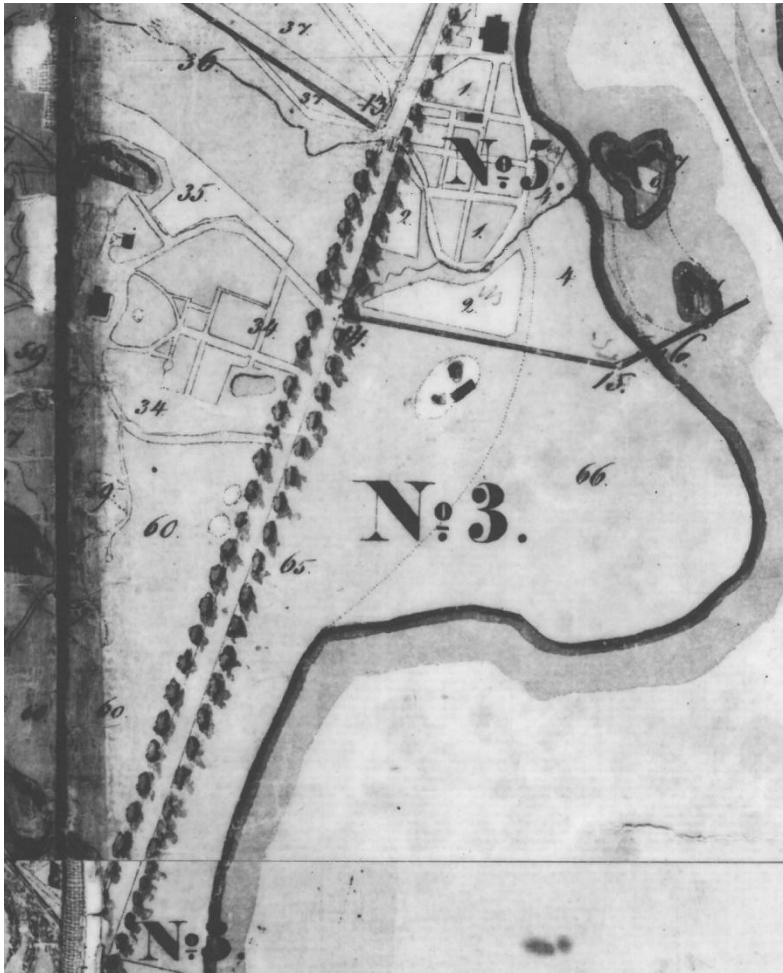
⁸ Rancken 1937, 53

⁹ Wiherheim-Rein, 339-340; Rancken 1937, 53

¹⁰ Charta öfver den vid Annebergs plantagen å Forsby hemmans ägor, lydande under Helsingfors Stad, af Herr vice Consulen G.O. Wasenius äskade tillökningen av skogsmark och berg. Författad på hans begäran af underskrifven Landmätarie Ingeneur År 1831 Sim.Grönlund. HKM XV-42 a.

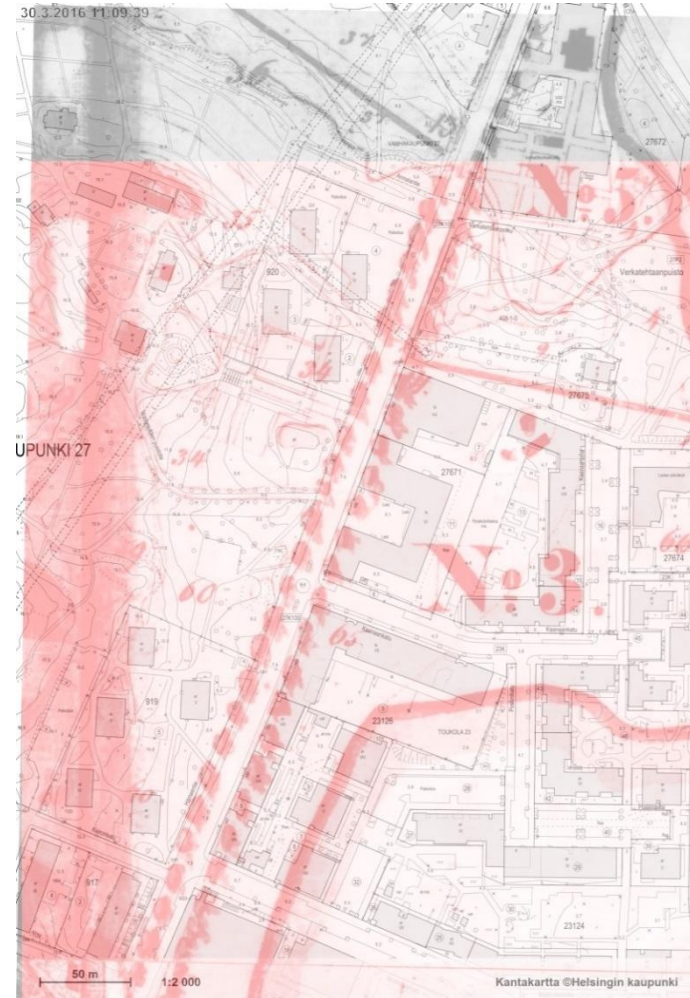
Vuoden 1842 kartassa näkyy Annebergista lähtevän kaksi tietä maatielle. Niiden välissä oli muotopuutarha ja maantien vieressä ruutanalammikko. Pohjoisimman kaarevan tien pohjoispuolella pelloilla oli pohjoisemman tarkastusalueen kaksi peruskunnostettavaa taloa ja eteläpuolella muotopuutarhan kohdalla kaksi taloa.

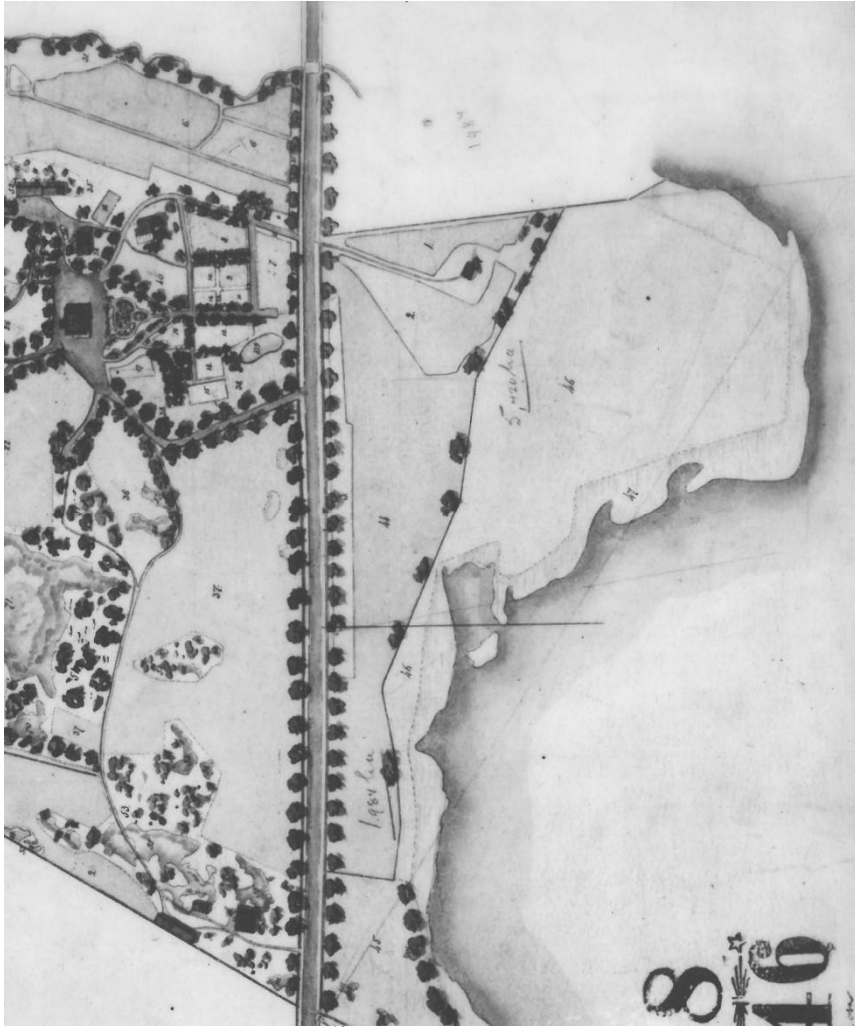
Annalanmäki vuonna 1842.¹¹ Kartassa näkyy Annebergin muotopuutarha ja ruutanalammikko huvilan ja maantie välissä. Huvilan eteläpuolinen alue 60 oli niittyä tai peltona.

¹¹ H. Gylden: Karta öfver Helsingforsstad med derunder lydande ägor belägne inom Helsing socken och fögderi af Nylands Län. HKA.

Edellinen kartta kantakartan päälle asemituna. Muotopuutarhan pohjoisimman kaarevan tien pohjoispuolella pelloilla oli pohjoisemman tarkastusalueen kaksi peruskunnostettavaa taloa ja eteläpuolella muotopuutarhan kohdalla kaksi taloa. Eteläisemmän tarkastusalueen talot olivat numeron 60 niityllä/pellolla.

Annalanmäki vuonna 1877.¹² Tilanne on pysynyt ennallaan vuoden 1842 tilanteeseen verrattuna.

Edellinen kartta kantakartan päälle asemituna. Tilanne on sama kuin edellisissä kartoissa.

¹² Nyberg ja Reuter: Karta öfver No 3 Anneberg invid Helsingfors.

Waseniuksen kuoleman jälkeen v. 1852 hänen perillisensä jatkoivat alueiden vuokraamista. Helsingin kaupunki sai Waseniuksen hallussa olleita alueita takaisin hallintaansa vuokra-ajan päätyttyä sopimuksen mukaan v. 1860. V. 1878 kauppias A.F. Wasenius sai oikeuden vuokrata Annalaa edelleen¹³

Kartano vuokrattiin vuonna 1887 kolmeksi kymmeneksi vuodeksi Waseniukselle ehtoilla että Forsbyn ja Annalan raja siirrettiin jälkimmäisen alueella olleeseen Kaupunginpuuroon ja että sen laidunhaan kautta kulkevaa talvitietä voitiin käyttää.¹⁴ Vuonna 1907 konsuli L. Wasenius, silloin entinen vuokraaja, sai tilan vuodeksi 1908 ja 16.1.1908 lähtien toistaiseksi 680 mk/v, 27.921 ruishl:n suuruinen pohjavero 49,72 tynnyrialasta¹⁵ 1.1.1916 Wasenius sai Annalan 10 vuodeksi (1.1.1916–31.12.1925).¹⁶ V. 1925 haettiin 15 vuoden pidennystä aina vuoden 1940 loppuun saakka.¹⁷

Vanhakaupunki vuonna 1931. Viljelyskäytössä olevat tarkistusalueet on ympyröity. Edessä on vuosien 2014-2015 ja taaempana vuosien 2007 ja 2010 tarkistusalueet. Kuva HKM.

¹³ HKK 1878, 334

¹⁴ HKK 1887, 229

¹⁵ HKK 1907, 41-42, 1908, 181

¹⁶ HKK 1915, 17, 189

¹⁷ HKK 1925, 25, 1928, 171

Vanhakaupunki vuonna 1926. Viljelyksessä vielä oleva vuosien 2007 ja 2010 tarkistusalue on ympyröity.

Vanhakaupunki vuonna 1926. Viljelyksessä oleva vuosien 2007 ja 2010 tarkistusalue on ympyröity. Kuvaussuunta NW. Kuva: HKM

Annalan alueelle menevien lasten vanhempia Arabian tehtaan johtaja Gustav Herlitz oli vuosisadan alussa uhannut tehtaan palveluksesta erottamisella. Niitä ei tietävästi tapahtunut. V. 1923 Annalasta lohkaistiin pois pala Toukolan omakotitalo-alueita varten. Waseniuksen ehtona oli että kaupunki teetti aidan ja hän sai tieosuuksilta viedä mullan ja puut. Konsuli Leonhard Wasenius kielsi ankarasti toukolalaisia lapsia tulemasta puistoon. Hän oli pystyttänyt tänne kymmeniä kieltotauloja. 1920-luvulla uusi Toukolan asuinalue aiheutti riitoja, joita toisinaan ratkottiin poliisin avulla. Aasukkaat kävivät joulukuusi- tai omenavarkaissa. Viidennen poliisipiirin raportissa "paikkakunnan häiritsevä ja huono asukasaines erikoisen mielellään kohdisti ilkityönsä kartanon hyvin hoidettuun ja kallisarvoiseen puutarhaan".¹⁸

Vanhakaupunki n. 1907. Edessä on Hämeentie ja Annalan huvilasta tulevan pohjoisen tien portti. Taustalla näkyy Annalan huvila. Tarkastusalueen kohdalla on viljelyksiä ja pensaita. Maanpinta näyttää sijaitsevan maantietä alempana toisinkuin nykyisin. Kuvaussuunta WWS. Kuva HKM.

¹⁸ Suominen ; 37.

Vanhakaupunki 1932. Vasemmalla on Hämeentie ja sen takana vuosien 2007 ja 2010 tarkistusalue. Vaalea rakennus on Annalan huvila. Oikealla alhaalla on kasvihuoneet. Kuvaussuunta SW. Kuva HKM.

V. 1930 vuokraaja konsuli L. Wasenius antoi alueen keittiöpuutarhaviljelmien ynnä kasvihuoneiden puutarhuri Hj. Boströmin hoitoon vuokra-ajan loppuun.¹⁹ Jo v. 1932 kaupunki oli häätämässä puutarhuria huonon hoidon takia.²⁰ Viljelykset olivat sittemmin v. 1938 puutarhuri A. Lännepäällä.²¹ V. 1938 tilasta lohkaistiin Hämeentien ja meren välistä 8 ha alue Arabian tehtaalle, josta hyvästä tilan vuokraaja rehtori M. Waseniuksen vuokraa vähennettiin.²²

Tila joutui kaupungille vuonna 1939 ja 1939–40 neiti I. Nessling valvoi taloa asuntoa, lämpöä ja valoa sekä 350 mk/kuukaudessa vastaan ennen kuin päärakennus vuokrattiin kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton Helsingin osastolle 1.10.1940 lähtien,²³ joka oli kuitenkin kesällä vapautettu vuokranmaksusta pommitusvaurioiden korjaamisen ajaksi.²⁴

Annalan huvilan viljelysmaat ja tarvittavat rakennukset vuokrattiin kersantti Väinö O. Liemolalle tarkoituksena sopia vuokra-ajasta vuosittain.²⁵ Viiden vuoden vuokrasopimus oli kuitenkin ajalle 1.1.41–31.12.1945.²⁶ Uusi vuokrasopimus tehtiin vuonna 1945 ajalle 1.1.1946–31.12.1950, jolloin vuokra-alueesta vähennettiin tarkastusalueiden tontit 919 ja

¹⁹ HKK 1930, 190

²⁰ HKK 1932, 321

²¹ HKK 1938, 287

²² HKK 1938, 210

²³ HKK 1940, 332

²⁴ HKK 1941, 269; 1941, 271

²⁵ HKK 1940, 351

²⁶ HKK 1941, 364

920.²⁷ 16.10.1950 sopimusta jatkettiin ajalle 1.1.1951–31.12.1955.²⁸ V. 16.10.1955 tehtiin sopimus ajalle 1.1.1956–31.12.1956 ja sen jälkeen vuosi kerrallaan.²⁹ Puutarhuri Liemolalla oli ympäristössä myös muita laidunmaita Arabian rannassa³⁰ ja Viikissä.³¹

Vuosien 2007 ja 2010 tarkastusalue noin vuonna 1950. Kuvaussuunta SW. Kuva HKM.

Vuokraaja irtisanoi vuokrasopimuksen vuoden 1958 lopussa. Viljelysmaat määrättiin tonttiosaston hoitoon, pellot vihannesviljelyalstatoimintaan, asuinhuoneistot käyttötarkoitukseensa ja työhuone- ja varastotilat kaupungin omiin tarkoituksiin.³²

Annalan pää- ja talousrakennukset sijaitsivat pohjoisen tarkistusalueen ulkopuolella ylempänä mäellä. Ainoastaan osa kasvihuoneesta oli pohjoisen tontin luoteiskulmassa.

Vuoden 1932 ortokuvassa näkyy että muotopuutarhan yläosa lähellä huvilaa on vielä hoidettu, mutta tontin 920 eteläpuolella lähempänä Hämeentietä oleva osuus oli muuttunut pelloiksi tai nurmikkoalueeksi.

²⁷ HKK 1945:II,43.

²⁸ HKK 1950 II, 75

²⁹ HKK 1955:II, 68

³⁰ HKK 1942:II,13; 1945:II,17; 1946:II,15; 1948:II, 42; 1947 ?

³¹ HKK 1945:II,29

³² HKK 1958:II, 72

Ortokuva 1932.

Ortokuva 1932 ja kantakartta. Pohjoisen tarkastusalueen kaksi pohjoisinta taloa sijaitsevat peltoalueella ja kaksi muuta entisen muotopuutarhan alueella. Eteläisen tarkastusalueen talot ovat ilmeisesti pienpalsta- tai peltoalueella.

Ortokuva 1943. Eteläisen tarkastusalueen kohdalla on vuoden 1932 verrattuna havaittavissa pieniä palstaviljelyksiä.

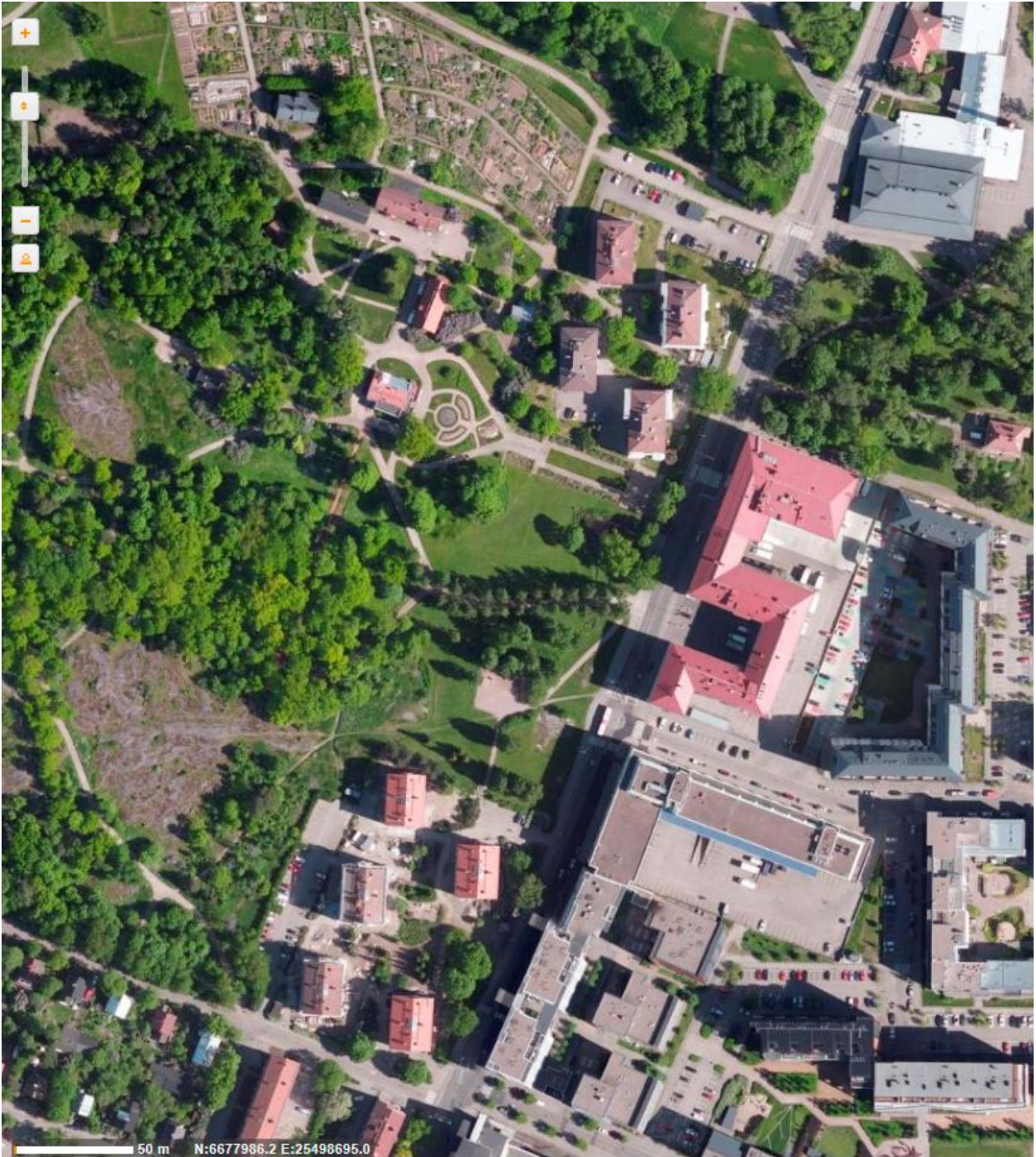
Ortokuva 1943 ja kantakartta.

Toisen maailmansodan jälkeen asuntopulan aikana Annalanmäen itärinteelle rakennettiin kaupungilta vuokratuilla, Annalan huvilasta erotetuille, maille Sosiaalisen asuntotuotannon toimesta neljä kerrostaloa ja viisi vastaavanlaista Toukolan puolelle. Tonttien erottaminen tapahtui vuonna 1945 Liemolan vuokra-alueesta vuokrauksen jatkamisen yhteydessä. Toukolan puolella sijaitsevan eteläisen tontin 919 rakennukset rakennettiin vuoteen 1946 mennessä ja pohjoisen tontin 920 rakennukset vuoteen 1948 mennessä. Eteläisen tontin viisi taloa sijoituivat pienviljelyspalstojen kohdalle. Annebergin huvilasta maantielle menevä pohjoinen tie kulki pohjoisen tontin lävitse. Kaksi pohjoisinta rakennusta sijaitsivat tien pohjoispuolella peltoalueella ja kaksi entisellä tien eteläpuolella muotopuutarhan alueella.

Ortokuva 1950. Tarkastusalueiden kerrostalot on rakennettu vuosina 1946–1948.

Kerrostalojen rakentamisen jälkeen tonteilla ei tapahtunut suurempia töitä. 2000-luvun ensimmäisinä vuosina kunnostettiin kaupungin toimesta Annebergin huvilan edessä oleva vanha muotopuutarha vanhaa mukailleen. Alueelle rakennettiin uudelleen myös ruutanalammikko Hämeentien viereen.

Ortokuva 2015.

4. AIKAISEMMAT ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET VANHASSAKAUPUNGISSA

Helsingin kaupungin synnyn ja kehityksen selvittämisessä on kirjallisten lähteiden vähäisyyden vuoksi arkeologisella aineistolla merkittävä osuus. Arkeologisten kaivausten avulla on mahdollisuus saada uutta tietoa kaupungin ulkonäöstä, ulkoisista yhteyksistä, sosiaalisesta rakenteesta ja kaupungin kehityksestä.

Vanhastakaupungista on 1700-luvun lopulta peräisin tiedot, että Annalanmäen ja meren väliset pellot olivat niin täynnä kivikasoja (= talonraunioita) että niiden takia peltojen vuokraajan maksama vuokra oli vain nimellinen. 1700-luvun lopussa Jernmark-niminen ukko oli kertomuksen mukaan löytänyt nykyisen Annalan kartanon kohdalta peltoa raivatessaan suuren kulta- ja hopea-aarten ja tullut upporikkaaksi. 1800-luvun puolenvälin tienoilta ovat peräisin tiedot, että Annalanmäen ja meren välisiltä pelloilta aina joen suuhun saakka on löydetty raunioita, kiveyksiä sekä rahoja. Vielä 1900-luvun alussa havaittiin Annalanmäen itärinteellä rakennusten perustoiksi epäiltyjä kumpareita. Myös Kellomäen rinteillä muisteltiin nähdyn raunioita.

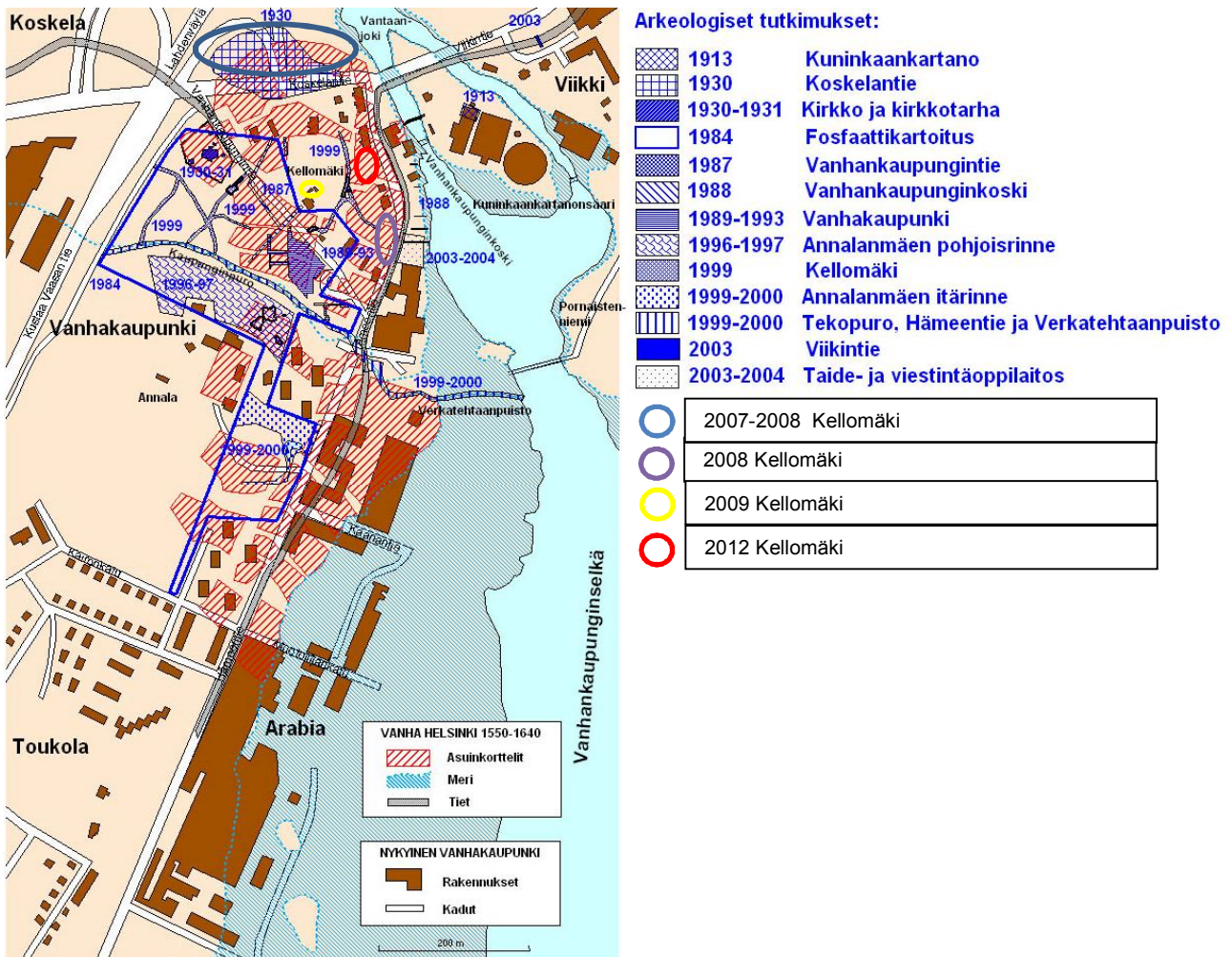
Ensimmäinen arkeologisen kiinnostuksen kohde Vanhassakaupungissa oli 1800-luvun puolessavälissä löydetty 1500-luvun jälkipuoliskolla vaikuttaneen helsinkiläisen, alunperin hollantilaisen, porvarin Hans van Sandenin hautakivi. Löydön ja siitä tehdyn kopion avulla voitiin estää Kellomäen luoteiskulmassa olleen Vanhankaupungin kirkon sijainnin vaipumista kokonaan pois yleisestä tietoisuudesta.

Tämän raportin tarkastusalueilla ei ole tehty arkeologisia tutkimuksia. Niiden välisellä alueella ja länsipuolella on vuonna 1984 tehty fosfaattikartoitus ja vuosina 1999–2000 muotopuutarhan rakentamisen aikana valvottiin maanrakennustöitä. Annalanmäen pohjoisrinteessä kaivettiin vuosina 1996–1997.

1913 Kuninkaankartano: Ensimmäinen arkeologinen havainto, lähinnä seurantatutkimus, tehtiin vuonna 1913 Kuninkaankartanonsaarelta. Tällöin Helsingin vesilaitoksen kemiallisen suodatinrakennuksen laajennustöiden yhteydessä löydettiin Kuninkaankartanonsaarelta, silloiselta Siltasaarelta, kuninkaankartanoon kuuluneen ilmeisesti vuonna 1550 rakennetun puisen kolmituparakennuksen kivikellarin puolikas. Esille kaivettiin 14 x 9 metrin kokoinen osuus. Kellarin seinät olivat 70–90 cm paksut ja paikoitellen jopa kaksi metriä korkeat. Ne oli muurattu isoista ja pienistä harmaakivistä ja graniittilohkareista kalkkilaastilla. Lohkareitten saumat oli tiivistetty pienillä kivillä. Myös tiiliä löytyi. Kellarissa oli kolme huonetta ja kaksi tulisijaa. Paikalla kävi Juhani Rinne, mutta kertomusta ei ole jätetty vaan kaikki tiedot ovat päivälehdestä. Samoin lehdessä mainituista neljästä rahasta ei ole havaintoja sen jälkeen. Rauniosta on jäljellä valokuvaaja Signe Branderin ottamat valokuvat. Tekniikan museon vesilaitoksen karttakokoelmista löytyi vuonna 2001 kartta, jossa näkyy kyseisen rakennuksen esille saatu pohjakaava ääriiviivoina piirrettynä.

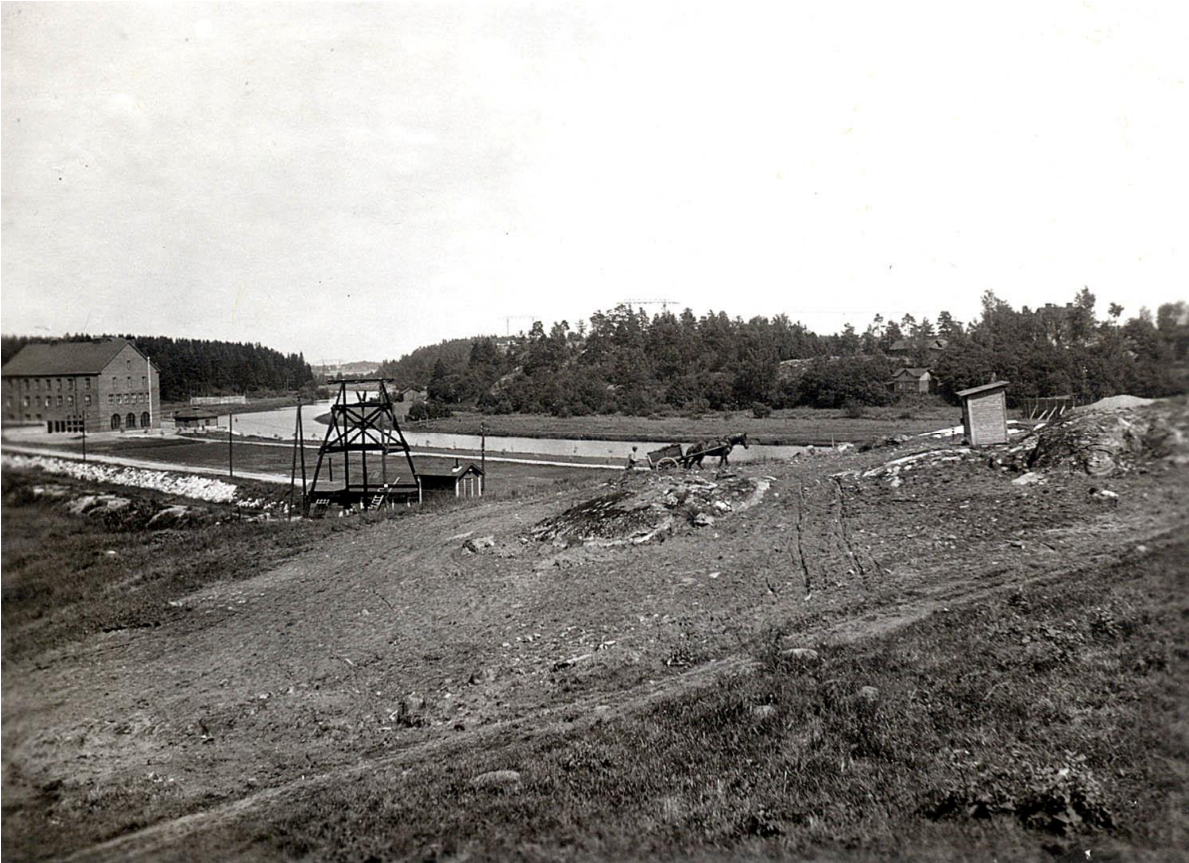
Vuonna 1971 löydettiin edellä mainitun rakennuksen koillispuolelta viemäritöiden yhteydessä 80 x 120 x 80 cm:n kokoinen irrallinen muurinosa, joka oli muurattu erikokoisista lohkotuista kivistä karkeata soraa sisältävällä lujalla kalkkilaastilla, jossa oli tiilenmuruja.

V. 1908 oli vesilaitoksen laajennustöissä, ilmeisesti edellä mainitun kemiallisen suodatinrakennuksen varsinaisessa rakentamisessa, oli löydetty puunuija, tiiliä, kiviä ja poltettua savea.

Vanhakaupungin arkeologiset tutkimusalueet (ks. kuvaukset tekstistä vuosien ja nimen mukaan). Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

1930 Koskelantie: Ensimmäinen varsinainen arkeologinen kaivaus entisellä kaupunkialueella suoritettiin 1930–31. Kaivaukset liittyivät "Helsingin kaupungin historia" teossarjan valmisteluun. Kaivausten johtajan Nils Cleven tarkoitus oli tutkia vain kirkon aluetta, mutta Koskelantien rakentamisen takia työt suunnattiin 1930 myös Kellomäen pohjoisrinteellä sijainneiden pienten kumpareiden tutkimiseen. Niistä paljastui 10 asuin- ja/tai talousrakennusta lattiajäännöksineen ja uuninperustuksineen noin 80 x 60 metrin kokoiselta alueelta. Rakennukset sijaitsivat käytännössä samansuuntaisesti pienten kalliopaljastumien välissä. Löydöt käsittivät lasitettua punasavikeramiikkaa, kivisavikeramiikkaa, veitsiä, liitupiippuja, lasia, kanuunankuulia, avaimia, lukkoja, ja rahoja 8 kpl (4 kpl Juhanan ja 3 kpl Kristiinan) ym. Alueen tutkimista piti jatkaa seuraavana vuonna, mutta tienrakentajat olivat talven aikana tuhonneet kaiken.

Yleiskuva Kellomäen pohjoisrinteestä Koskelantien kohdalla vuonna 1930. Vasemmalla näkyy Vanhankaupungin uusi vedenpuhdistuslaitos Koskelan puolella. Kuvaussuunta NE. Kuva: HKM.

Yleiskuva Kellomäen pohjoisrinteestä kaivausten aikana vuonna 1930. Kuvan keskellä olevan metsikön kohdalla menee nykyisin Lahdentie. Kuvaussuunta NW. Kuva: HKM.

Kellomäen pohjoisrinteen kaivaus Koskelantien kohdalla vuonna 1930. Kuvassa näkyvät talonperustukset II-V. Kallion takana sijaitsevat perustukset I ja IX-X. Kuvaussuunta E. Kuva: HKM.

Talonperustus V. Kuvaussuunta SE. Kuva: HKM.

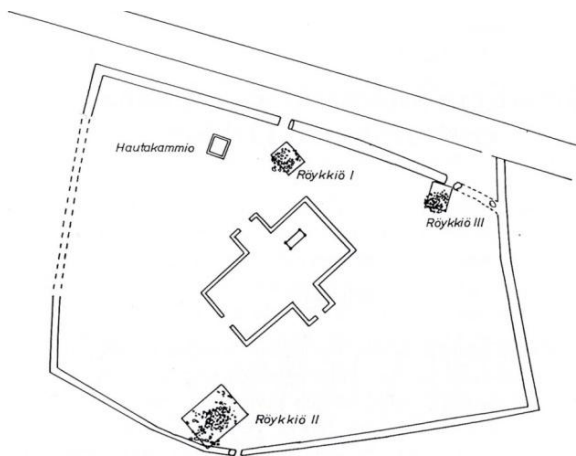

Yleiskartta Niis Cleven vuonna 1930 tutkimasta kymmenestä talonperustuksesta Kellomäen pohjoisrinteellä. Kartan koontanut ja piirtänyt M. Heikkinen. Kartta: HKM.

1930–1931 Kirkko ja kirkkotarha: 1930–31 Nils Cleve tutki kirkon rauniota, kirkkotarhan kiviröykkiöitä ja hautakammiota Kellomäen luoteisrinteellä. Kirkosta löytyi runko- ja asehuoneesta yli noin 130 arkuhautausta ja kuoriosasta seitsemän tiilimuurattua hautaa ja hautapaasien paloja. Vainajat oli haudattu arkuissa vielä ilman koruja ja vaatteita (jonkinlaisessa hautavaatteessa, tuskin alasti). Kirkkotarhan hautakammiossa oli kahdessa tasossa vainajia. Kolmea tutkittua kivikasaa ei pystytty liittämään mahdolliseen kellotorniin.

Kirkkotarha ja kirkko, jotka on otettu esiin. Edessä on kirkkotarhan kiviaitaa ja sen porttiaukon kohdalla yksi esiin kaivettu kiviröykkiö. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

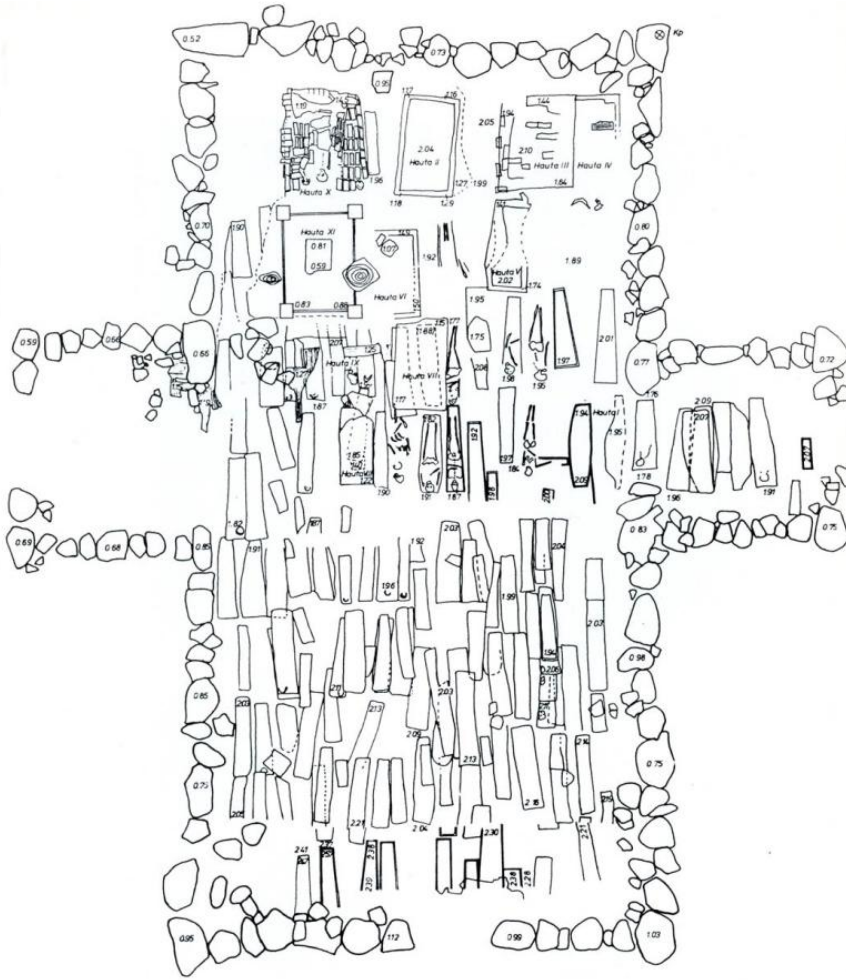
HELSINKI VANHAKAUPUNKI
Kirkkoalue
Nils Cleve 1930 ja 1931

0 5 10 15 20m

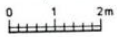

Nils Cleven yleiskartta
Vanhankaupungin
kirkkoalueesta. Kartta: HKM.

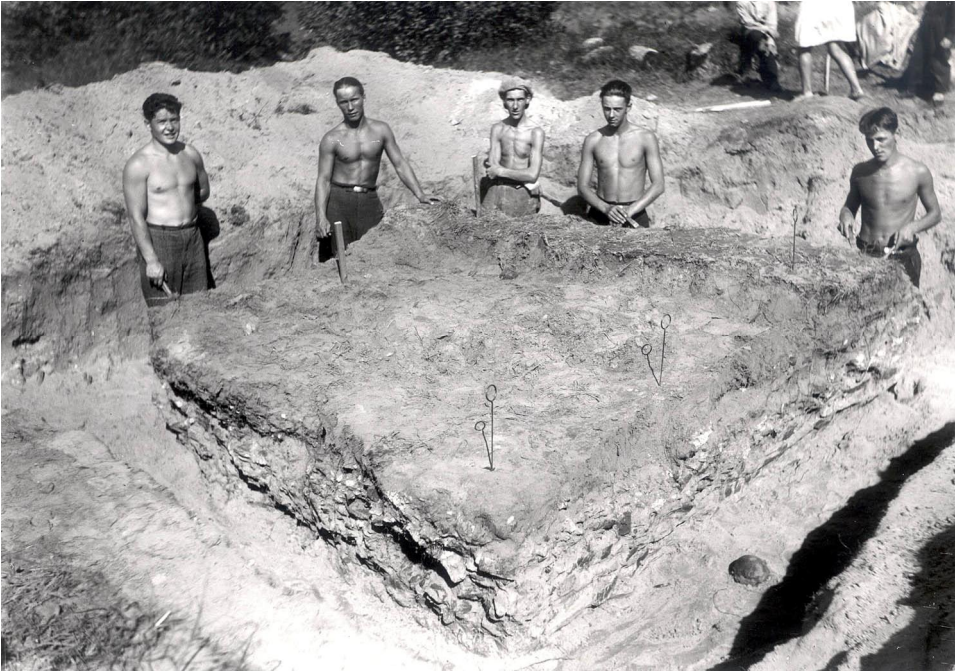
Kaupunkiseurakunnan kirkko. Niils Cleven kaivauskartoista koonnut ja piirtänyt Markku Heikkinen: Kartta: HKM.

HELSINKI VANHAKAUPUNKI
Kirkko
Niils Cleve 1930 ja 1931
Mittakaava 1:100
Kiintopiste 0.50

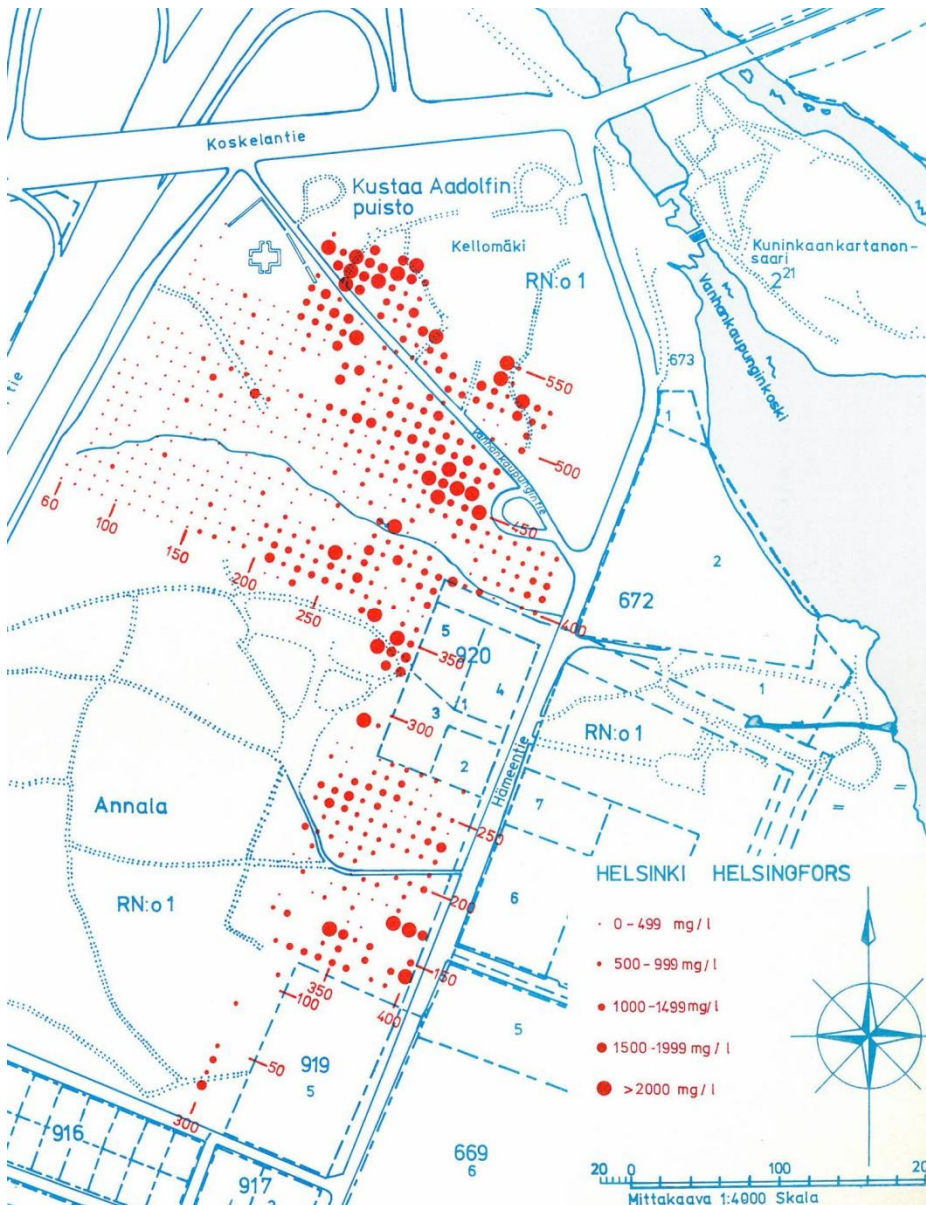

*Arkkuhautauksia välittömästi
hauta V:n länsipuolella.
Kuva: HKM.*

Kirkkotarhan hautakammio kaivettuna auki ulkopuolelta. Kuva: HKM.

1984 Fosfaattikartoitus: 1984 Esa Suominen ja Päivi Pykälä-aho johtivat Helsingin kaupunginmuseon toimeksiannosta osalla Hämeentien ja Kustaa Vaasan tien välistä rakentamatonta aluetta fosfaattitutkimusta, jolla pyrittiin paikallistamaan kaupungin sijainti, katu- ja tonttijärjestys (ks. **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit I**). Tutkimuksen rahoittivat kaupunginmuseo ja muut kaupungin virastot. Fosfaattiarvojen voimakkuuden muutos vastaa täysin ainoassa tunnetussa kartassa näkyvää kaupungin asemakaavan länsireunaa, mutta 10 x 10 metrin näytteenottoitiheys on liian harva katujen ja kortteleiden hahmottamiseen varmallalla pohjalla. Häiritsevä tekijänä on maaperän vaihtelevuus ja myöhemmän asutuksen vaikutus. Esim. Forsbyn talo Kellomäen luoteisnurkkauksessa 1700- ja 1800-luvuilla ja Villa Annebergin huvilan viljelykset ja toiminnat 1800- ja 1900-luvulla Annalan alueella ovat vaikuttaneet tuloksiin häiritsevästi. Tutkimuksen perusteella pystyttiin kuitenkin valitsemaan uusien kaivausten painopistealue vuosiksi 1989–93. Maankerrosten dokumentoinnin lisäksi löytöjä talletettiin kaupunginmuseoon, mutta ne olivat uusien lasipullojen paloja ym. Fosfaattikartoituksen havainnot on esitetty **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit I**:ssä. Fosfaattikartoitus ulottui tarkastusalueiden väliseen alueeseen ja niiden länsipuolelle.

Vuoden 1984 fosfaattikartoitus. Kartta: HKM.

1987 Vanhankaupungintie: Vuoden 1987 talvella Helsingin kaupunginmuseo tutkija valvoi Kellomäen lounaisrinteillä Vanhankaupungintien varren rakennuksiin kaivettujen noin kaksi metriä syvien vesi- ja viemäriputkilinjojen kaivamista. Läntinen kaivanto tuli Forsbyn talosta Vanhankaupungin eteläpuolelle kääntyen kaakkoon. Johannesbergin eteläpuolella siihen yhtyi toinen kaivantolinja Johannesbergista. Yhdistyneet kaivannot jatkuivat yhtenä kaivantona lounaaseen entisten peltöjen/niittyjen yli pienviljelyspalstojen länsipuolella. Vanhankaupungintien eteläpuolella alkuperäisen maan päällä näytti olevan 40–90 cm täyttömaata ennen alkuperäistä multaa ja kalliota. Kalliopinta oli hyvin poimukas ja sijaitsi välillä melko lähellä maanpintaa. Etelässä alemmalla tasanteella ohuen multakerroksen alla oli savi. Rakenteiden havainnointi ja esinelöydöt olivat melko mahdollottomia jäätyneestä maasta. Vuonna 1999 aluetta tasoitettaessa nurmikkopintaiseksi puistoalueeksi havaittiin aluetta käytetyn 1900-luvulla kaatopaikkana, etenkin terrassin eteläreunaa. Viemäri- ja vesi- ja viemäriputkilinjojen havainnot on esitetty **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit I:ssä**.

*Vuoden 1987
viemärikaivanto
Vanhankaupungintien
eteläpuolella, jossa
ylimpänä oli paksulti
täytemaata ennen
ohuempaa alkuperäistä
maata. Poimukas kallio tuli
usein lähes maanpinnalle
saakka. Kuvaussuunta NW.
Kuva: HKM.*

*Kaivanto
Vanhankaupungintien
eteläpuolelta tien poikki
Johannesbergiin. Ohuen
pintakerroksen jälkeen
profiilissa oli kalliota tai
sora. Kuvaussuunta NE.
Kuva: HKM.*

1988 Vanhankaupunginkoski: 1988 kaupunginmuseo tutki rantamuurien korjaustöiden takia läntisen Vanhankaupunginkosken länsirantaa kosken alapuolella voimalaitosten ja entisen mekaanisen kutomon välissä (92 m²). Alueelle kaivettiin rinteeseen viisi W-E –suuntaista yhden metrin levyistä koeojaa, joista pisimmät olivat 22–28 metriä ja keskimäärin kaksi metriä syviä. Valvonta-alueella löytyi maan sisällä 1800-luvun lopun asuinrakennuksen tiiliseinää ja puurakenteita. Sen lounaispuolella maanpinnalla oli isoista kivistä rakennuksen kivijalan jäännös. 1800-luvun ensipuoliskon kartoissa näkyvät rakennukset ovat vaihtuneet vuoteen 1877 mennessä. Vuonna 1897 alue on rakentamaton ja kohdalla on ”upplagsplats”. 1800–1900 -lukujen vaihteessa vuoden 1988 tutkimusalueelle oli syntynyt useassa vaiheessa 3–14 metriä leveä ja jopa 5 metriä paksu louhinta- ja rakennusjätekerros 1800-luvun lopun rakennusten purkamisen jälkeen. Kerrosten alla, välissä ja päällä oli tutkimusalueen eteläosassa asuinrakennuksen, keskiosassa jääkellarin ja pohjoisosassa myllyn perustuksia 1800-luvun lopulta, mutta ei kaupunkiajalle viittaavia löytöjä. Hartwallin jääkellari oli olemassa vielä 1800-luvun lopussa. Se on purettu ainakin 1920-luvun alkuun mennessä. Myllyraunio on 1870–80-luvulla purettu puurakenteisen myllyn kivijalkaa. Alkuperäinen huomattavasti lännempänä sijainnut ranta oli jyrkkä, pohjoisessa kalliorinne ja etelässä moreenirinne, jossa tuskin on voinut sijaita kaupunkiajalla rakennuksia, satamaa tai laivanveistämöä. 1640-luvun kaupunkikartassa kyseiselle alueelle ei ole merkitty korttelia.

Vuoden 1988 tutkimusalue Vanhankaupunginkosken länsirannalla myllyn eteläpuolella ennen alueen kunnostamista ja rantamuurin tekoa. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

Koeoja kaivausalueen eteläosassa, jossa näkyy 1800-luvun rakennuksen jäännös ja taustalla rantavyöhykkeen louhoskiviä ym. Kuvaussuunta E. Kuva: HKM.

1800-luvun rakennuksen tiiliseinää ja puulattiaa. Kuva: HKM.

Kaivannoilla oli paikoitellen syvyyttä. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

Turbiinipumppulaitoksen ja myllyn välistä löydettiin 1800-luvun myllyn kivijalka. Kuvaussuunta E. Kuva: HKM

Helsingin Vanhankaupunginkoski. Magnus von Wrightin akvarelli putouksesta ja myllyrakennuksista v. 1841. Punaisen puurakenteisen myllyn kivijalka löytyi vuoden 1988 kaivauksissa. Kuva: HKM.

1989–1993 Vanhakaupunki: 1987 käynnistyi Helsingin kaupunginmuseon Vanhankaupungin tutkimusprojektin ensimmäinen vaihe. Siinä koostettiin kaupunkia koskevat alkuperäisasiakirjoissa ja tutkimuskirjallisuudessa mainitut tiedot kaupungin tapahtumista (tulipalot, markkinat, hallinto ym) ja kiinteistä rakenteista (raatihuone, kirkko, mylly ym), kartat, asutuksen topografisia lähtökohtia heijastavat maaperätiedot ja aiemmat arkeologiset havainnot yhtenäiseksi raportiksi **“Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit I”**. Kerätty tietovalikoima antoi samalla kertaa yleiskatsauksen kaupungin kehityksestä, saatavilla olleen aineiston luonteesta sekä lähtökohdan aineiston jatkokäsittelylle.

Raportin perusteella suunnattiin arkeologiset kaivaukset 1989–93 Vanhankaupungintien eteläpuoliselle pellolle, jossa oli kaupunkiaikana sijainnut kaksi pitkää ja kapeaa itä-länsisuuntaista korttelia kaupungin päätorin länsipuolella. Alue valittiin fosfaattikartoituksen antamien korkeiden arvojen ja alueen aikaisemman ja silloisen rakentamattomuuden takia. Täällä katsottiin olevan parhaimmat mahdollisuudet löytää koskemattomia kaupunkiaikaisia löytökerroksia ja rakenteita.

Yli 3100 m²:n kaivausalueelta löytyi 20–80 cm paksun peltomuokkauskerroksen alta ohut kaupunkiaikainen kulttuurikerros, jossa sijaisi lähes parisenkymmentä rakennuksen pohjaa, hirs- ja lautakehikkoisia kaivoja, pieniä pystylaudoitettuja tai hirsikehikkoisia kellarikuoppia, vanhoja oja ja runsaasti kaupunkiaikaista esineistöä (mahdollisesti noin 70 000 alnumeroa) sekä runsaasti palanutta kiveä ja tiiltä. Rakennusten aluskivien, kulmakivien, uuninpohjien, lattialautojen jäännösten ja kellarikuoppien perusteella pystyttiin määrittelemään 15 kaupunkiaikaisen rakennuksen suunta ja koko. Osassa rakennuksia aluskivet olivat vain kadun puolella ja osassa oli vain kulmakivet tai ne oli rakennettu

suoraan maahan. Rakennukset olivat kadunsuuntaisia, mutta osassa oli pääty ja osassa pitkä sivu kiveämätöntä katua vastaan.

Kaupunkiaikaisen kerroksen alta kaivausalueen pohjoisosasta, sen paksuimmasta kohdasta, löytyi muutama rakennus, jotka vähäisten löytöjensä, rahojen ja keramiikan, sekä siitepölytutkimusten ja radiohiiliajoitusten perusteella ajoitettiin 1400-luvun loppuun ja 1500-luvun alkuun. Ne kuuluivat keskiaikaiseen viiden talon Forsbyn eli Koskelan kylään, joka mainitaan ensimmäisen kerran 1417. Joidenkin kaivojen, kellarikuoppien ja ojien käyttö oli jatkunut kaupunkiajalle saakka. Yleensä keskiaikaiset, 1500- ja 1600-lukujen kerrokset olivat sekoittuneet keskenänsä kulttuurikerroksen ohuuden takia. Kaivausalueen itäosasta oli muutaman talon ryhmä, jonka aineisto viittasi vain 1500-luvun puolivälin asutusvaiheeseen. Kaupungin asemakaavaa on muutettu tällä alueella jo heti kaupungin alkuvaiheessa tai rakennukset ovat jo kaupunkiaikaa edeltävältä ajalta.

Imatran voiman maatutka

Ensimmäisenä kaivausvuonna 1989 ennen kaivausten aloittamista tutkittiin Imatran Voiman maatutkalla tutkimusalueen keskiosa 80 x 60 metrin kokoiselta alueelta kahden metrin linjaväleihin kuten myös kirkkotarha. Tutkalla kokeiltiin ensimmäisiä kertoja Suomessa pystytäänkö sen avulla havaitsemaan maanalaisia rakenteita ja siten tulevaisuudessa suuntaamaan kaivauksia oikeisiin kohteisiin. Tutkimusten perusteella talojen lähes olemattomat perustukset olivat liian lähellä maanpintaa ja liian kapeita tutkan havaittaviksi. Kaivauksesta löydetty syvemmät kuopat, joiden olisi pitänyt näkyä ovat jääneet helposti linjojen väliin. Se antoi kuitenkin selvän kuvan maakerrosten rakenteesta ja paksuudesta noin 1.5 metrin syvyydeltä. Kellomäen kirkkotarhan alueella tutka antoi selvät merkit maanalaisista rakenteista ja mahdollisesti kirkkotarhassa olevista haudoista. Alueella ei kuitenkaan ole suoritettu kaivauksia.

Paleoekologiset tutkimukset

Kaivausten aikana Geologisen tutkimuskeskuksen tutkija dosentti Irmeli Vuorela teki vuosittain siitepöly- ja fytoiliittitutkimuksia ja Turun yliopiston dosentti Terttu Lempiäinen makrofossiilitutkimuksia alueelta otetuista maanäytteistä. Niiden avulla pyrittiin selvittämään kaupungin luonnetta ja kehitystä sen ympäristössä tapahtuneiden luonnonmuutosten avulla. Samalla tulokset valottavat alueen elinkeinoja, lähinnä maanviljelyn osuutta.

Näytteissä, jotka on otettu kaupunkiaikaa edeltävistä ja kaupunkiaikaisista taloista, kaivoista, jätekuopista ja ojista, on selvät merkit kaupunkia edeltävästä melko pitkäaikaisesta maanviljelyksestä, kaupunkiajalla intensiivisemmästä asumisesta, jossa on yhä merkit laiduntamisesta ja viljelyksestä sekä kaupunkiajan jälkeisestä maanviljelyksestä.

Siitepölytutkimukset ovat olleet merkityksellisiä, sillä ne kumoavat ennakkokäsitykset siitä, että mineraalimaan siitepölyanalyysi on joko mahdoton suorittaa tai että se antaa täysin sattumanvaraisen kuvan paleoekologisista olosuhteista. Yhdenmukaisuudet saatujen mikro- ja makrofossiilianalyysien tulosten välillä ovat ilmeiset.

Tärkeimpiä mikrofossiiliryhmiä ovat siitepölyt, nokihiukkaset ja piilevät, joita makrofossiilitutkimus tukee. Tutkimus on osoittanut, että varsinkin siitepölyt tuhoutuvat helposti mikäli ne eivät ole kerrostuneet hapettomaan ja kosteaan tilaan. Fytoliitit (alunperin kasvin tukirakenteita) ovat hapettumisesta riippumattomampia, epäorgaanisia muodostumia, jotka säilyvät maaperässä jopa miljoonia vuosia.

Fytoliittitutkimus oli alallaan ensimmäinen Suomessa ja luonteeltaan metodinen. Sen pääasiallinen tavoite on selvittää mahdollisuuksia fytoliittianalyysin tekemiseen kulttuurikerroksista, joiden maaperä koostuu niukasti orgaanisesta materiaalista eikä sellaisena muodosta parhaita mahdollisia edellytyksiä tavanomaiselle paleoekologiselle analyysille. Tämä koskee lähinnä kaupunkiajan kulttuurikerrosta, joka on erityisen kuiva ja sisältää runsaasti palanutta materiaalia.

Radiohiiliajoitukset

Geologian tutkimuskeskuksen fil.lis. Tuovi Kankainen teki vuosien 1989–93 kaivausten aikana muutamana vuonna radiohiiliajoituksia rakennuksien, kaivojen ja kellareiden puurakenteista, joilla pyrittiin saamaan ajoituksia rakenteille ja kokeilemaan soveltuuko menetelmä näin läheiseen aikaan.

Vanhankaupungin historiaa ja vuosien 1989–93 kaivausten tuloksia on julkaistu kaupunginmuseon vuosikirjassa **Narinkka 1994**.

1996–1997 Annalanmäen pohjoisrinne: Vuonna 1997 suoritettiin Helsingin kaupunginmuseon toimesta tutkimuksia Annalanmäen pohjoisrinteellä pienpalstaviljelmien myrkyllisten raskasmetalleja sisältävien multakerroksen poiston takia. Ne olivat jatkoa vuoden 1996 syksyllä tehdyille multakerroksen poiston seurannalle. Tällöin poistettiin yhteensä yli 15 000 m²:n kokoiselta alueelta multakerros kokonaan koneellisesti kaapimalla. Ainoastaan mahdollisten rakenteiden kohdalla ja vanhan esineistön esiintymiskohdilla alimmat maakerrokset jätettiin seuraavan vuoden kaivauksia varten koskemattomiksi. Kaavittavan alueen itäosassa sijaitseva yhden kaupunkiaikaisen korttelin länsiosa. Alue oli tuhoutunut ja sekoittunut pahasti useiden kaupungin viemäriinjauksien ja 1800-luvun puutarharakennelmien kuten iilimatolammikkojen, oijen ja kasvihuoneen takia. Aluetta pohjoisessa rajaavaa entistä joenpenkkaa oli käytetty 1900-luvulla kaatopaikkana.

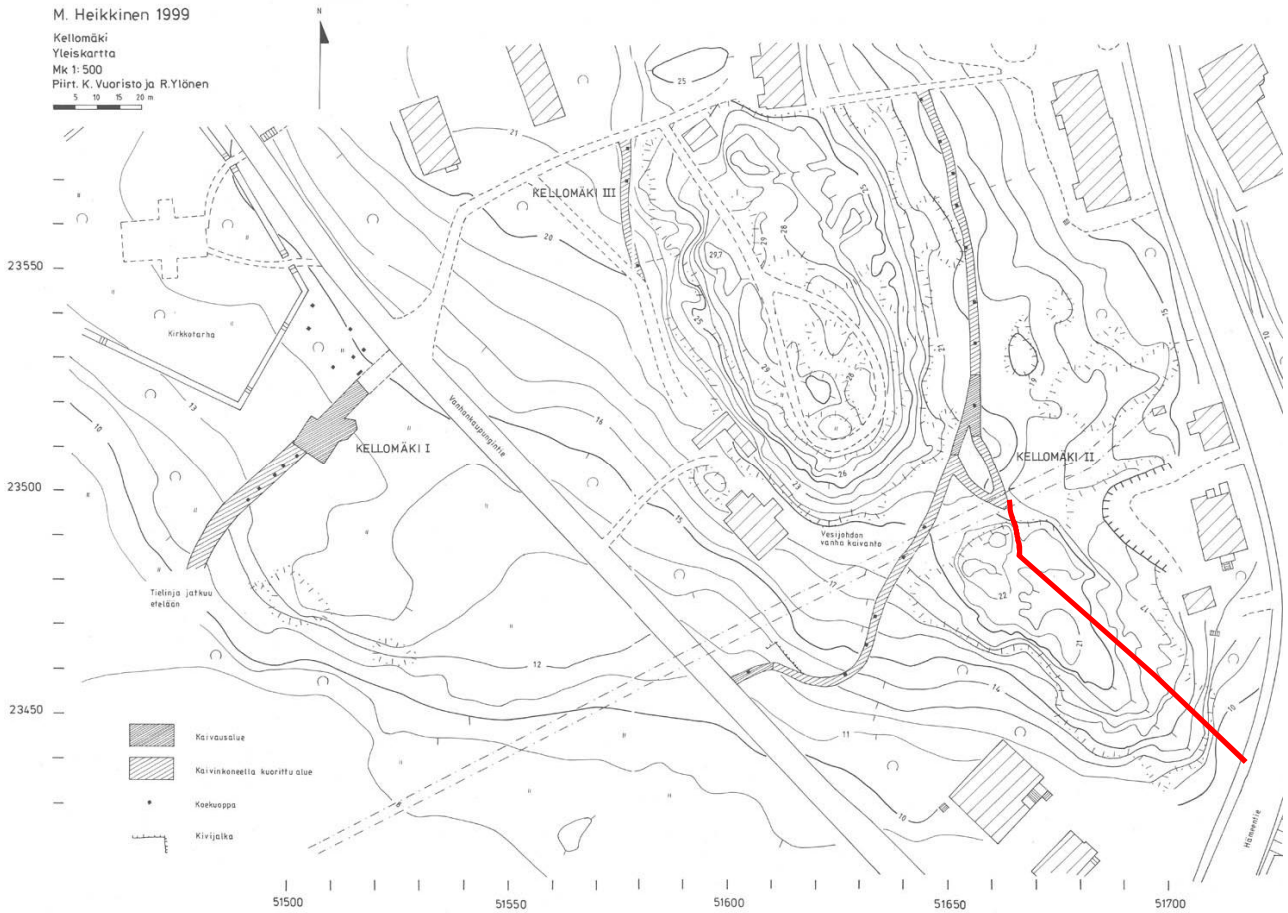
Yhteensä noin 605 m² kokoisilta neljältä erilliseltä kaivausalueelta löytyi aikakauden esineistön lisäksi osia kahden tai kolmen kaupunkiajalle ajoittuvan rakennuksen seinien alapuolisista aluskivistä ja lattialankuista. Lisäksi löytyi ulkopuolelta koivuntuohilla vuorattu hirsikehikkoinen kaivo, jonka sisäpuolella alaosassa oli lautarakenne. Hirsikehikosta otetuista näytteistä saatiin dendrokronologisten tutkimusten mukaan hirsien kaatovuodeksi talvi 1617–18. Samoin löytyi useita jätetuoppia ja kaksi lautarakenteista kellarikuoppaa, joista toinen oli ilmeisesti kaivo tai vesisammio. Siinä oli maahan neliömäisen lautakehikon keskelle, sen alareunan alapuolelle, upotettu kuusesta tehty kanneton ja pohjaton puutynnyri, joka ajoittuu kaupunkiajalle. Sen sisältä otetuista likaisista puujätettä sisältävistä maanäytteistä löytyi useita kulttuuririkkaruohoja, ruderaateja sekä ranta-, vesi- ja suokasveja sekä hyötykasveja kuten hampppua, humalaa, pellavaa ja viinirypäle. Samoja ryhmiä löytyi vanhoine viljalajeineen myös muista makrofossiilitutkimuskohteista.

1999 Kellomäki: Vuoden 1999 kesällä kaupungin perustamispaikan kunnostus jatkui ja sen yhteydessä kaupunginmuseo valvoi Kellomäen ylä- ja alarinteille rakennettavien kevyenliikenteenväylien pintamaan koneellista kaavintaa. Kevyenliikenteenväylien kohdilla ja niiden välittömässä ympäristössä tehtiin koekuopitusta. Kolmella alueella kaivettiin laajemmin (noin 200 m²). Samalla valvottiin Kellomäen rinteiden puuston raivausta ja nurmikkopintaiseksi kunnostettavien alueiden tasoitusta, Annalanmäen itäisen muotopuutarhan ja ruutanalammikon ym. rakentamista.

Suurin osa Kellomäen luoteiskulmauksessa sijaitsevan kirkkotarhan eteläpuolelle rakennetuista kevyenliikenteenväylistä sijaitsi täyttömailla entisen kaupunkialueen ulkopuolella. Kirkkotarhan itäpuolelle tehdyn kevyenliikenteenväylän kohdalta (Kellokäki I) löytyi suurin Vanhankaupungin kaivauksissa paljastunut isoista käsittelemättömistä kivistä kylmämuurattu kivikellari (6,5x5 m), jonka säilyneet seinät olivat 1,25 metriä korkeat. Kellariin johti pohjoisesta käytävä. Kellarin sisällä oli sitä vanhempi kaivo tai ”kylmäkellari”. Kaivon puut oli kaadettu aikavälillä 1553–58. Kaivon yläosa oli purettu kellaria tehdessä lattiatasoon saakka ja alaosa oli täytetty hiekalla. Sen täyttömaat olivat antaneet periksi kellariseinän painolle ja yksi seinämuuri oli painunut sisäänpäin kaivon kohdalla. Yksi lattiavasa menee kaivon poikki.

Kellari oli ollut käytössä löytöjen ja dendrokronologia-ajoitusten perusteella vielä kaupunkiajan jälkeen 1600–1700-lukujen taitteeseen saakka. Rakennuksen viimeisessä vaiheessa kun katto on jo sortunut, on lattian läpi on kaivettu kuoppa, joka sisälsi sammal- ja lantapitoista maata, joista löytyi ranta- ja niittykasvien siemeniä. Ne viittaavat sekoittuneeseen karjanlantaan ja sammalkuivikkeeseen. Kellari on täytetty yhdellä kertaa täyttömailla. Ylimmät seinäkivet on työnnetty kellarin sisään sen keskelle. Samoin samaan aikaan on täytetty viereinen iso kuoppa, joka oli luultavasti tehty samaan aikaan kuin kuoppa kellarin sisällä. Rakennuksesta löytyi mm. hieno Raamatun Lasarus-aihetta kuvaava Siegburg-tuopin kylki, tynnyrien kansia muiden kaupunkiajan ja 1600-luvun loppupuoliskon tyyppillisten löytöjen lisäksi.

Vuoden 1654 kartan (ks. kartat s. 11) mukaan alueella sijaitsi pieni aukio asuinkorttelin ja kirkkotarhan välissä. Rakennus sijaitsi yksinään rakentamattomalla alueella kuten myös sataman luota vuonna 2000 löydetty rakennus. Rakennus ei jatkunut kauemmaksi kellarin seinälinjojen kohdalta. Rakennuksen käyttötarkoitus ei selvinnyt varmuudella. Kyseessä voi olla kellotapulien paikka.

Kellomäki 1999:n yleiskartta. Karttaan on lisätty kallon päälle tehty polku Hämeentielle punaisella viivalla. Kuva: HKM.

Kellomäki I:n kivekellari, sen sisäpuolinen kaivo ja edessä ulkopuolinen iso kuoppa kaivausten lopussa. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

Kivikellarin sisällä ollut kaivo. Kuvaussuunta NE. Kuva: HKM.

Johannesbergin eteläpuolelta Vanhankaupungintieltä Kellomäen itärinnettä Kellomäen koilliskulmaan vesilaitoksen rakennukselle tehtiin kapeampi yleensä alle kaksi metriä leveä ja 165 metriä pitkä polku (Kellomäki II). Tämä polku sijaitsi pohjoisosassaan 60 länteen Kellomäki 2009:n ja 10 metriä länteen Kellomäki 2012:n tonttien länsirajoista. Tästä päälinjasta erkani kaakkoon Hämeentielle alle 80 metriä pitkä linjaus Kellomäen harjanteiden välisessä solassa. Se tehtiin kallion päälle eikä vaatinut näin arkeologisia tutkimuksia. Sitä ei kartoitettu yleiskarttaan kuin luoteispäästään. Kalliolta alas Hämeentielle nykyisten Hämeentie 168 ja 170:n välistä oli tarkoitus rakentaa portaat kuten myös edellä mainitusta solasta ylös varsinaiselle mäelle. Ne toteutettiin myöhemmin.

Kellomäki II:n tielinja koekuopitettiin ja Vanhankaupungintien luokse tehtiin suurempi kaivausalue. Sen kaivaus lopetettiin nopeasti, koska paikalla oli sijainnut 1800-/1900-luvun rakennus. Sen pohjoispuolella koekuopat osuivat vesilaitoksen ensimmäisen vesijohdon linjaukselle tai muihin uudempiin jätekuoppiin. Kellomäen kahden isomman kallion väliseen solaan tehtiin toinen isompi kerroskaivausalue (50 m²), jonka syvyys oli maksimissaan 50 cm ennen kalliota. Alueella oli erittäin paljon esinelöytöjä kallion reunataiteessa, mutta ei kiinteitä rakenteita. Löydöt olivat kaupunkiaikaisia. Tämän kerroskaivausalueen pohjoispuolisissa koekuopissa selvisi, että suurin osa alueesta oli ollut kalliota tai kallio oli sijainnut aivan maanpinnan alla. Alue on peitetty ja tasattu pihaksi kun alueen nykyiset rakennukset on rakennettu 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. 10–25 cm paksu pintakerros sisälsi tiilen- ja hiilensekaista multaa ja uusia löytöjä. Ne ovat ainakin osittain perua Kellomäki 2012:n kaivausalueen ja polun välissä sijainneista 1700- ja 1800-luvun rakennuksista (ks. esim. kartat s. 14 ja 20). Sekoittuneen kerroksen alla oli useimmiten oranssinpunertava sora/hiekka tai kallio. Alue oli metsittyä.

Kellomäki 2008:n alueen länsipuolella oli Kellomäki III, jonne tehtiin lyhyt polku. Kellomäki III:ssa tehtiin vain kolme koekuoppaa eikä niistä löytynyt mitään erikoista. Hiekan/soran sekaisen multakerroksen (13–38 cm) alla oli luonnollinen sorakerros. Forsbyn talon (1700-luku eteenpäin) vaikutusta oli nähtävissä pohjoisimmassa koekuopassa tummana maana.

Kellomäki II:n yläosan kaivausalue on kuvan keskellä Kellomäen kahden avokallion välisessä solassa. Kuvan poikki menee tehty polku. Kuvaussuunta E. Kuva HKM.

Kellomäki II:n yläosan kaivausalue. Kallion syvänteistä tuli runsaasti kaupunkiajalle ajoitettavia esineitä, mutta ei rakennusten seinien aluskiviksi tulkittavia kiinteitä rakenteita. Kuvaussuunta SW. Kuva: HKM.

*Kellomäki III:n polkulinja
pintamalla poiston jälkeen.
Kuvausuunta S. Kuva
HKM.*

1999–2000 Annalanmäen itärinte: Vuosina 1999–2000 Helsingin kaupunginmuseo valvoi ja suoritti pieniä kaivauksia Annalanmäen itärinteellä Annalanmäen itärinteen muotopuutarhan, ruutanalammikon ja sen ojan maanrakennustöiden yhteydessä.

Annalanmäen itärinteelle rakennettiin vuosina 1999–2001 Annalan huvilan ja Hämeentien väliin muotopuutarha hyötykasvi-istutuksineen, jonka perustustyöt menivät melko syvälle (5–40 cm) aina kallioon, puhtaaseen maahan tai 1800-luvun täyttökerroksiin saakka. Alueelle rakennettiin myös syvempiä rakenteita kuten aitojen perustuskuoppia, viemärikaivoja, oja ja ruutanalammikko. Niiden kohdilla oli sijainnut aitoja lukuun ottamatta 1800-luvun vastaavat rakenteet.

1830-luvulla rakennetun huvilan muotopuutarhatyöt olivat olleet erittäin perusteelliset. Kaikki mahdolliset vanhat kerrostumat ja rakenteet olivat tuhoutuneet kokonaan. Erilaisissa sekoittuneissa kerroksissa, joista osa oli tuotu paikalle, oli runsaasti kaupunkiaikaa myöhempiä esinekatkelmia kaupunkiajalle ajoittuvien vähäisten esinekatkelmien lisäksi. Alue on alun perin ollut lännessä jyrkkä kalliorinne ja idässä alava alue, jossa ei kaupunkiaikana ole ollut asutusta vuoden 1645 kartan mukaan. 1800-luvulla kalliot on peitetty maalla ja itäosaa nostettu täyttämällä.

Vuoden 1645 kaupunkikartassa tälle alueelle ja pohjoispuolisten rakennusten kohdalle ei ole merkittävä kortteliä edellä mainituista syistä. Kaupungin päätoria on yritetty sijoittaa tähän kohtaan kartassa näkyvän rakentamattomuuden takia. Torin koko 120 x 120 metriä olisi kuitenkin ollut ylimitoitettu Helsingin kokoiselle kaupungille. Se olisi ollut kooltansa kaksinkertainen Helsingin 1700-luvun toriin nähden.

1999–2000 Tekopuro, Hämeentie ja Verkatehtaanpuisto: Vuosina 1999–2000 Helsingin kaupunginmuseo valvoi entisen kaupunkialueen halki itä-länsi –suunnassa Kellomäen ja Annalanmäen väliin rakennettavan tekopuron, Vanhankaupunginojan, ja Verkatehtaanpuiston peruskunnostamista. Suunnilleen kaupunkiaikaisen puron linjausta noudattaen Kellomäen ja Annalanmäen väliseen laaksoon Kustaa Vaasan tieltä Vanhankaupunginlahteen rakennettiin pieni puro, johon pumpattiin vettä merestä ja puhdasta vettä Hämeentien alta vesijohdosta. Veden siirtämiseksi puron yläjuoksulle vedettiin uusi putki merestä Kustaa Vaasan tien luokse.

Hämeentien länsipuolella jätevesiputket ja Kustaa Vaasan tien luona täyttömaat olivat tuhonneet vanhan uoman. Tämän vuoksi Hämeentien ja Kustaa Vaasan tien välisellä puron osuudella ei suoritettu arkeologisia tutkimuksia vuonna 1999.

Vuonna 2000 Hämeentien alle sijoitettiin puron putket ja merivettä puron yläjuoksulle vievä putki, johon tehtiin kaupungin vesijohdosta liitos. Kaivauskohdan pohjoispuolella on sijainnut silta puron yli 1870-luvulle saakka, mutta kaivannosta tuli esiin vain uudempia Hämeentien rakennekerroksia. Katua on levennetty ja nostettu useassa otteessa nykyiselle korkeudelleen.

Hämeentien itäpuolella Verkatehtaanpuistossa valvottiin puron rakentamisen ja puiston kunnostamisen lisäksi uusien jätevesi-, vesi- ja telelinjojen kaivamista peruskunnostettavaan Villa Arabeskiin vuonna 2000 useassa otteessa. Jätevesiputkien kaivannosta entisen puron vierestä, sen pohjoispuolelta läheltä entistä kaupunkiaikaista rantaa, löytyi kaupunkiaikaisen rakennuksen jäännökset runsaine esinelöytöineen (mm. kaksi tynnyrinhanaa ja iso lasipullo). Rakennus tutkittiin vain kaivannon kohdalta. Vanha ja uusi puro kulkivat lähes samoilla kohdilla ja ne leikkasivat toisiansa useissa kohdissa. Vanhan puron uoma näkyi uuden puron pohjalla ja reunoilla täytemaina. Kaivantojen muista kohdista ei tullut esiin kiinteitä rakenteita (esim. laiturirakenteita) tai kaupunkiaikaisia löytöjä.

Samanaikaisesti puiston puustoa harvennettiin ja maapintaa muutettiin kallistumaan kohti puroa. Kallistus tapahtui pääasiallisesti tuomalla uutta multaa alueen itäpuoliskolle, joka oli muodostunut vasta 1700–1900-luvuilla maannousun ja täytön takia. Ranta on siirtynyt noin 110 metriä itään päin Vantaajoen ja Kaupunginpuron tuoman lietteen ja täyttämisen takia.

Vuoden 1645 kartan mukaan puron ja kosken rannalla sijainneen myllyn välillä on ollut rakentamaton alue. Laivaveistämöä on yritetty sijoittaa tähän kohtaan, mutta kruunun veistämönä se on ilmeisesti sijainnut kruunun mailla Pornaistenniemen puolella. Todennäköisempää on että alueella on ollut Uuden Helsingin Pohjoisrannassa sijainneen kaupunginsataman tavoin kaupunginlaiturin äärellä oleva aukio. Sen luona on ollut yksittäisenä rakennuksena kapakka tai tullirakennus. Kaupunginlaiturin sijaintia vastaan aivan puron suussa puhuu kohdan mataluus ja karikkoisuus. Laivat ovat päässeet paremmin lähemmäksi rantaa pohjoisempana Tavin rakennuksen kohdalla. Pohjoisempana on ollut jyrkät rinteet vastassa. Puron eteläpuolella korttelit ulottuivat keskiaikaisen tapaan rantaan saakka. Kauppiaiden varastot, aitat, ovat sijainneet merenrannassa. Uudessa Helsingissä oli vastaavat aitat Pohjoisrannassa kaupunginlaiturin ja aukion pohjoispuolella.

2003–2004 Vanhankaupunginkoski: Vuonna 2003 aloitettiin entisen Imatran Voiman, silloin Fortumin, Viikinmäen eteläpuolella sijaitsevan alueen rakennusten purkaminen ja saastuneiden maiden poistaminen paikalle rakennettavan Vanhankaupunginkosken kerrostaloalueen takia. Helsingin kaupunginmuseo hoiti arkeologisen valvonnan maarakennustöiden aikana 2003–2004. Alueen eteläosassa poistettiin saastuneet maat entisiltä peltoalueilta. Täällä ei ollut vanhoja rakenteita. Muualla suuret rakennustyöt olivat myös tuhonneet 1700- ja 1800-luvun pientaloasutuksen jäänteet kokonaan. Alue sijaitsee Viikinmäki 2003 eteläpuolella (puuttuu sivun 35 kartasta)

2003 Viikintie: Vuonna 2003 itäkosken itäpuolella tutkittiin entisen Imatran Voiman alueen pohjoisosassa ennen rakennustöiden alkua Viikintien vanha linjaus Helsingin kaupunginmuseon toimesta. Suuren rantatien eteläinen linjaus Helsingin kautta kulki nykyisen Viikintien kohdalla, joten tielinja oli kaupungin vanhimpia teitä. Vuonna 1933 valmistui nykyinen silta entisen pohjoispuolelle ja tietä siirrettiin hiukan pohjoisemmaksi. Hylätty tielinja näkyi vielä selvästi muutamassa kohdassa. Tielinjan poikki tehtiin kaivanto ja maaleikkaus dokumentoitiin. Siinä ei näkynyt varhaisempien teiden rakenteita vaan tie on rakennettu 1800- tai 1900-luvun alussa kokonaan uudelleen.

2003–2004 Taide- ja viestintäoppilaitos: Vuonna 2003 seurattiin Helsingin ammattikorkeakoulun Taide- ja viestintäoppilaitoksen pohjoispuolelle rakennettavan lisärakennuksen kohdalla maaperän saastepitoisuuden tutkimuksen takia tehtyjen kuoppien kaivamista. Uudehkojen täytemaiden lisäksi paikalla oli vain jo vuoden 1988 kaivauksissa havaittu 1800-luvun lopun rakennuksen tiilirakenteet ja sen lounaispuolella maanpinnalla näkyvä kivijalka. Vuonna 2004 valvottiin kyseisen alueen saastuneiden maiden poistoa (rannassa paksut louhostäytemaat), mutta paikalla oli vain edellä mainitut rakennusjäännökset ja Hämeentien varrella 1900-luvun alun rakennusten kivijalat.

Tavi:n lisärakennuksen työmaa kuvattuna Kuninkaankartanonsaaresta. Kuvaussuunta SW. Kuva. HKM.

Hämeentie vierestä poistetaan saastuneita maita lisärakennuksen tieltä. Kuvaussuunta NW. Kuva: HKM.

2007–2008 Kellomäki: Vuosien 2007–2008 tarkastuksessa Kellomäen pohjoisosassa Koskelantien pohjoispuolella oli kysymys laajan täysin tuhoutuneen alueen tarkastuksesta Lahden moottoritien liittymisrampin siirtämisen ja niiden kohdalle tulleen talon rakentamisen aikana. Alueen oli tuhonnut vesiputket vesilaitosten välillä, ajotunneli ja Lahdentien vanhat rampit. Sama kohta oli suurimmaksi osaksi tutkittu vuonna 1930.

2008 Kellomäki: Vuonna 2008 tarkastettiin Kellomäen lounaisrinteellä Johannesbergin puretun ulkorakennuksen pienehkö kohta korkean kallion juurelta ennen uuden rakennuksen rakentamista. Kohdasta ei tullut kaupunkiaikaan tai 1700–1800-lukuihin viittaavaa.

2009 Kellomäki: Kellomäen kaakkoisrinteellä Hämeentien varrelta tarkastettiin kahden tontin alue koekuopin ja seuraamalla maanpoiston ennen varsinaisia rakennustöitä. Kohdalla oli sijainnut 1800- ja 1900-luvuilla rakennuksia. Kallioiselta alueelta ei tullut 1800-lukua vanhempia löytöjä tai rakenteita. Kalliota oli louhittu ja osittain peitetty ilmeisesti mahdollisesti jo 1800-luvulla.

2012 Kellomäki: Vuoden 2012 koekaivaus tehtiin Kellomäen itärinteeseen tontin muinaisjäännösrakenteiden selvittämiseksi ennen tontin myyntiä. Koekuopista löytyi pääosin 1800- ja 1900-lukujen esineistöä, jolloin alueella oli ollut asuin- ja varastorakennuksia. Kaupunkiajan rakenteita tai löytöjä ei tullut. Kallioista aluetta oli muokattu voimakkaasti terassein ja maamuokkauksin.

Muita arkeologisia havaintoja ja museoihin vuosien mittaan tulleita löytöjä ennen uusia tutkimuksia on vain parisenkymmentä, vaikka vuosien 1989–93 kaivausten aikana palstanviljelijöiltä saatiin rahoja ja muuta esineistöä sekä tietoja talojen perustuskivien

ylöskankeamisesta. Mm. vuonna 1929 löydettiin kaupungin entisen sataman alueelta Verkatehtaanpuistosta Mekaanisen kutomon isännöitsijän talon perustoja tehtäessä runsaasti kaupunkiaikaisia rahoja. Toinen suurempi löytö on Koskelan vaunuhallien rakennustöiden yhteydessä 1951–52 löytyneet 85 vuosiin 1731–1748 ajoittuvaa rahaa. Hospitaali sijaitsi täällä vuodesta 1643/44 vuoteen 1765 entiseltä kaupunkialueelta siirron jälkeen Vanhankaupungin läpi virranneen Kaupunginpuron ja Vanhastakaupungista länteen Pikku-Huopalahteen menevän tien risteyksen luona.

5. TARKISTUSALUEIDEN KUVAUS

Annalanmäen tarkastus- ja valvonta-alueet sijaitsevat Helsingin Toukolan ja Vanhankaupungin kaupunginosissa, Koskelan kylässä, entisellä Helsingin kaupungin sijaintipaikalla 4,8 ja 5,0 km koilliseen Tuomiokirkosta. Pohjoisempi tarkastusalue, tontti 920 (108x75 m), sijaitsee Vanhankaupungin kaupunginosassa. Eteläisempi tarkastusalue, kortteli 919 (123x75 m), sijaitsee kuitenkin Toukolan kaupunginosan puolella. Ne sijaitsevat 150 metrin päässä toisistaan Hämeentien varrella sen länsipuolella.

Vuonna 1550 perustettu Vanha Helsinki sijoitettiin kahden korkean mäen rinteille ja niiden väliseen laaksoon, Vantaanjoen ja meren rannalle, noin 800x200 metrin kokoiselle alueelle. Vanhankaupungin topografia on muuttunut vain vähän kaupunkiajasta Hämeentien länsipuolella ja Koskelantien eteläpuolella. Kaupunkialue otettiin kaupungin siirron jälkeen takaisin viljelys- ja niittykäyttöön, jossa se pysyi suurimmaksi osaksi nykypäivään saakka. Suurimmat muutokset ovat kohdanneet ranta-alueita, Koskelantien kohtaa ja Hämeentien ympäristöä. Ranta on Vanhankaupungin selän kohdalla työntynyt maannousun, joen tuoman lietteen ja rannan täyttämisen takia 150–300 metriä itään päin. Vielä 1800-luvulla rantaviiva vastasi lähes 1600- ja 1700-lukujen tilannetta, jolloin merelle pullistuva ranta sijaitsi vain 40–80 metriä nykyisen Hämeentien itäpuolella. Kuninkaankartanonsaari on laajentunut rannan täyttämällä lounaaseen. Kellomäen kohdalla ranta on siirtynyt koskeen ja merelle vain vähän rantamuurien rakentamisen takia. Koskelantien louhintatyöt vuonna 1930 tuhosivat koko Kellomäen pohjoisrinteen alkuperäisen topografian ja arkeologisen arvon. Samoin Hämeentien varren ja Kuninkaankartanonsaaren voimakas rakentaminen 1800-luvun loppupuolelta ja erityisesti heti 2. maailmansodan jälkeinen rakennustoiminta ovat tuhonneet nämä alueet arkeologisesti.

Tämän raportin tutkimusalueet sijaitsevat eteläisemmän mäen, Annalanmäen, alueella. Mäki kohoaa 27 metrin korkeuteen saakka ja se on laajimmillaan alarinteineen 390 x 360 metrin kokoinen. Se ulottuu Hämeentiestä Kustaa Vaasantiehen saakka. Vanha Helsinki sijaitsi vain mäen koillis- ja itärinteillä, joissa topografia on muuttunut rakentamattomilla kohdilla vain vähän. Kerrostalojen kohdilla muutos on ollut suurempi.

Kaksi tarkastusaluetta sijaitsee mäen itärinteen melko tasaisilla alavimmilla alarinteillä Hämeentien länsipuolella. Pohjoisempi on korkeudella 6–7 m mpy. Ainoastaan korttelin äärimmäisessä lounaiskulmassa maa nousee nopeasti kohti Annebergin huvilan rakennuksia, jotka ovat 12–15 m mpy:n korkeudella olevalla tasanteella. Eteläisemmän korttelin pinta nousee tasaisesti idästä länteen korkeudesta 8 m korkeuteen 14 m mpy.

Pohjoisessa korttelissa on neljä neljäkerroksista suunnikkaanmuotoista kerrostaloa. Pihamailla oli nurmikkoa, pensaita, lehtipuustoa ja hiekkapintaista pihaa. Korttelia rajasi idässä Hämeentie, etelässä muotopuutarha aitoineen ja lännessä Annebergin rinne uusine aitoineen. Pohjoisessa oli parkkipaikka korttelin ulkopuolella. Eteläisessä korttelissa oli viisi neljä-viisikerroksista taloa ja samoin nurmikkoa, puita ja asfalttipintoja. Korttelia rajasi idässä Hämeentie, etelässä Kaironkatu ja lännessä asvaltoitu parkkipaikka. Pohjoisessa oli nurmipintaista puistoa, jossa oli matalia avokallioita.

Viistoilmakuva Vanhastakaupungista vuonna 2013. Etualalla on Annalanmäki. Tarkastusalueet on ympyröity. Vasemmalla on pohjoinen ja oikealla eteläinen tarkastusalue. Kuvaussuunta E. Kuva: Helsingin kaupunki.

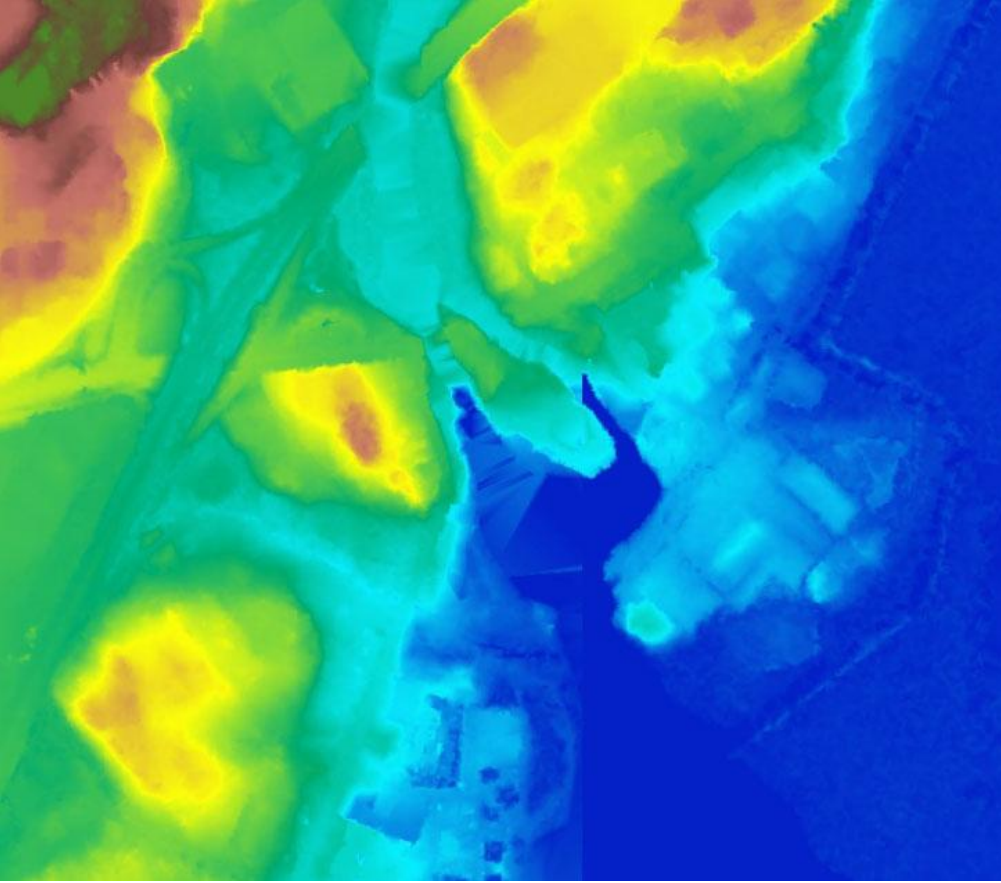

Viistoilmakuva Vanhastakaupungista vuonna 2013. Pohjoinen tarkastus-/valvonta-alue on ympyröity. Kuvaussuunta E. Kuva: Helsingin kaupunki.

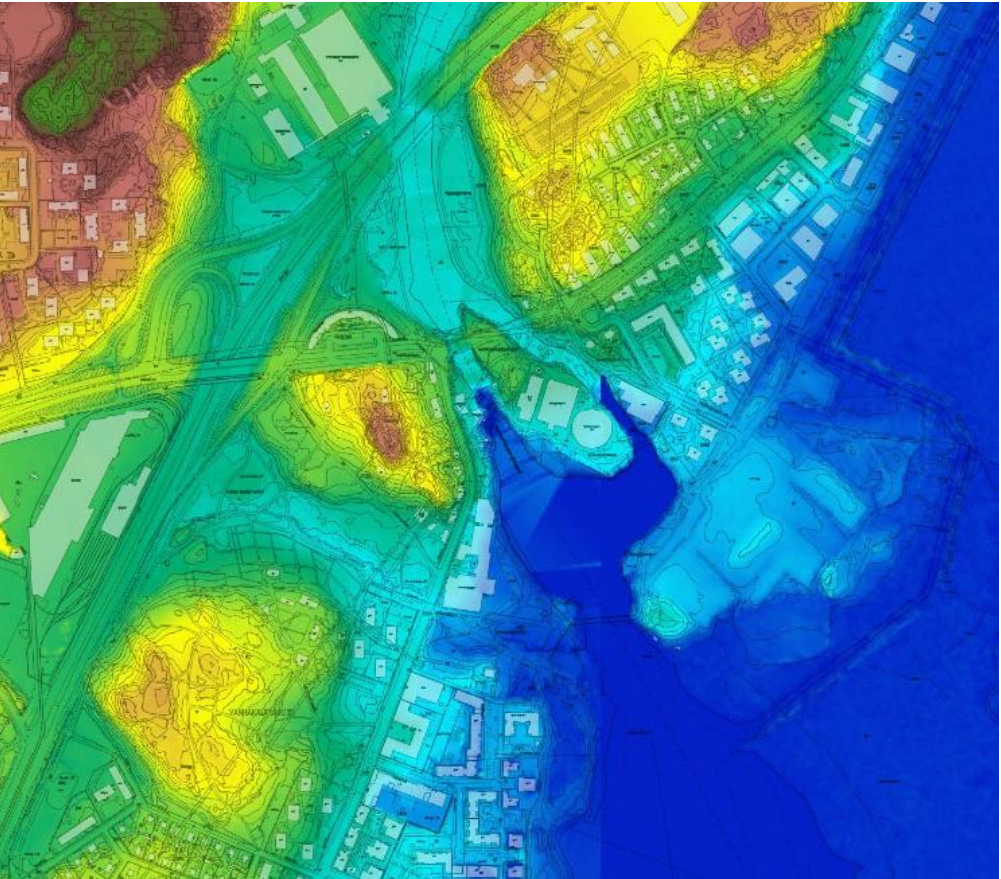

Eteläinen tarkastusalue vuonna 2013. Kuvaussuunta SE. Kuva: Helsingin kaupunki.

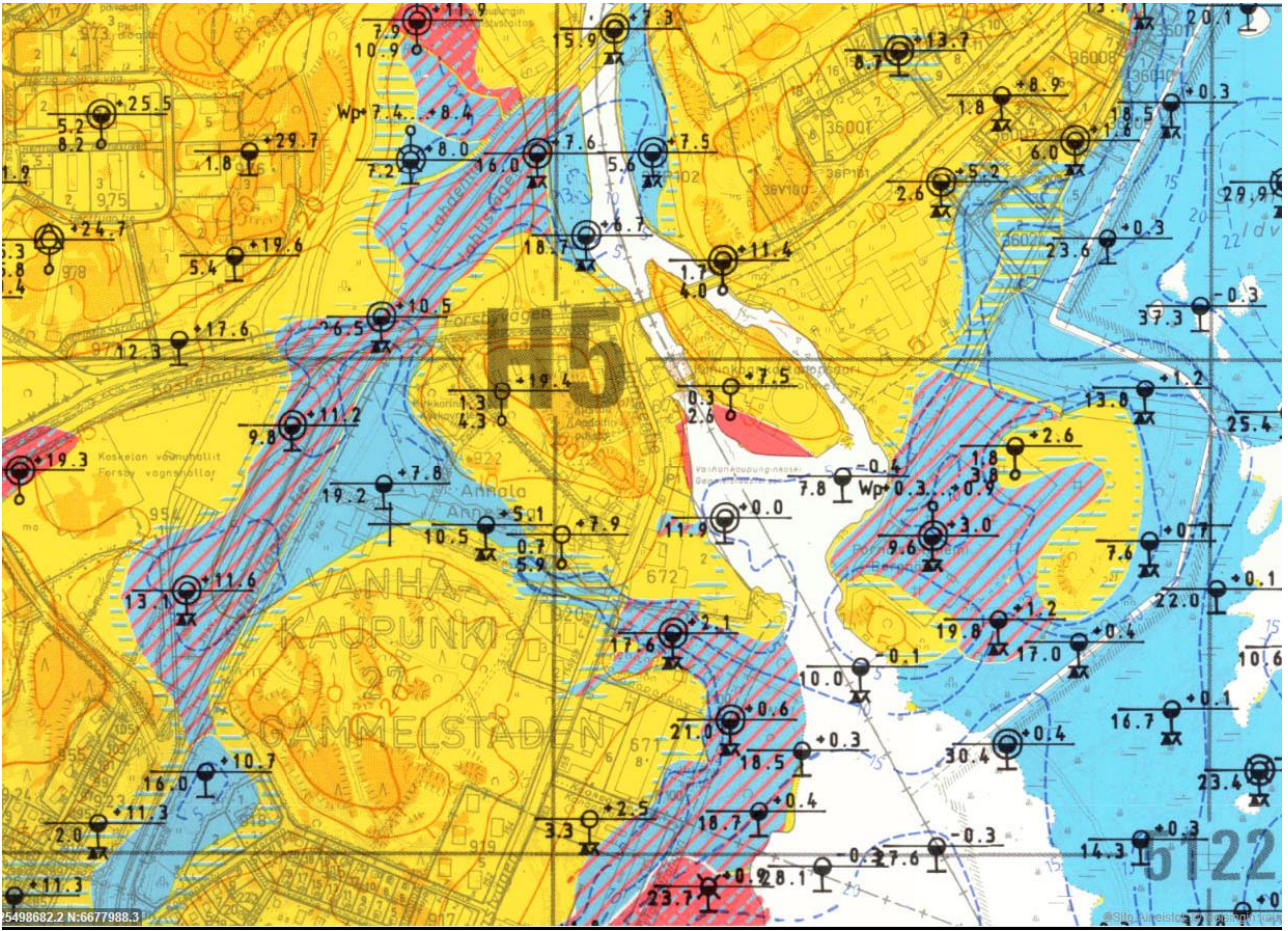

Korkeusvyöhykekartta Vantaanjoen suusta. Kartta: Helsingin kaupunki.

Korkeusvyöhykekartta ja kantakartta Vantaanjoen suusta. Kartta: Helsingin kaupunki.

Alueen maaperäkarta. Kartta: Helsingin kaupunki.

6. ARKEOLOGISET HAVAINNOT

6.1. Hämeentie 156 vuonna 2007

Helsingin kaupunginmuseoon tuli toukokuun lopussa 2007 tieto että Vanhassakaupungissa korttelissa 920 tehtiin kaivutöitä liittyen asuinkerrostalojen peruskorjaukseen. Asiasta ei ollut tullut tietoa museoon ennen tätä. Tutkija Markku Heikkinen kävi paikalla 25.5.2007.

Tarkastushetkellä havaittiin että rakennusten ympäri oli kaivettu jo aiemmin kapeat kaivannot perustusten eristämistä ja ilmeisesti salaojitusta varten. Kaivannot oli jo täytetty. Koillisimman rakennuksen (Hämeentie 156b, tontti nro 4) itä- ja pohjoisseinien edessä oli vielä auki kapeat kaivannot. Samoin sen ja eteläpuolisen Hämeentie 156a (tontti nro 2) rakennuksen välissä oli uusi suora W-E – suuntainen putkikaivanto auki. Näistä kaivannoista pystyttiin tekemään joitakin havaintoja (**kartta 1 ja kuvataulut Hämeentie 156 2007:1-11**).

Hämeentie 156a (tontti nro 2) ja 156b:n (tontti nro 4) välissä oli kaivettu noin W-E – suuntainen uusi **kaivanto** putkia varten. Tarkastushetkellä kaivanto oli auki kyseisten rakennusten välillä menevän maanalaisen betonitunnelin länsipuolelta aina lähelle tontin itärajaa ja Hämeentietä noin 29 metrin matkalla. Kapea kaivanto oli itäpäässä 2,5 metriä ja länsipäässä 1,4 metriä syvä. Maanpinta oli kaivannon kohdalla melko tasainen ja se oli noin korkeudella 6,6 m mpy kantakartan mukaan. Kaikki korkeudet havaintopisteissä otettiin kohdan maanpinnasta. Kerroksille ei ole absoluuttisia korkeuksia.

*Hämeentie 156 2007.
Hämeentie 156a:n ja 156b:n
välissä sijaitsevan kaivannon
itäpää. Havaintopiste 1 sijaitsee
eteläprofiilissa mitan kohdalla
ennen luoteeseen menevään
tietä (silta). Edessä näkyy
vanha betonikaivo. Kaivannon
pohjalla on uusi vesiputki ja
taaempänä viemäriputki.
Kuvaussuunta W. 25.5.2007.*

Kaivannon itäpäästä luoteeseen menevään pihatiehen saakka kerrokset olivat luonnollisia ja uudehkoja. **Havaintopiste 1:ssä** eteläseinällä alimpana oli 110 cm luonnollista savea, jonka päällä oli saven ja mullan sekaista kerrosta 190 cm:n korkeudelle. Loput kerrokset 250 cm:n korkeudelle olivat ohuita vaaleita ja tummia hiekkakerroksia (**Kuvataulut Hämeentie 156–160 2007: kuvat 1–2**). Kaivannon itäpäässä pohjoisreunalla oli vanha betonikaivo.

Pihatien länsipuolella kerrokset olivat hiukan erilaisia (**kuvat 3–6**). **Havaintopiste 2**:ssa alimpana oli luonnollinen savi, joka muuttui 90 cm korkeudella olevaan pintaansa kohden multaisemmaksi. Kyseessä ei ollut kuitenkaan mikään selvä tumma peltomultakerros vaan hyvin savipitoinen kerros. Tämän kerroksen yläosassa oli runsaasti puiden juuria. Tämän yläpuolella oli noin 145 cm:n korkeudelle sekoittunutta savea, jossa oli myös sahattuja uudehkoja lautoja. Yläpuolella oli noin 5 cm punertavaa soraa ja 5 cm tummempaa soraa, jotka molemmat olivat uudehkoja kerroksia. Päällä oli vielä yli 5 cm harmaata hiekkaa ja 3 cm vaaleampaa hiekkaa ennen 20 cm harmaata hiekkaa. Ylimpänä oli 10 cm pihakäytävän pintahiekkaa. Pinta oli korkeudella 190 cm.

Hämeentie 156 2007. Edellinen kaivanto luoteeseen menevän tien länsipuolella. Havaintopiste 2 sijaitsee eteläprofiilissa mitan kohdalla ja havaintopiste 3 eteläprofiilissa ennen poikittaista betonitunnelia. Kuvaussuunta W. 25.5.2007.

Hämeentie 156 2007. Edellinen kaivanto, havaintopiste 2. Kuvaussuunta S. 25.5.2007.

Kaivannon länsipäässä ennen poikittaista rakennusten välistä betonitunnelia kerrokset muuttuivat **havaintopisteessä 3** hiukan (**kuva 5**). Alimpana oli putkien laskusoran korkeudella yhä luonnollinen savi, mutta päällä oli luonnollista kellertävää hiekkaa ja kiveä korkeuteen 80 cm saakka. Päällä oli ohut multakerros ja sekoittunutta savea korkeudelle 130 cm. Päällä oli hiekkaa ja soraa 180 cm:n korkeudelle saakka.

Talojen välisen betonitunnelin länsipuolella kaivannon pohjalle oli jo laitettu putkien pohjustussora (**kuva 7**). Kaivannon eteläprofiilissa näkyi **havaintopisteessä 4** alimpana ohuelti luonnollista savea (15 cm). Päällä oli kellertävää hiekkaa 30 cm:n korkeudelle. Päällä oli 50–60 cm korkeudelle tummaa multaa. Päällä oli koostumukseltaan vaihtelevaa karkeata hiekkaa noin 95 cm:n korkeudelle saakka. Ylimpänä oli 140 cm:n korkeudelle saakka erilaisia tummanharmaita ja vaaleanharmaita hiekoja.

Koillisimman talon Hämeentie 156b (tontti nro 4) itä- ja pohjoisseinien edustojen kaivannot olivat vielä tarkastushetkellä auki (**kuvat 8–9**). Itäkaivanto oli kapea ja sen pohjalla tai maaleikkauksessa ei näkynyt mitään kiinnostavaa. Pohjoiskaivannon leikkauksessa **havaintopisteessä 5** idässä alimpana oli 30 cm luonnollista silttiä/savea, noin 10 cm multaa, 35 cm sekoittunutta silttiä ja 20 cm multakerrosta (**kuva 10**). Maanpinta oli noin korkeudella 6,5 m mpy. Lännempänä **havaintopisteessä 6** luonnollista silttiä oli 35 cm, multaa noin 10 cm ja sen päällä erilaisia sekoittuneita kerroksia korkeudelle 120 cm (**kuva**

11). Ylimpien kerrosten takana oli johtokarttojen mukaan kaapelilinja. Ne olivat esillä vuonna 2010 (ks. s. ja 78-80).

Hämeentie 156 2007. Koillisen rakennuksen Hämeentie 156b:n pohjoisseinän kaivanto. Kellariportaikon itäpään kohdalla oli havaintopiste 5 ja taustalla havaintopiste 6. Kuvaussuunta W. 25.5.2007.

Hämeentie 156 2007. Koillisen rakennuksen Hämeentie 156b:n pohjoisseinän kaivanto. Yläosan vaalean täyttömaan takana oli kaapelilinja. Havaintopiste 5. Kuvaussuunta N. 25.5.2007.

Yhteenveto

Pihalla oli uutta soraa useammassakin kohdassa mutta nyt tehdyistä töistä ja aiemmin korttelissa tehdyistä töistä ei saatu tarkkaa kuvaa. Viimeisimpien johtokarttojen mukaan alueella on runsaasti kunnallistekniikkaa, mutta vuoden 2007 ja 2010 havaintojen perusteella niitä on huomattavasti enemmän kuin kartat osoittavat.

Nähdyt salaojakaivannot talojen ympärillä olivat kapeita ja ne ovat tuskin enää tuhonneet mahdollisia vanhoja kulttuurikerroksia kaupunkiajalta. Kohdat ovat täytyneet olla auki jo rakennusten perustusten teon aikana.

Kaivannoista havaittiin että alimpana oli paksultu luonnollista savea (jopa 90–110 cm). Sen päällä putkikaivannossa oli enimmäkseen sekoittuneita savi- ja hiekkakerroksia, jotka liittyivät kerrostalojen rakentamiseen, mutta myös vanhempaa multakerrosta. Multakerros oli kärsinyt erilaista vanhoista putkikaivannoista useasti. Talojen kohdalta on ilmeisesti siirretty savea/silttiä multakerroksen päälle runsaasti. Päällimmäisenä kerroksena olivat kulkuväylien hiekat tai nurmikoiden multakerrokset. Saven tai multakerroksen päällä oli uudempia täyttökerroksia 60–140 cm.

Korttelin eteläosa oli kuulunut Annebergin muotopuutarhan osaan, joka oli rakennettu 1800-luvun puolivälissä. Vuosien 1999–2000 tämän alueen eteläpuolella havaittiin että sen rakentaminen oli ollut äärimmäisen tehokasta. Kaikki vanhat mahdolliset rakenteet ja kerrokset oli tuhottu tai sekoitettu. Tarkastusalueen korttelissa 920 on tapahtunut sama mylläys. Alueella oli paksujen täyttökerrosten alla katkelmallisesti alkuperäistä maanpintaa, mutta se oli myllätty 1800-luvulla jo kokonaan ja 1940-luvun ja myöhemmät maankaivutyöt ovat viimeistelleet tuhon lopullisesti.

Korttelin pohjoisosa on kuulunut peltoalueeseen, jonka luoteisosassa on ollut kasvihuone ja lavaviljelmiä. Multakerros vaikutti hyvin ohuelta havaintopisteissä.

Rakennusten peruskunnostus ei edennyt ripeästi tai ollenkaan vuoden 2007 käynnin jälkeen. Pihojen kunnostamisesta otettiin yhteyttä museoon, mutta korttelissa alkoi tapahtua vasta vuonna 2010 (ks. seuraava luku).

Vanhoja kaupunkiaikaisia esineitä ei havaittu tarkastuksen yhteydessä.

6.2. Hämeentie 156 vuonna 2010

Edellisessä kappaleessa kuvailtiin tuloksia korttelin 920 neljän tontin arkeologisesta tarkastuskäynnistä vuodelta 2007. Tuolloin talon seinustoille ja pihamaalle oli tehty kaivantoja talojen perustusten eristämistä ja ilmeisesti salaojitusta varten. Vanhan Helsingin kaupunkiaikaisista rakenteista tai kerrostumista ei saatu havaintoja. Kaivantojen profiileissa havaittiin alinna luonnollista savea, jonka päällä oli peltokäyttöön ja puutarhaviljelyyn liittyviä multia sekä sekoittuneita kerrostumia.

Helsingin kaupunginmuseon työllistetty arkeologi Heini Hämäläinen suoritti valvontaa kesällä 2010 samaisella tontilla nro 920. Tuolloin valvonnan syynä oli sadevesikaivojen ja niihin liittyvien putkilinjojen asennus neljän talon muodostaman korttelin piha-alueelle sekä talojen seinustoille. Tarkoitus oli tehostaa veden ohjautumista ja salaojitusta pihalla. Samalla tehtiin piha-alueen ilmeen kunnostusta ja parkkialueiden asfaltointia. Korttelin pohjoislaitaan rakennettiin samalla uusi roskakatos.

Kuten tämän raportin edellä olevissa kappaleissa ja havainnollistavissa kuvissa ja kartoissa on esitetty, on vuonna 1550 perustetun vanhan Helsingin asuinkorttelit ulottuneet valvotulle alueelle. Niistä ei tosin aiemmissa viime vuosikymmenien arkeologisissa valvonnoissa ole saatu havaintoja. Vanhat kulttuurikerrokset vaikuttivat tuhoutuneen myöhemmän viljelytoiminnan, maankäytön ja rakentamisen johdosta.

Valvottu alue on Helsingin Vironniemelle siirtämisen jälkeen ollut metsäalueena tai viljelykäytössä. Rakennuksia ei alueella vaikuta olleen ennen nykyisten kerrostalojen rakentamista lukuun ottamatta tontin luoteisosassa ollutta kasvihuonetta (ja lavaviljelmiä). Valvonta-alueen länsipuolella, Annalanmäellä, sijaitsee 1830-luvun alussa rakennettu huvila Villa Anneberg piharakennuksineen. Villa Annebergin tilan oli muodostanut varakas ja vaikutusvaltainen kauppaneuvos (ja monilla muilla titteleillä varustettu) Gustaf Otto Wasenius (1789–19.4.1852).

Wasenius oli kiinnostunut puutarhan hoidosta ja maanviljelystä. Huvilaa tulikin piharakennusten lisäksi ympäröimään hieno symmetrinen muotopuutarha, puisto lammikoineen sekä hyötykasvien viljelypalstat. Huvilan hyötykasvipalstat ulottuivat valvonta-alueen eteläosaan. Valvonta-alueen pohjoisosa on taas ollut Forsbyn tilan peltomaita. Näiden välistä on kulkenut huvilan pohjoisempi pihatie Itäiseltä Viertotieltä (nyk. Hämeentie) huvilan pohjoispuolelle. Kuten kuvista sivuilla 30 ja 31 voi havaita, tämä huvilalle kaartava pohjoisempi tie kulkee valvonta-alueen kerrostalojen välistä. Katkelma mukulakivettyä tietä jäänteinä tästä pihatiestä, oli edelleen näkyvissä valvonta-alueen länsilaidassa.

Pohjoisempi tie näkyy Villa Annebergiä esittävässä vuoden 1832 kartassa (ks. sivut 18-20). Villa Annebergin huvilalle kulkee myös eteläisempi, edellisen kanssa symmetrisen muotoinen kaareva tie päärakennukselle. Tiet näkyvät vuoden 1842 kartalla (ks. sivut 21-22). Symmetrinen muotopuutarha ja ruutanalammikko jäävät näiden tielinjojen väliin ja idässä puutarhaa rajaa Itäinen Viertotie (nyk. Hämeentie). Maankäyttö valvonta-alueella pysyi samankaltaisena, kunnes huvilan sekä Forsbyn tilan maista erotettuun kortteliin rakennettiin neljä kerrostaloa 1940-luvun lopulla.

Arkeologista valvontaa tehtiin, jotta mahdolliset vanhan Helsingin kulttuurikerrokset tai muut arkeologisesti kiinnostavat ilmiöt saataisiin dokumentoitua. Havaintoja tehtiin myös

aikaisemman maankäytön muodostamista kerrostumista ja muista ilmiöistä. Paikalla tehtiin valvontaa 10 päivänä välillä 30.6.2010–11.10.2010. Valvonnan yhteydessä poimittiin talteen myös jonkin verran pääasiassa nuorehkoja löytöjä, joita ei ole talletettu kokoelmiin. Löydöistä ei ole myöskään tehty poistettujen löytöjen luettelo.

Alueet, joilla valvontaa tehtiin on kuvattu yleiskartalla nro 2. Paikalla tehtiin myös jonkin verran kaivuutyötä, jota arkeologi ei ollut valvomassa.

Kortteli jakaantuu neljään tonttiin. Kaakkoisin tontti on nro 2 ja rakennuksen tunnus on 156a. Korttelin lounaisosassa on tontti nro 3 ja rakennuksen tunnus on 156c. Tämän pohjoispuolella on tontti nro 5 ja rakennuksen tunnus on 156b. Koillisosassa korttelia on tontti nro 4 ja rakennuksen tunnus on 156d (ks. kartta 1 tai 2). Laajempi paikoitusalue roskakatoksineen sijoittuu rakennusten pohjoispuolelle tontin pohjoisosaan.

Pihan eteläosaa ennen valvonnan alkamista lännestä kuvattuna. Vasemmassa reunassa rakennus 156c ja taustalla 156a, jonka eteläpuolelta kaivuu aloitettiin. Piha on vielä hiekkapäälysteinen, mutta sai kunnostuksen lopuksi asfalttipäälysteen. Kuvaussuunta W-E. Kuva H. Hämäläinen 30.6.2010.

6.2.1. Valvonta ja dokumentointi rakennuksen 156a etelä- ja länsipuolella

Sadevesikaivojen ja putkien asennus eli arkeologin osalta konekaivuun valvonta alkoi kaakkoisen rakennuksen 156a kaakkoiskulmalta 30.6.2010 ja eteni siitä rakennuksen eteläpuolitse kohti taloa 156c (**kartta 2; Kuvataulut Hämeentie 156 2010: kuvat 1–27**).. Kaivanto rakennuksen etelä- ja länsipuolella oli noin 2 metriä leveä, paikoin vähemmän, paikoin enemmän. Kaivannon 'sisäreuna' sijaitsi seinästä 1–2,5 metrin etäisyydellä ja 'ulkoreuna' kauimmillaan 5–6 metrin päässä rakennuksen länsipuolella. Kaivannon syvyydet mitattiin vain maanpinnasta alas eli kaivantoa ei vaaittu absoluuttisiin korkeuksiin. Kaivannon syvyys vaihteli talon etelä- ja länsipuolella 1,1–1,6 metriin.

Rakennuksen 156a etelälaidalla kaivannon pohjalla kaivannon pituussuunnassa näkyi raja maannoksessa. Lähempänä taloa oli aiemman seinän vierustan avaamisen jäljiltä ruskeaa mullan ja soran sekaista täyttömaata. Tällä puolella näkyikin syvällä ilmeisesti aiemmin asennettu salaojaputki. Ulkoreunalla eli kauempana rakennuksesta taas oli vaaleaa silttimäistä sekoitunutta ainesta.

Ulkoreunan vaaleassa siltissä näkyi kaivannon pohjalla muutamia irrallisia sahattuja (ei veistettyjä) lankkuja. Lankut olivat mitoiltaan 18 cm leveitä ja 5,5 cm paksuja ja ne olivat esillä 60 cm:n pituudelta ja jatkuivat kaivannon eteläprofiiliin. Lankut sijaitsivat ~-1,0 m maanpinnasta alas. Ne katkesivat edellä mainittujen maannosten rajalla eli rakennuksen seinää lähempänä olevan kaivannon teko on katkaissut ne. Mahtaakohan kyse olla vuonna 2007 tehdystä kaivannosta?

Lankkujen yhteydestä löytyi moderneja nauvoja, pari palaa uudehkon näköistä punasavikeramiikkaa, pala piiposliinia ja pala betonin tai vastaavan näköistä ainetta. Tulkitsin nämä lankut talon rakentamisen yhteydessä maannoksiin jääneeksi materiaaliksi. Lankkujen yhteydessä ei ollut vanhaa kulttuurikerrosta, vaan pieniä kiviä ja tiiltä sisältävää täyttömaata. Rakennuksen 156a eteläpuolen kaivannosta löytyi myös pala ilmeisesti lasikuonaa ja katkelma tiiltä, jonka pinnat olivat sulaneet lasittuneen näköisiksi (murtopinta myös).

Kuvassa vasemmalla rakennuksen 156a eteläpuolen kaivantoa lännestä kuvattuna. Kaivannon pohjalla oikealla laidalla on lankkuja ja niiden katkelmia, jotka liittyvät ilmeisesti rakennuksen rakentamisen vaiheisiin. Etualalla vasemmalla reunassa näkyy aiemmin asennettu salaojaputki tai vastaava. Kuvaussuunta W-E. Kuva H. Hämäläinen 30.6.2010. Yllä olevassa kuvassa pala lasikuonaa ja pala tiiltä. Joillakin tiilen pinnoilla, myös murtopinnalla, oli lasitusta.

Lautojen vierestä kirjattiin ylös kerrostumat havaintopisteeksi **HP1**. Kokonaiskorkeus 140 cm.

125–140 multa (hiekkaa)
 110–125 hiekka
 80–110 mullan ja hiekan sekainen siltti, tiiltä
 70–80 vaalea savi
 60–70 savi + hiekka, aavistuksen tummempi
 0–60 cm vaaleahko savi, ei puhdas

HP1:n kerrostumia eteläprofiilista. Aiempaan hyötykasvi-viljelyyn liittyvä multakerros on sekoittunut muihin kerroksiin. Kuvaussuunta NE-SW. Kuva H. Hämäläinen 30.6.2010.

Lankkujen alla ja niiden päällä oli siis vaalea savea, joka ei ollut puhdasta pohjasavea. Tässä ei päästy varsinaiseen puhtaaseen pohjamaahan. Hieman tummemmat mullansekaiset kerrokset saattavat olla jäänteitä hyötypuutarhan viljelykerroksista, mutta ne vaikuttavat olevat varsin sekaisin. Samalla kohtaa kaivannon pohjoisprofiilissa oli multaista soraa koko korkeudelta, tämä on siis muutaman vuoden takaisen kaivuun täyttömaata.

Hieman edellisestä havaintopisteestä länteen kaivannon eteläprofiilista kirjattiin ylös kerrostumat havaintopisteeksi **HP2**. Kohta sijaitse rakennuksen 165a lounaiskulmasta 2,8 metriä etelään. Kokonaiskorkeus oli 100 cm.

- 80–100 karkea ruskea hiekka
- 45–80 hiekan sekainen harmaa likainen savi, hiekkaisempi kuin alla oleva krs
- 30–40 litteä kivi ja sen alla tummanruskeaa multamaata
- 0–45 cm hiekan sekainen harmaa likainen savi

Korkeudella 50–77 cm on kookkaampi kivi. Maannosten seassa on tiiltä, puulastuja, modernia rautalankaa, pienempiä kiviä, nokea. Vielä kaivannon pohjalta tuli rautalankaa. Aines oli täyttömaata. Alle metrin päässä länsipuolella oli kaivo, joka on syynä sekaisuuteen.

Havaintopiste **HP3** kerrostumat kirjattiin 4,3 metriä talon 156a lounaiskulmasta lounaaseen. Kokonaiskorkeus oli 110 cm.

- 95–110 sora, hiekkaa
- 85–95 punertava savi
- 70–85 harmaa savi
- 25–70 tumma, mullan ja hiekan sekainen savisiltti (vanha viljelykerros)
- 0–25 cm harmaa savi

HP3:n kerrostumia lounaisprofiilista. Kohdan kerrostumissa näkyi alempana vanhaa viljelykerrosta, päällä oli savikerros sekä hiekkaisia pihan täyttömaita. Kuvaussuunta NE-SW. Kuva H. Hämäläinen 5.7.2010.

Tämän havaintopisteen kohdalla ja tästä myös pohjoiseen kaivannon alaosaan oli luonnollisen saven ja mullan rajalla kerros sekaista harmaata savea/silttiä. Tämä on pohjamaan ja vanhan viljelykerroksen rajapinta. Aiemmat lähempänä rakennuksen seinää

sijaitsevat viemäri/kaivo kaivannot eivät ole ulottuneet tänne saakka ja maannos tuoksuikin jotenkin orgaaniselta. Löytönä esim. noin metrin syvyydeltä tummasta maasta yksi Arabian tehtaan tuotantoon liittyviä polttotukia ja pala piiposliinia. (muistiinpanoissa mainitaan myös muovihaarukka, mutta ei tarkempia tietoja). Tätä paksua tummaa kerrosta ei selvästi näkynyt rakennuksen eteläpuolen kaivannossa.

Kaivannossa lähempänä rakennuksen seinää aiemmat salaojitukseen yms. liittyvää kaivantoa on täytetty kivisellä soralla ja mm. pihakannesta irrotetuilla asfaltinpaloilla.

Kaivantoa jatkettiin rakennuksen länsilaidalla kohti pohjoista. Kaksi metriä rakennuksen lounaiskulmalta pohjoiseen ja noin 6 metriä länteen kaivettiin hieman syvempi kuoppa kaivoa varten, noin -1,5 metriä maanpinnasta alas. Kaivantoon muodostui luoteeseen suuntautuva profiili, **HP4**, jonka kokonaiskorkeus oli ~150 cm.

110–~150/160	pintasora/hiekka, pihan täyttömaita
85–110	tumma savi, vähän tiilenpaloja, viljelykerros
0–85 cm	puhtaan näköinen harmaa savi (luonnollinen savi?)

Yllä kuva Arabian tuotantoon liittyvästä 'polttotuesta' eri puolilta. Löytö saatiin havaintopiste HP4:n yhteydestä tumman maan seasta. Arabian tehtaalla tuotanto alkoi vuonna 1874. Kuva H. Hämäläinen/HKM 2017.

Vasemmalla kuvassa HP4:n paksuja kerroksia. Tumma kerros liittyy alueen aiempaan hyötykasviviljelyyn. Kuvasuunta SE-NW. Kuva H. Hämäläinen 5.7.2010.

Tummasta maasta saatiin löytönä yksi Arabian tehtaan tuotantoon liittyvä polttotuki (kuva edellisellä sivulla). Tumma lähes löydötön kerros lienee hyötykasvien viljelyyn liittyvä viljelykerros. Päällimmäisenä oli pihan hiekkakerroksia. Tuli siis vaikutelma, että ainakin noin kolmen metrin leveydeltä rakennuksen länsireunustalla, missä oli myös sadevesikaivoja, oli lähinnä täyttömaita. Täyttömaan länsipuolella oli vielä hyötykasvi-viljelyn aikaista multakerrosta/ -kerros jäljellä.

6.7.2010 aamulla kaivuu jatkui pohjoiseen lähellä rakennuksen seinustaa. Konekaivuun lomassa tummasta multaisesta maasta poimittiin talteen uudehkon näköistä piiposliinia, posliinia, hevosenkenkänauha, lasia ja pari palaa punasaviastioista.

Rakennuksen rapun sisäänkäynnin kohdalta noin 2,5–4 metrin päästä seinästä kirjattiin kerrostumat, **HP5**. Kokonaiskorkeus oli 96 cm ja kyseessä oli pohjoisprofiili. Kaivannon yläosasta on poistettu jo betoni ja osa hiekkakerroksesta.

74–96	hiekkakerros
71–74	tumma sotkuinen savi, tiiltä
61–71	ruskea hiekansekainen siltti
46–61	tumma sekoittunut savi, hiekkaa, tiiltä, löytöjä
33–46	vaaleanharmaa savi
13–33	tumma multainen savi
0–13 cm	vaaleanharmaa savi, puhdas (luonnollinen?)

Rakennuksen 156a länsilaidalla olleen kaivannon kerrostumia etelästä kuvattuna. HP5:n yläosassa on pihan täyttökerroksia ja alinna luonnollinen vaalea hiesu. Pihan eteläosassa olen tulkinnut vaalean hiesun rakennuksen rakentamisen aikaiseksi täyttömaaksi. Kuvaussuunta S-N. Kuva H. Hämäläinen 6.7.2010.

Kivirakenne

Noin viisi metriä talon 156a rapun portaasta pohjoiseen tuli kaivannosta esiin kaistale kiveystä (kartat 2-3; Kuvataulut Hämeentie 156 2010: kuvat 19–27). Kiveyksen suunta oli länsiluode – itäkaakko. Sen itäpää sijaitsee talon seinästä 3,6 m länteen. Itäpää oli pihan betonista -90 cm alas ja länsipää oli noin 20 cm korkeammalle. Kiveyksen ala oli 0,8 x 2,2 m ja kiviä oli pääasiassa yksi kerros. Kivet olivat luonnonpyöreitä ja 10–30 cm halkaisijaltaan. Kivet oli aseteltu melko tiiviisti vieri viereen harmaaseen saveen ja kivien väleissä oli tummaa mullansekaista savea. Kivien alla maannoksessa oli pieniä tiilenpaloja. Kiveystä esiin

putsatessa pinnalta saatiin löytöinä muutama hevosenkenkänaula, paloja punasaviastioista, pieni pala liitupiipun vartta, kirkasta ja vihreää lasia astioista ja ikkunoista sekä muutama eläimen luun katkelma.

Kiveyksen pinta oli 'muhkurainen' ja hieman kupera. Kyseessä lienee viljelypalstojen välinen kivinen salaoja multakerroksen alaosassa. Kivien päällä oli vain ohut kerros tummaa multaa kunnes alkoivat pihan hiekkaiset ja soraiset täyttökerrokset. Kivien alla oleva vaalea siltti vaikuttaa olevan puhdasta pohjamaata tässä kohtaa.

Rakennuksen 156a länsipuolelta vajaa metri pihan aiemman pinnan alapuolelta tuli esiin ilmeisesti alueen hyötykasviljelyyn liittyvä kivinen salaoja. Kuvaussuunta S-N. Kuva H. Hämäläinen 6.7.2010.

Kiveystä esiin putsatessa pinnalta saatiin löytöinä muutama hevosenkenkänaula, paloja punasaviastioista, pieni pala liitupiipun vartta, kirkasta ja vihreää lasia astioista ja ikkunoista sekä muutama eläimen luun katkelma. Löydöt lienee sotkeentuneet viljelykerrokseen aikojen kuluessa ja jääneet pihahiekkojen alle. Kuva H. Hämäläinen/HKM 2017.

Kivetystä käytävästä tuskin on kyse, kiviaines olisi homogeenisempää, pinta tasaisempi ja alla mahdollisesti pohjustushiekka. Lisäksi kohdasta on ilmeisesti kaavittu multakerrosta pois.

Kiveyksen kohdalta kaivannon itäprofiilista kirjattiin ylös kerrostumat **HP6**. kaivanto kulki noin 3 metrin etäisyydellä talon seinästä. Kokonaiskorkeus oli 58 cm.

52–58	betoni
29–52	ruskea hiekka
26–29	harmaa hiekka
22–26	hyvin nokinen hiekka, karkea
11–22	siltti, eri harmaan sävyjä, läikkäinen, sotkuinen
0–10 cm	hiekkainen savi

Rakennuksen 156a länsipuolen kaivantoa ja HP6. Kerroksissa on erilaisia täyttömaita. Kuvaussuunta W-E. Kuva H. Hämäläinen 7.7.2010.

Kerrostumissa kummastuttaa tuo nokinen kerros. Kaikki kerrokset, myös alin sotkuinen vaalea siltti, ovat uudempia täyttömaita. Samat kerrostumat jatkuvat havaintopisteen kohdasta itäprofiilissa sekä etelään että pohjoiseen jonkin matkaa. Samoja kerrostumia näkyy myös kaivannon vastakkaisella puolella länsiprofiilissa muutaman metrin matkalla lähinnä rakennuksen eteläosan kohdilla. Länsiprofiilissa betonin alla kerrostumat ovat (paksuuksia ei mitattu):

betoni (poistettu)
 ruskea hiekka
 harmaa hiekka
 tumma, nokinen hiekka
 vaalea siltti/savi, hiekkaa ja pieniä kiviä seassa
 alinna hämöttää tumma mullansekainen savi

Vaalean silttimäisen maannos on rakennusten rakentamisen aikaista pihan täyttömaata. Vaaleaa silttiä on täyttömaana myös rakennuksen eteläpuolella.

6.2.2. Rakennuksen 156b pohjoisseinusta

Elokuussa rakennuksen 156b pohjoisseinusta on avattuna. (**kartta 2; Kuvataulut Hämeentie 156 2010: kuvat 28-30**). Tämä sama seinusta on ollut auki myös 2007 valvonnassa, jolloin rakennuksen seinustalle tehtiin salaojitusta. Vuonna 2007 rakennuksen seinusta on avattu kapeammalta vyöhykkeeltä kuin nyt. Tästä vaiheesta on kuva alla.

Rakennuksen 156b pohjoisseinusta avattuna vuonna 2007, jolloin rakennuksen seinustalle tehtiin salaojitusta. Tuolloin rakennuksen seinusta oli avattuna kapeammalta vyöhykkeeltä kuin vuonna 2010. Kuvaussuunta W. 25.5.2007. Markku Heikkinen/HKM

Vuonna 2010 vanha portaikko rakennuksen pohjoispäädyssä oli purettu ja sen tilalle valettiin leveämmälle ulottuvaa uutta rakennetta. Nyt kaivuuta oli tehty sähkökaapeleiden reunaan asti, ne näkyvät seuraavassa kuvassa betonikouruilla peitettynä.

Sähkökaapeleiden yli menee uudemmat keltaiset telekaapelit ja rakennuksen luoteiskulmassa on aiemmin asennetut kaksi sadevesikaivoa. Vuonna 2010 keväällä otetussa ilmakuvassa näkyy tuoreen näköinen kaivuujälki, joka tulee idästä kadulta kohti

rakennuksen nurkkaa. Juuri tähän kohtaan osuu telekaapelit eli telekaapeleiden kaivanto on varmaankin kaivettu syksyllä 2009 tai keväällä 2010. Tällöin valvontaa ei ole tehty (eikä siitä oltu ilmoitettu kaupunginmuseolle), mutta kaapelit kulkevat lähellä maan pintaa. Alla kuva tilanteesta vuonna 2010.

Rakennuksen 156b pohjoisseinusta lännestä kuvattuna vuonna 2010. Keltaiset telekaapelit on asennettu hiljakkoin ja nyt ovat menossa valupuuhat. Kuvassa etualalla näkyvät kaivot on asennettu ilmeisesti aiemmin. Kaivannon reunalla näkyy betonikourun suojaamia sähkökaapeleita. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 26.8.2010. Kuvaussuunta W-E.

Kaivannon pohjoisprofiilissa näkyy alinna vaalea luonnollinen siltti. Sen päällä ei näy multakerrosta, vaan sähkökaapeleiden pohjustushiekka.

Alla on kuvat samoilta paikkeilta vuoden 2007 Markku Heikkisen valvonnasta (vasemmalla) ja vuoden 2010 valvonnasta (ks. sivu 66). Oikeanpuoleisesta kuvasta huomaa, että sähkökaapeleiden kohdalta multakerros on kaivettu pois ja puhtaan näköisen vaalean siltin päällä on vain kaapeleiden täyttömaata.

Seinän vieressä on yli metrin syvyydelle kaivettu noin 2,5 metriä leveydeltä. Seinästä noin neljän metrin etäisyydelle maata oli kaivettu edellä mainittuihin sähkökaapeleiden pintatasoon asti. Rakennuksen 156b pohjoisseinustalla ei siis havaittu vanhoja kerrostumia.

Kuvat ovat pohjoisprofiilista rakennuksen 156b pohjoisseinustalta. Vasemmanpuoleinen on vuoden 2007 Markku Heikkisen valvonnasta (Markku Heikkinen/HKM 25.5.2007. Kuvaussuunta S-N.) ja viereinen vuoden 2010 valvonnasta. Oikeanpuoleisesta kuvasta huomaa, että multakerros on sähkökaapeleiden kohdalta kaivettu pois ja puhtaan näköisen vaalean siltin päällä on vain kaapeleiden täyttömaata. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 26.8.2010. Kuvaussuunta SW-NE.

6.2.3. Rakennuksen 156d länsipuoli

Luoteisimman rakennuksen 156d länsipuolelle oli kaivettu jo kaivannot uusi putkia varten ja peitettykin. Kulkuväylän pinta oli saanut karkean soran.

Syyskuun alussa luoteisen rakennuksen länsipuolella muotoiltiin kaivinkoneella pihapintaa (**kartta 2; Kuvataulut Hämeentie 156 2010: kuvat 30-42**). Kaivetun alueen vieressä oli (ja on edelleen) tuo 1800-luvulle takautuva tie, josta on jäljellä mukulakivipäällysteinen katkelma pihan länsilaidassa. Maan viistämistä koneellisesti kaivaen valvottiin paikalla.

Viistettävä alue oli siis talon ja kiinteistöä ympäröivän puuidan välissä. Maata poistettiin noin puolen metrin paksuudelta. Penkan itäreunassa on jonkin verran kookkaita kiviä ilmeisesti tukemassa penkan reunaa. Viistettävässä maannoksessa oli pinnalla vajaan puolen metrin paksuinen multakerros ja alla puhdas luonnollinen vaalea hiesu. Mullan seassa oli kiviä, tiiliä, rakennusjätteen näköistä ainesta sekä sekalaisia löytöjä, kuten fajanssia, tiiliä, kattotiiltä, ikkunalasiasia, punasaviastian kahva ja katkelma liitupiipun vartta.

Kattotiiltä ja Arabian tehtaan astiaa löytyi viistettävän penkan maannoksesta. Arabian astian (pohjapala) valmistusaika on leiman perusteella välillä 1897–1907. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 2017.

Rakennuksen 156d ja tontin läntisen raja-aidan välillä oleva penkka/alue, josta viistettiin maata. Kuvassa vielä ilmeisesti rakennuksen vierustan kaivuun jäljiltä olevaa maakasaa, jossa näkyy irtolankkuja sekä taustalla uutta soraa täyttöä varten. Itse rakennus jää kuvan rajauksen vasemmalle puolelle. Taustalla rakennus 156c. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 26.8.2010. Kuvaussuunta N-S.

Rakennuksen 156d ja tontin läntisen raja-aidan välillä oleva alue maan poistamisen jälkeen. Taustalla rakennus 156c. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 26.8.2010. Kuvaussuunta N-S.

Luoteisimman rakennuksen 156d länsiseinustan kaivuutöitä ei siis valvottu. Todennäköisesti kuitenkin rakennuksen seinustalla on vähintään noin kahden metrin levyinen vyöhyke, joka on aikanaan myllätty rakentamisen yhteydessä. Viistetyn penkan kohdalla ei havaittu rakenteita tai kulttuurikerroksia, vaan pinnalla oli vain multakerros, joka sisälsi sekalaista löytötavaraa ja rakennusjätteen tapaista ainesta. Pihatöiden rakennustöiden valvojan mukaan vanha tieosuus oli tarkoitettu peittämään kivituhkalla. Se suojaa tienpintaa, joka on alttiina eroosiolle.

6.2.3. Rakennusten 156d pohjoispuoli

Syyskuun alussa kaivettiin aluetta rakennuksen 156d pohjoispuolelta, joka on toiminut parkkipaikkana (**kartta 2; Kuvataulut Hämeentie 156 2010: kuvat 43-71**). Myös siellä asennetaan uusia sadevesikaivoja ja putkia sekä alueen maa-aines vaihdettiin. Kaivettu alue ulottuu läheltä tontin länsireunan aitaa uuden roskakatoksen paikkeille ja kaivantoon oli osin jo laitettu uudet sadevesikaivot ja täyttösora. Piha on tähän asti ollut nurmi- tai hiekkapäälysteinen, mutta sai kunnostamisen päätteeksi asfaltoinnin. Kaivaminen jatkuu edelleen kohti itää ja kaivuussyvyys on runsaasta metristä noin 140–150 cm:iin.

Rakennuksen Hämeentie 156d pohjoispuolta itään kuvattuna. Kuvassa alue, jota on käytetty parkkipaikkana. Alueelle on jo vaihdettu sorat ja uusia kaivoja ja sadevesiputkia ollaan asentamassa. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 8.9.2010. Kuvaus-suunta W-E.

Nyt avoinna olevan kaivannon länsiosasta putsattiin katkelma länsiprofilia ja siitä kirjattiin kerrokset, **HP7**. Kokonaiskorkeus on 118 cm.

- 100–118 pintamulta ja nurmi, mullassa tiilenpaloja
- 78–100 hiesuinen multa
- 50–78 mullasekainen vaalea hiesu
- 30–50 salaojaputki ja sen täyttömaa, Arabian tehtaan keraamista jätettä
- 17–30 vaalea hiesu
- 0–17 cm ruskeanharmaa savi/hieno hiekka

Alinna oleva savi ja sen päällä oleva vaaleampi hiesu vaikuttivat luonnollisilta kerroksilta. Tästä ylöspäin oli häiriintynyttä punaisen keraamisen salaojaputken johdosta. Nurmikon alla on noin 40 cm paksu kerros multaista ainesta. Tämä kohta näyttää osuvan ilmakuvaan perusteella kasvihuoneiden kohdalle.

Havaintopiste HP7 idästä kuvattuna. Vajaan metrin syvyydessä kulki vanha salaojaputki. Pinnalla on pihanurmen alainen multakerros. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 8.9.2010. Kuvaussuunta E-W.

Jonkin verran idempää kaivannon pohjoisprofiilista kirjattiin kerrostumat havaintopisteeksi **HP8**. Se sijaitti uudesta roskakatoksesta 6–7 metriä länteen ja pensasaidasta 5 m etelään. Kokonaiskorkeus oli 115 cm.

- 108–115 ohut multakerros ja nurmi
- 90–108 harmaa sora, pikkukiviä
- 74–90 vaaleanruskea pieniä kiviä sis. hiekka
- 55–74 multa jossa pieniä puulastuja, tiiltä, savea, nokea, sotkua (purkukerros?)
- 35–55 kuten alla, mutta raudan johdosta oranssi
- 0–35 cm rautasaostumia ja puhdas harmaanruskea hiesu

Alimmat kerrokset multa saakka lienee luonnolliset. Multakerros on hyvin 'repaleinen' ja ilmeisesti jääne aiemmasta viljelyvaiheesta. Mullan päälle on pihan tasoitukseksi myöhemmin tuotu vaaleaa hiesua.

Kuvassa havaintopiste HP8 idästä kuvattuna. Viljelyyn liittyvä multakerros on repaleinen ja sen alla vaikuttaa olevan puhdas hiesu. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 8.9.2010. Kuvaus-suunta W-E.

Seuraavana päivänä kaivantoa oli laajennettu edelleen pohjoiseen pensasaitaan saakka ja kirjasin ylös vielä kerrostumat luoteisprofiilista hieman **HP9** pohjoisempaa. Tämän kokonaiskorkeus oli 138 cm.

106–138 multa, pieniä tiilenmuruja, posliinia, punasavea, kirkasta ikkunalasia, pala kivisa-vikeramiikkaa, pala mahdollisesti valkosavea, jonka toisella pinnalla vihertävä lyijyglasitus

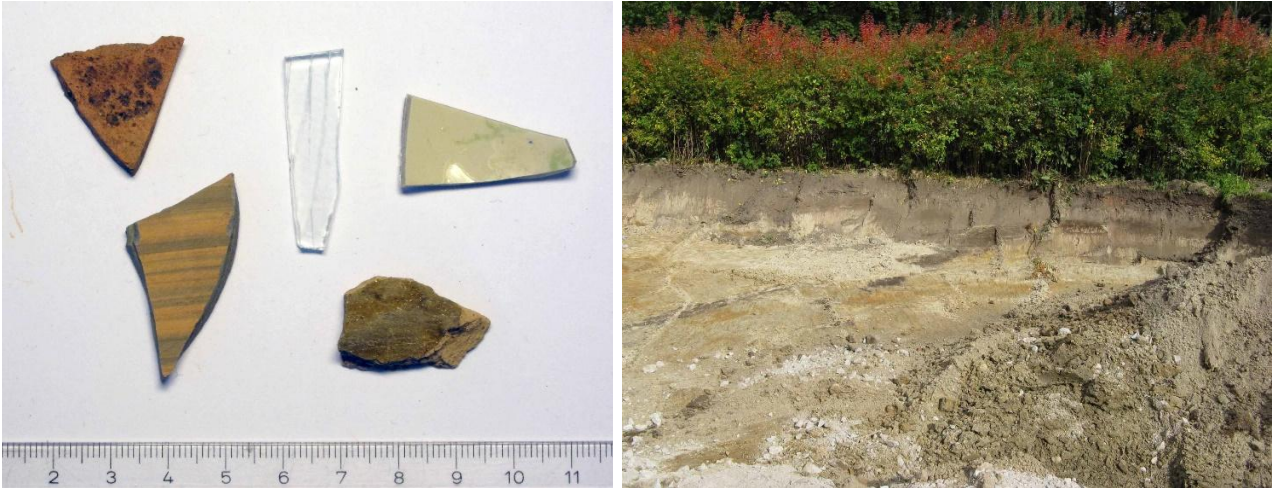
48–106 vaalea puhdas hiesu, rautasaostumia

0–48 cm rautasaostumia sisältävä harmaa puhdas savi

Kaivantoa ja sen itä- ja pohjoisprofiilia idästä kuvattuna pihan pohjoisosassa. Latta on HP9:n kohdalla. Noin 30–40 cm paksun multakerroksen alla on luonnollinen vaalea hiesukerros. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 9.9.2010. Kuvaussuunta E-W.

Pihan luoteisosassa ei vaikuta olevan jätteitä vanhan kaupungin kortteleista tai kulttuurikerroksista. Löydöt, kuten palat kivisavikeramiikkaa ja valkosavea, ovat muistuma vanhemmasta asutuksesta muokatussa pintamullassa. Noin 30–40 cm paksuisen multakerroksen alla vaikuttaa olevan puhdas vaalea hiesu ja alinna harmaa savi.

Kuvassa vasemmalla muutama löytö, jotka saatiin havaintopiste HP9:n multakerroksesta. Alarivillä pala ohutta, tiivistä suolalasetettua kivasavikeramiikkaa, joka on sisäpinnaltaan oranssin lieteen sävyinen ja mahdollisesti pala valkosavea sisäpinnallaan vihertävä lyijyglasitus. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 2017. Oikeanpuoleisessa kuvassa pohjoisprofiilia pihan pohjoisosasta. Pinnalla on multainen vajaan puolen metrin paksuinen kerros ja alla puhdas vaalea siltti. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 9.9.2010. Kuvaussuunta S-N.

Kiinteistölle rakennettiin uusi roskakatos pihan pohjoisosaan ja sen eteläpuolelle kaivettiin paikkoja uusille sadevesikaivoille ja putkille. Putkia varten tehtävää kaivantoa kaivetaan kauttaaltaan noin 140–150 cm syväksi. Kaivojen paikat kaivetaan tätä hieman syvemmiksi.

Yleiskuva pihan pohjoisosasta itäkaakkoon kuvattuna. Kuvan vasemmassa laidassa uusi roskakatos rakenteilla (vanhan paikalle). Uusia sadevesikaivoja ja putkia asennetaan. Taustalla näkyy koillisin rakennus 156b. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 14.9.2010. Kuvaussuunta W-E.

Roskakatoksen eteläpuolelta kaivannosta tuli esiin yksittäinen vaakatasossa oleva hirsi, itä-länsi-suuntainen. Se sijaitsee roskakatoksesta 4,5 m länteen ja saman verran etelään (ks. kartta 3). Hirren kylkeen on naulattu modernin näköisellä naulalla 'kakkosnelosen' pätkä. Hirren pituus on 145 cm, leveys 13 cm ja korkeus 13 cm. Hirsi sijaitsee tumman mullansekaisen hiesun ja vaalean puhtaan P pohjamaan rajalla.

Hirsi, jonka kylkeen on naulattu pienemään hirren/lankun katkelma koillisesta kuvattuna. Kyse saattaa olla kasvihuoneeseen ja lavaviljelyyn liittyvistä jätteistä tontilla. Taustalla rakennus 156d. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 14.9.2010. Kuvaussuunta NE-SW.

Tässä kohtaa pihaa tummanruskean multaisen kerroksen paksuus vaihtelee noin 30 cm:stä noin metriin. Mullan ja alla olevan vaalean hiesun rajapinta on sekoittunut viljelyn sekä myöhemmän kaivelun johdosta.

Tummasta maasta hirren ympäristöstä poimittiin talteen sekalaisia löytöjä, enimmäkseen moderneja, mutta myös mm. kaksi niittiä, hevosenkenkänaula, nahkaisia kengän osia, piiposliinia, posliinia, punasaviastian paloja ja kirkasta ja vihreää pullolasia. Sekoittuneen näköisessä aineksessa on mm. savilinssejä, tiilenpaloja ja modernia rautalankaa.

Edellisessä kuvassa oleva hirsi lähempää kuvattuna. Hirren länsipäässä on matala loveus. Hirren alla vaikuttaa olevan puhdas savi. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 14.9.2010. Kuvaussuunta N-S.

Yllä olevassa kuvassa keraamista ja lasista löytömaterialiaa hirren ympäristössä olleesta tummasta maasta.

Vieressä metallilöytöjä, kuten niitit, naulat, rautalanka, levynpala sekä muutama luun katkelma tummasta maasta. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 2017.

Hieman edellä kuvaillusta hirrestä itään mitattiin kerrostumat maannoksista, **HP10**. Pohjalla tuli vastaan harmaa pohjasavi. Alkuperäisen maanpinnan tasosta ei ole tarkkaa tietoa.

päällä vaaleaa hiekkaa, pihan pintakerrosta

110–123 savi+hiekka sekoittunut kerros

0–110 cm tumma orgaanista ainesta sis. savinen kerros, vähän hiekkaa

Alinna harmaa puhdas savi

Edellä kuvaillusta hirrestä hieman itään löytyi myös tumman savisen aineksen alaosasta vaakasuora kohtuullisen modernin näköinen lauta (ei veistetty) jonka alla oli kaksi poikittaista hirttä. Näiden välillä ei ollut mitään loveusta tai liitosta. Päällinnä oleva lauta jatkui pohjoisprofiiliin samoin kuin hirretkin. Lankku sijaitse jätekatoksen lounaiskulmasta

2,5 m etelään. Lankku on 23 cm leveä ja 6 cm paksu. Sen alla olevat hirret ovat 11 x 11 cm paksuja. Päällä on tumma sotkuinen savi ja ala pohjasavi. Nämä puut olivat samalla syvyydellä kuin edellinen havaittu hirsi. Kun maata kaivettiin edelleen itään, tuli kaivannosta esiin syvällä oleva punasavinen salaojaputki. Putkikaivannon täyttömaana käytetty tumma aines sukeltaa tässä kohtaa syvemmälle. Sen linja kulki hieman etelämpänä hirsiin nähden ja itä-länsi-suuntaisesti. Alla olevassa kuvassa putki näkyy kuvan alareunassa, idempi hirsi vaaleapaitaisen henkilön vieressä ja läntisempi hirsi hänen takanaan kuvaajaan nähden. Putken eteläpuolella (kuvassa vasemmalla puolella) oli alue, jossa oli kivistä täyttömaata. Samanlainen putki havaittiin pihan länsilaidassa profiilin HP7 yhteydessä.

Kuvan alareunassa näkyy itä-länsi-suuntainen punasavikeraaminen putki, jonka kohdalla tumma maa sukeltaa syvemmälle. Idempi hirsi näkyy vaaleapaitaisen henkilön vieressä ja läntisempi hirsi hänen takanaan kuvaajaan nähden. Putken eteläpuolella (kuvassa vasemmalla puolella) oli alue, jossa oli kivistä täyttömaata. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 14.9.2010. Kuvaussuunta E-W.

Kuvassa viimeksi mainittu hirsi vielä lähempää kuvattuna. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 14.9.2010.

Havaitut hirret ja lankut eivät vaikuta liittyvän Vanhankaupungin kaupunkiaikaan vaan paremminkin myöhempään viljelyyn tai kasvihuoneen jäännöksiin tai jopa kerrostalonelikon rakentamisen vaiheeseen. Hirsistä ei otettu dendrokronologisia näytteitä eikä maaperästä maanäytteitä. Löytömateriaalia, joka voisi liittyä kaupunkiaikaan (välillä 1550–1640) oli äärimmäisen niukasti (muutama niitti, pala kivisavikeramiikkaa, valkosavipala) ja usein sekoittuneena uudemman aineksen kanssa, mikä viittaa maannosten sekoittumiseen aikojen kuluessa. Pihalta tuli esiin aiempia keraamisia salaojaputkia ja pihalla on myös ollut aiemmin asennettuja sadevesikaivoja, jotka ovat rikkoneet aiempaa kerrosjärjestystä.

Valitettavasti vaaituksia ei voitu tehdä, mutta sain mitattua, että puhtaan saven pinta on noin runsas metri roskakatoksen vierustan maanpinnan tasosta. (130 cm alas jätekatoksen kupeessa olevan maanpinnan tasosta.)

Alueen koneellista kaivuuta valvottiin roskakatoksen eteläpuoleiselle alueelle, mutta ei enää tästä itään. Alueella käytiin tarkistamassa tilanne 11.10.2010, jolloin piha-alueella tehtiin viheralueiden ja kulkuväylien pintojen viimeistelytyötä (**kuvataulut Hämeentie 156 2010: kuvat 71-83**). Parkkialueet olivat saaneet asfaltin pintaansa, mutta muutoin piha jäi hiekkapäälysteiseksi istutusalueita lukuun ottamatta, joille laitettiin multaa.

6.2.4. Yhteenveto

Korttelin rakennuksiin liittyy monenlaista kunnallistekniikkaa: viemärointi, tele- ja sähkökaapelit, salaojitus ja sadevesikaivot jne. Kaupungin johtokartoilla esiintyvän kunnallistekniikan lisäksi tontilla havaittiin myös muita vanhoja kaivantoja.

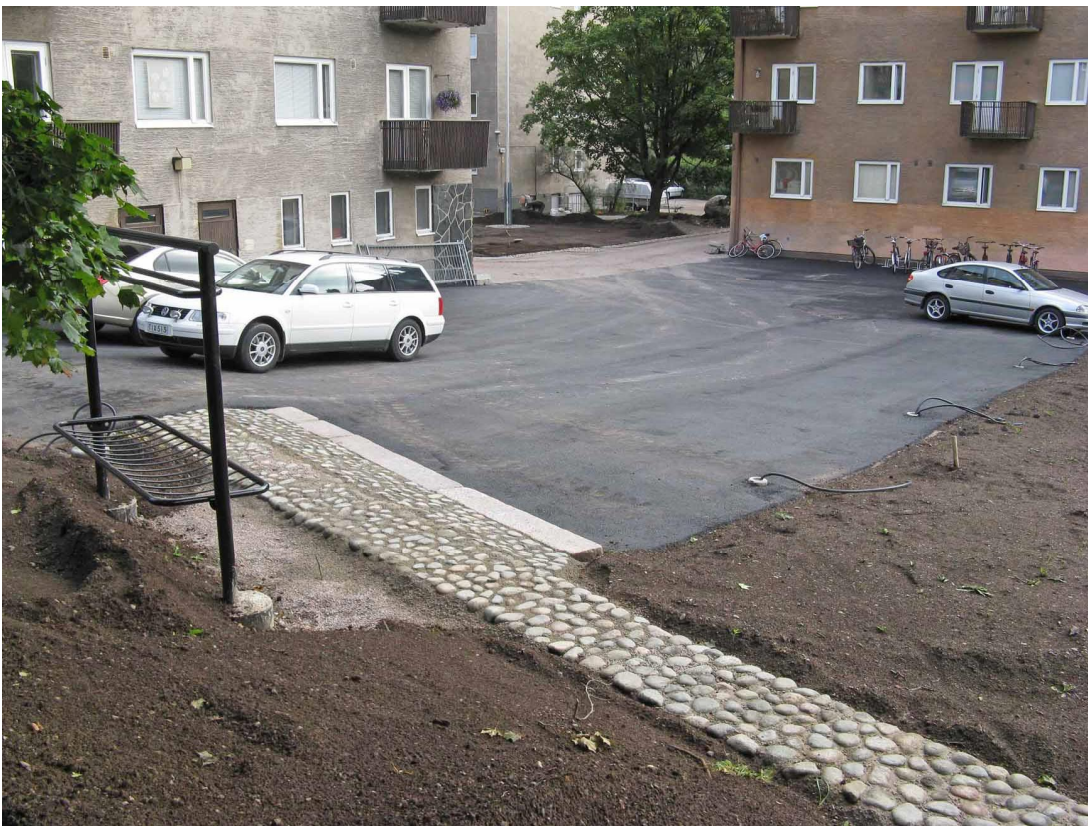
Kooten voi todeta, että rakennusten seinustat ovat noin 2–4 metrin leveydeltä sotkeentuneet rakennuksen perustamisvaiheessa, sekä myöhempien seinän vierustojen avaamisen takia. Piholla näkyy myös vanhoja sadevesikaivoja, joiden asennus ja putkitukset ovat tehneet leikkauksia maannoksiin, joita on ollut jäljellä Annalan hyötypuutarhan viljelykerroksista. Rakennuksen 156a länsipuolella ja muuallakin alueella oli jäljellä multakerrosta viljelyyn liittyen. Tämän alla oli puhdas harmaa savi. Profiilien yläosissa näkyi erilaisia hiekka- ja sorakerroksia, jotka liittyivät pihan päällystämiseen.

Valvonnassa havaittiin, että ainakin rakennuksen 156a ympäristöön olisi tuotu vaalea silttiä (tontin eteläosa) täyttömaaksi. Rakennuksen etelälaidan sotkuiset kerrokset viittaavat tähän. Toisaalta muualla pihan kerrostumissa vaalea puhdas siltti oli (saven ohella) luonnollinen kerros rakentamiskerrosten ja mullan alla. Rakennuksen 156a länsipuolella havaittu pääasiassa yhdestä kivikerroksesta koostuva pitkänomainen kivikko lienee hyötypuutarhan salaoja, koska se oli puhtaasti siltin päällä ja multakerroksen alaosassa.

Pihan luoteisosassa vaikutti olevan pihanurmen pohjustuksena multakerros (saattoi sisältää vanhaa peltokerrosta) ja sen alla puhdas vaalea siltti. Multakerros oli luoteisosassa ohuehko. Pihan pohjoisosassa oli myös havaittavissa aiempaan viljelyyn liittyvä tumma multainen savinen kerros, jonka paksuus vaihteli 30–110 cm. Kerros oli paikoin noin metrin paksu, mutta joissain kohtaa kyse oli ilmeisesti uudempien kaivantojen täyttämistä multaisella maalla. Pihan pohjoisosassa havaittiin myös kivistä täyttöä.

Pihan pohjoisosassa havaitut hirret ja lankut liittyvät kasvihuoneeseen ja lavaviljelmiin, joita on ollut pihan luoteisosassa tai myöhempään vaiheeseen. Pihan pohjoisosan tumman savisen kerroksen alla oli luonnollinen savi. Päälimmäisenä oli pihan hiekkakerrostumat.

Löydöt liittyivät lähinnä asumiseen ja Arabian tehdastoimintaan alueella 1800–1900-luvuilla (**kuvataulut Hämeentie 156 2010: kuvat 84-90**). Muutamat yksittäiset löydöt voisivat viitata varhaisempaan asutukseen, mutta nekin löytyivät uudempien löytöjen kanssa samasta kerrostumasta. Löytöjen sekoittuminen maannoksiin on luonnollista pitkäaikaisen viljelyn johdosta alueella. Kaupunkiaikaan (välillä 1550–1640) liittyviä rakenteita tai kulttuurikerroksia ei siis havaittu. Kuvia vuoden 2010 valvonnasta löytyy enemmän kuvaliitteestä.

Korttelin lounaisosa pihatöiden loppuvaiheessa. Parkkipaikka on saanut asfaltoinnin ja kiveyksiä ja nurmialueita viimeistellään. Vasemmalla rakennus 156c ja oikealla 156a. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 11.10.2010. Kuvaussuunta SW-NE.

6.3. Hämeentie 152 vuosina 2014–2015

Toukokuussa 2014 Helsingin kaupunginmuseoon otettiin yhteyttä Hämeentie 152:n rakennusten A-D ympärille suunniteltujen salaojien ja sadevesijärjestelmän takia. Helsingin rakennusvalvonta oli kehottanut ottamaan yhteyttä. Samalla selvisi että talon E kohdalla työt olivat jo käynnissä.

Saadun karkean hahmotelman mukaan tuplasalaojaputket piti asentaa kaikkien talojen seinien viereen vähintään 40 cm kellareiden lattian alapuolelle. Mallipiirroksissa putkikanaali oli 90 cm leveä ja 1,7 metriä syvä. Talojen 1940-luvulla tapahtuneen rakentamisen takia talojen vierustat uusien kanaalien kohdalla ovat täytyneet olla auki. Mahdolliset kaupunkiaikaiset (1550–1640) kerrokset tai rakenteet ovat silloin hyvin todennäköisesti tuhoutuneet. Kohteeseen päätettiin tehdä tämän takia tarkastuskäyntejä jatkuvan valvonnan sijasta kaivutöiden etenemisen tahtiin. Tarkoitus oli tehdä havaintoja kaivantojen ulkoreunojen maaleikkauksista, joissa voisi näkyä jo rakennusaikaa edeltäviä kerroksia. Tähän vaikutti myös kaivutöiden jaksottaisuus. Kaivutöiden kokonaiskesto oli lopulta yli vuosi.

Kattojen sadevesiä varten pihamaalle piti tehdä kolme imeytyskenttää. Imeytyskenttien kohdalla saattoi sen sijaan sijaita paremmin kuin talojen seinien vierustoilla vielä vanhoja kerroksia. Perusoletuksena oli kyllä että kohdat olisivat sotkeentuneet talojen rakennusaikana tai niitä edeltävän varhaisemman pienviljelyspalsta-aikana. Näidenkin kohdalla sovittiin työmaan kanssa, että aina töitä aloitettaessa niistä ilmoitetaan kaupunginmuseoon.

Useimmissa kaivannoissa talojen kohdalla kallio tuli jo melko pian maanpinnan jälkeen esiin, joten kalliota piti louhia kiilausmenetelmällä paljon pois. Näitä töitä ei seurattu. Työmaalla käytiin kertomuksessa mainittujen päivämäärien lisäksi useasti nopeasti tarkastamassa työmaan tilanne.

Talo E

Talon E työmaalle tehtiin heti tarkastuskäynti Markku Heikkisen ja Heini Hämäläisen toimesta 7.5.2014 töiden aloittamisen tiedon tullessa kaupunginmuseoon (**kartta 4; Kuvataulut Hämeentie 152 2014–2015: kuvat 1–11**). Rakennuksen ympärille pohjoisreunalle oli tehty 3,1 metriä leveä, länsireunalla 2,3 metriä ja etelässä 2,8–3,2 metriä leveät kanaalit eli kaivannot salaojia varten ja talojen seinien eristystä varten. Kaivannot olivat tämän talon kohdalla kuten muuallakin huomattavasti leveämmät ja syvemmät kuin mallipiirroksessa. Pohjoiskaivannoissa oli jo asennettu kaivot ja pohja sorastettu. Talon itäreunalla oli kellariin johtava luiska, jossa oli harkkotiilinen muuri. Rakenne oli tuhonnut talon itäreunan 1990-luvulla. Muiden seinien kohdalla kaivannon kohta on ollut myös auki jo rakennusaikana 1940-luvulla, jolloin myös kalliota on louhittu.

Havaintopisteessä 1 talon luoteisnurkassa kaivannon ulkoreunassa oli alimpana luonnollinen vaalea silttikerros 100 cm maanpinnan alapuolella. 60–100 cm nykyisestä maanpinnasta alaspäin oli poikkeuksellisen paksu multakerros, jonka päällä oli 15 cm paksu vaalea sekoittunut silttikerros ja sen päällä vuorostaan karkea hiekka ja asfaltti. Kaivannon pohjalla oli jo laitettu sorakerros. Maanpinta oli talon pohjoisseinän linjalla noin 10 m mpy:n korkeuskäyrällä (N2000) ja eteläseinän kohdalla 8.5 m mpy. Kaikissa

tarkastuksen havaintopisteissä korkeudet otettiin maanpinnasta, jolle ei mitattu absoluuttista korkeutta.

Talon koillisnurkassa kaivannon kohdalla oli vanha betoninen portaiden tukimuri, joka oli tuhonnut kerrokset kohdalta.

Talo E, pohjoiskaivanto. Kaivanto on jo putkitettu ja sorastettu. Taustalla näkyy betoninen portaiden tukimuri. Edessä vasemmalla maaleikkauksessa näkyy havaintopiste 1. Kuvaussuunta E. 7.5.2014.

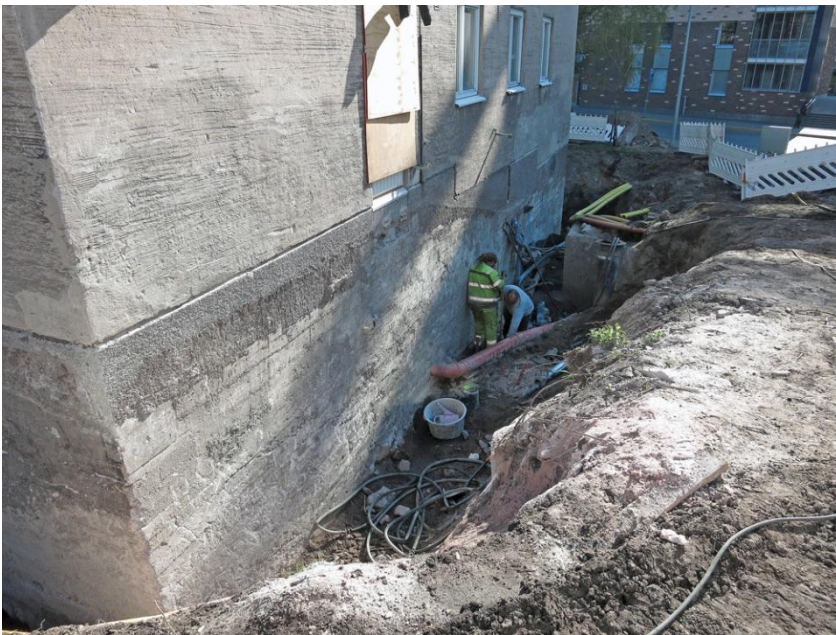
Talo E, pohjoiskaivanto, havaintopiste 1. Tavallista paksumpi tumma multakerros näkyy täyttömaiden alla. Alla on luonnollinen siltti. Kuvaussuunta NE. 7.5.2014.

Havaintopiste 2 sijaitsi länsikaivannon ulkoreunan maaleikkauksessa talon sisäänkäynnin eteläpuolella kahdeksan metriä etelään pohjoisseinästä. 80 cm maanpinnasta oli luonnollinen silttikerros. Sen päällä oli 20 cm multaa, 25 cm vaaleahkoa hiekkaa, noin 30–35 cm soraa ja 5–6 cm asfalttia.

Havaintopisteen vieressä talon sisäänkäynnin kohdalla luonnollinen kallio oli 2,4 metriä maanpinnasta. Kaivannon pohja oli 3,0 metriä maanpinnasta.

Sisäänkäynnin eteläpuolella oli betoninen tunneli, joka suuntautui länteen päin. Vastaavia löytyi myöhemmin jokaisen talon kohdalla. Sen yläpinta oli noin 50 cm maanpinnan alapuolella.

Kaivannon pohjalla ei näkynyt kalliota kunnolla, sillä pohjalla oli jo laitettu soraa. Sorastuskerros oli noin 2 metriä maanpinnan alapuolella. Rakennus näytti olevan kallion päällä ja kaivannon ulkoreunan maaleikkauksessa näkyi alaosassa kalliota sorastuskerroksen tasolla. Kallio oli esillä hyvin talon lounaisnurkassa. Louhimaton kallio oli täällä 1,6 metriä maanpinnasta alaspäin. Eteläseinän juurella työmiehet valmistelivat kallion louhimista. Täällä kaivanto oli tavallista syvämpi, noin 3,1 metriä, johtuen syvällä kallion päällä olevasta rakennuksesta tulevasta putkesta ja maanpinnan terassimaisesta pinnasta.

*Talo E, eteläkaivanto.
Kuvaussuunta ENE.
7.5.2014.*

Talon kaakkoisnurkan edessä oli runsaasti syvällä erilaisia putkia ja betonirakenne. Profiilissa **havaintopisteessä 3** näkyi 1,5 metriä nykyisestä maanpinnasta alaspäin alkuperäinen maanpinta. Putket sijaitsivat sen yläpuolella olevassa täyttömaassa. Puhdas luonnollinen hiekka alkoi 1,7 metrin syvyydessä.

Hiukan kauempana havaintopisteestä aivan talon nurkan alla luonnollinen kallio oli 2,1 metrin syvyydessä maanpinnasta.

Talo D

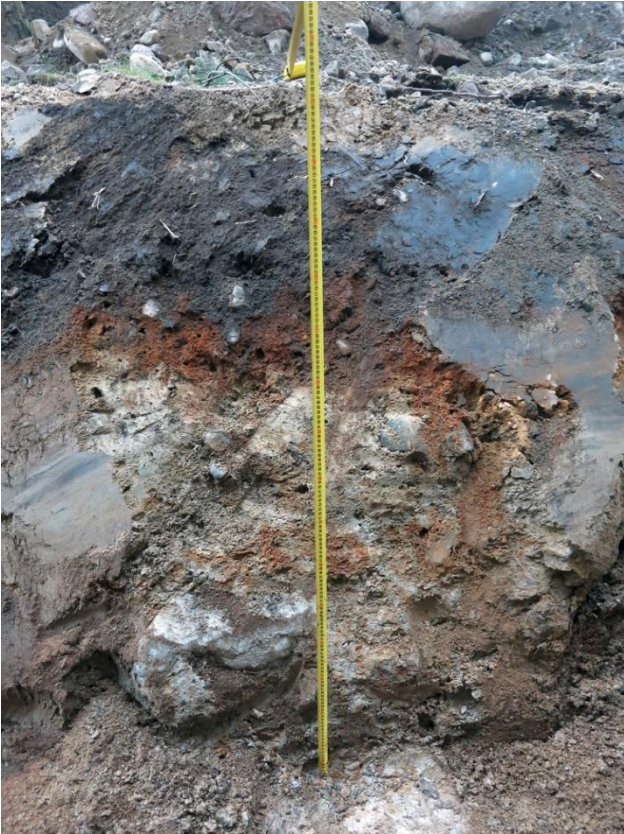
Tästä talosta tuli ilmoitus aloitetuista töistä. Markku Heikkinen kävi paikalla 20.11.2014, jolloin oli avattu pohjoiskaivanto ja itäkaivannon pohjoisosassa. Kaivanto oli ylhäällä 2,5 metriä leveä ja alhaalla 1,3 metriä, joten kaivannon ulkoseinä oli erittäin viistetty. Täällä oli paksult maakerroksia, mutta muualla kallioisilla alueilla kaivannot olivat suoraseinäisiä. Kaivanto oli havaintohetkellä 1,2–1,5 metriä syvä, ja pohjalla oli pohjoisosassa koskematon kallio. Töiden edistyessä paikalla käytiin dokumentoimassa vielä uudelleen 26.11.2014 (**Kuvataulut Hämeentie 152 2014–2015: kuvat 12–40**).

Talo D, pohjoiskaivanto. Kallio kaivannon pohjalla oli louhimaton. Kuvaussuunta W. 20.11.2014.

Havaintopisteiden korkeudet laskettiin maanpinnasta, joka oli pohjoisosassa 14 m mpy, itäreunalla 13.00 m mpy ja lounaassa 14.6 m mpy (N2000).

Pohjoiskaivannon pohjoisesta maaleikkauksesta dokumentoitiin keskiosasta paremmin säilynyt osuus. **Havaintopisteessä 4** seitsemän metriä itään talon luoteisnurkasta oli välillä 0–90 cm luonnollista silttiä, 90–110 cm luonnollista punertavaa hiekkaa ja 110–160 cm pintamultaa maanpintaan saakka. Kaivannon pohjalla maaleikkauksen kohdalla oli maata, mutta talon seinustan vieressä kallio oli esillä 140 cm maanpinnan alapuolella. Kallio oli kaivannon pohjalla luoteisosassa louhimaton. Rakennuksen seinäperustuksen kohdalta oli louhittu. Tämän rakennuksen kuten myös talojen B-C kohdalla kallion louhinta liittyi talon rakentamisvaiheeseen. Kalliota ei oltu näihin töihin liittyen vielä tarkastushetkillä louhittu syvemmäksi kuin talon B eteläsivulla. Talon E tilanteesta ei ollut tarkempia tietoja, koska kaivannot oli jo sorastettu tarkastushetkellä.

*Talo D, pohjoiskaivanto,
havaintopiste 4.
Kuvaussuunta N.
20.11.2014.*

Havaintopiste 5 sijaitsi länsikaivannon pohjoispäässä talon luoteisnurkan kohdalla pohjoisseinän linjalla. Täällä kallio oli 120 cm maanpinnan alapuolella ja se oli louhittu talon rakentamisen aikana kaivannon pohjan kohdalla. Havaintopisteessä oli välillä 0–70 cm luonnollista moreenia/hiekkaa, 70–90 cm luonnollista punertavaa hiekkaa ja 90–130 cm pintamultaa.

Länsikaivannon keskiosassa sisäänkäynnin pohjoispuolella kallio 60 cm maanpinnan alapuolella, mutta heti eteläpuolella kallio oli louhittu 180 cm syvyyteen. Hiukan etelämpänä louhimaton kallio oli jälleen 65 cm ja lounaisnurkassa 105 cm maanpinnan alapuolella. Tällä eteläpuoliskon osuudella suoraseinäisempi kaivanto oli 170 cm leveä.

Havaintopiste 6 sijaitsi länsikaivannon eteläpäässä 1,5 metriä pohjoiseen talon lounaisnurkasta. Pohjalla oli louhimaton kallio ja sen päällä välillä 0–40 luonnollista moreenia, 40–50 cm luonnollista punertavaa hiekkaa, 50–60 cm vaaleaa silttiä ja 60–120 cm pintamultaa.

*Talo D, länsikaivanto.
Kaivannon eteläosa
sisäänkäynnin eteläpuolella.
Kuvaussuunta S. 26.11.2014.*

200 cm leveän eteläkaivannon länsipäässä oli 150 cm leveä ja 105 cm korkea betonitunneli. Sen länsireuna oli 80 cm itään talon lounaisnurkasta. Sen yläpinta oli vain 20 cm maanpinnan alapuolella. Koskematon kallio oli kohdalla 120 cm maanpinnan alapuolella. Se laski keskiosan jälkeen nopeasti syvemmälle; keskellä 120 cm ja kaakkoisnurkassa 210 cm. Kaivannon maaleikkaus oli hyvin sekoittunut. Siitä otettiin länsipäästä, keskeltä ja itäpäästä maakerrosten tiedot ylös.

*Talo D, eteläkaivanto. Kallio
on edessä ylempänä
kaivannon pohjalla esillä.
Kuvaussuunta E.
26.11.2014.*

Havaintopiste 7 sijaitsi lähellä edellistä betonitunnelia neljä metriä itään talon länsiseinästä. Louhimattoman kallion päällä oli välillä 0–70 cm luonnollista moreenia, 70–80 cm luonnollista punertavaa hiekkaa, 80–100 cm sekoittunutta ruskeaa hiekkaa ja 100–125 cm sekoittunutta tummaa maata, soraa ja asfalttia.

Havaintopiste 8 sijaitsi keskiosassa 7,5 metriä itään talon länsiseinästä. Louhimattoman kallion päällä oli välillä 0–85 cm luonnollinen moreeni, 85–100 cm tummaa maata, 100–120 cm siirrettyä moreenia ja kiviä, 120–125 cm soraa ja 125–135 cm asfalttia.

*Talo D, eteläkaivanto,
havaintopiste 8.
Kuvaussuunta S.
26.11.2014.*

Havaintopisteen 9 sijaitsi 10,5 metriä itään talon länsiseinästä. Pohjalla oli louhimaton kallio. Sen päällä oli välillä 0–60 cm luonnollista silttiä, 60–135 cm luonnollista punertavaa moreenia, 135–140 cm tummaa maata, 140–195 cm siirrettyä moreenia, 195–205 cm hiekkaa ja 205–215 cm asfalttia.

Havaintopisteen itäpuolella talon kaakkoisnurkassa oli runsaasti putkia 90 ja 130 cm maanpinnan alapuolella. Kaivannon pohjalla oli 220 cm syvyydessä vielä hiekkaa. Kallio oli painunut kaivannon pohjaa syvemmälle.

Itäkaivanto oli etelässä 200 cm leveä. Se teki mutkan keskiosassa kellariportaikon takia. Pohjoisessa leveyttä oli yläosassa 250 cm ja alhaalla 130 cm. Pohjoispäässä kallio oli 140 cm maanpinnan alapuolella ja keskiosassa 200 cm. Eteläpäässä kallio oli syvemmällä, mutta veden takia sen syvyystieta ei voitu tarkistaa.

*Talo D, itäkaivanto.
Kuvaussuunta S.
26.11.2014.*

Eteläpäässä kaivanto oli veden vallassa tarkastushetkellä. **Havaintopisteen 10** sijaitsi talon eteläseinän linjalla. Havaintopisteen yläosassa oli 50 cm multaa. Tämän kerroksen alareunassa oli putket ja alapuolella 160 cm luonnollista moreenia. Kerroksen yläosa näytti sekoittuneelta. Havainnot tehtiin veden takia maanpinnalta käsin.

Havaintopiste 11 sijaitsi kellariportaikon kohdalla 12 metriä talon eteläseinästä pohjoiseen. Alimpana oli välillä 0–80 cm luonnollista silttiä ja sitten välillä 80–130 cm sekoittunutta silttiä (mm. tiilipaloja) ja 130–180 cm pintamultaa.

*Talo D, itäkaivanto,
havaintopiste 11.
Kuvaussuunta E.
20.11.2014.*

Havaintopiste 12 sijaitsi 15,5 metriä talon eteläseinästä pohjoiseen. Louhimattoman kallion päällä oli välillä 0–100 cm luonnollista silttiä, 100–120 cm hiekkaa/silttiä, 120–145 cm tummaa multaa, 145–165 cm sekoittunutta silttiä ja 165–190 cm pintamultaa.

Havaintopiste 13 sijaitsi kaivannon pohjoispäässä kaksi metriä pohjoiseen pohjoisseinästä. Kerrokset olivat seuraavat: 0–90 cm luonnollinen siltti, 90–110 cm luonnollinen keltainen hiekka ja 110–170 cm multa.

Talo C

Talon C kaivantoja dokumentoitiin 26.11. ja 1.12.2014 (**Kuvataulut Hämeentie 152 2014–2015: kuvat 41–52**).

Talon C kaivannot olivat keskimäärin 2,5 metriä leveitä. Pohjoiskaivannon (2,2 metriä leveä) pohjalla oli louhimaton kallio noin 50 cm maanpinnan alapuolella. Päällä oli täyttömaita. Aivan rakennuksen seinän vieressä kallio oli louhittu 30–40 cm:n leveydeltä ja tämä kuilu oli lännessä 170 cm ja idässä 120 maanpinnan alapuolella. Kuilun pohja oli melko tasainen, mutta maanpinta laskee nopeasti itään päin. Louhinnat liittyivät talon rakentamisvaiheeseen.

Talo C, pohjoiskaivanto. Edessä on betonitunneleita, joiden kohdalta on louhittu kalliota laajemmin. Oikeanpuoleinen suuntautui taloa D kohti. Taustalla täyttömaakerroksen alla on louhimaton kallio ja talonperustuksen vieressä syväksi louhittu kallio kapealla vyöhykkeellä. Kuvaussuunta W. 26.11.2014.

Kaivannon itäpäässä oli jälleen betonitunneli, joka suuntautui taloa D kohti. Se oli samankokoinen kuin muutkin eli 140 cm leveä ja 60–70 cm maanpinnan alapuolella. Se oli itäisivulla kallion päällä, joka oli 180 cm maanpinnan alapuolella. Sen itäreuna oli 30 cm länteen talon itäreunasta.

Länsikaivannon pohjoispää ei ollut tarkastushetkellä työn alla. Kallio sijaitsi esillä tai heti asfaltin alla. Länsikaivannon (2,2–2,5 m leveä) keskiosassa edelleen kallio oli

maanpinnan tasossa. Etelämpänä talon seinän vieressä louhittu kallio oli 130–160 cm maanpinnan alapuolelle.

*Talo C, länsikaivanto.
Kaivannon keski- ja
eteläosa. Etualalla kallion
päällä on vain asvaltti.
Kuvaussuunta S. 1.12.2014.*

Havaintopiste 14 sijaitsi louhitun kallion läntisimmässä kohdassa kuusi metriä pohjoiseen eteläseinästä. Havaintopiste sisälsi seuraavat kerrokset: 0–50 cm louhittu kallio, 50–85 cm sotkeentunut hiekka, 85–93 cm sora ja 93–101 cm asvaltti.

*Talo C, länsikaivanto,
havaintopiste 14.
Havaintopiste sijaitsee
taaempänä louhitun kallion
aivan vasemmassa
reunassa. Kuvaussuunta N.
1.12.2014.*

Havaintopiste 15 0,5 metriä pohjoiseen eteläseinän linjalta käsitti louhimattoman kallion päällä väleillä 0–55 cm luonnollista vaalea silttiä, 55–85 cm luonnollista kellertävää karkeaa hiekkaa, 85–105 cm multaa, 105–125 cm soraa-hiekkaa, 125–128 cm soraa ja 6 cm asfalttia.

Eteläkaivanto oli yläosassa 2,5–3,5 metriä leveä ja alaosassa idässä 1,7 metriä. Kaivannon länsipäässä oli maanalainen betonitunneli, joka oli 135 cm leveä. Sen länsireuna oli 135 cm itään talon lounaisnurkasta. Sen yläpinta oli 55 cm maanpinnan alapuolella.

Louhittu kallio oli länsipäässä 125 cm ja itäpäässä 105 cm maanpinnan alapuolella.

*Talo C, eteläkaivanto.
Kuvaussuunta ENE.
1.12.2014.*

Kaivannon keskiosasta **havaintopisteessä 16** otettiin ylös maakerrokset. Välillä 0–20 cm oli luonnollinen vaalea siltti, 20–45 cm luonnollinen kellertävä hiekkaisempi ja kivisempi kerros, 45–60 cm multa, 60–75 cm vaalea hiekka, 75–82 cm multa+hiekka, 82–88 cm hieno sora ja 88–95 cm betoni. Se sijaitsi seitsemän metriä itään talon länsiseinästä.

*Talo C, eteläkaivanto,
havaintopiste 16.
Kuvaussuunta S. 1.12.2014.*

Kaivannon itäpäässä itäseinän linjalla **havaintopisteessä 17** oli seuraavat kerrokset: louhimattoman kallion päällä oli korkeudella 0–50 cm moreeni, 50–60 cm multaa ja hiekkaa, 65–75 cm vaalea sekoittunut siltti ja 75–105 cm multaa. Havaintopiste sijaitsi itäseinän linjalla.

Itäkaivannossa eteläosassa oli heti maanpinnan jälkeen kaukolämpöputket kallion päällä. Kallio oli keskellä 50 cm ja eteläpäässä 125 cm maanpinnan alapuolella. Kerrokset olivat täyttöhiekkoja, paitsi aivan eteläpäässä, jossa louhimattoman kallion päällä oli jäljellä ohuelti luonnollista moreenia ennen täyttömaita. Täälläkin lähellä seinää oli täyttömaita.

*Talo C, itäkaivanto. Putket
on kaivettu kokonaan esille.
Aivan eteläpäässä oli
moreenia kallion päällä,
muuten oli täyttömaita.
Havaintopiste 17 sijaitsee
kuvaajan takana.
Kuvaussuunta N. 1.12.2014.*

Itäkaivannon keskiosassa oli kellariportaikko ja pohjoispäässä itään lähtevä betonitunneli. Se oli 140 cm leveä ja 60 cm maanpinnan alapuolella. Louhittu kallio oli tunnelin pohjoispuolella 230 cm ja eteläpuolella 90 cm maanpinnan alapuolella.

Talon länsikaivannon pohjoisinta osuutta ei varsinaisesti tarkastettu, sillä täällä kallio oli maanpinnan tasolla. Maanpinta oli talon kohdalla 13–14 metrin korkeuskäyrien välissä maan noustessa länteen päin.

Talo B

Talo B:n kaivantojen tarkastus tapahtui 17.4.2015 (**Kuvataulut Hämeentie 152 2014–2015: kuvat 53–60**).

Talon pohjoissivulla kaivannon (2,3 metriä leveä) pohjalla oli talon rakentamisaikaan louhittu kallio. Länsipäässä kallio oli 0,4 metriä, keskellä ja itäpäässä 0,8 metriä maanpinnan alapuolella. Aivan talon perustuksen kohdalla kallio oli louhittu ja kapean kuilun osittain tyhjennetty pohja oli 1,80, 1,55 ja 1,65 metriä maanpinnasta.

Kaivannon itäpäässä oli jälleen betonitunneli 140 cm länteen talon koilliskulmasta. Se oli 140 cm leveä ja 160 cm korkea. Sen itäseinä oli 1,4 metriä länteen talon koillisnurkasta.

*Talo B, pohjoiskaivanto.
Talon seinän kohdalla näkyy
syvämpi kapea kaivanto.
Edellinen tilanne.
Kuvaussuunta S. 17.4.2015.*

Kapeamman länsikaivannon (1,6 m leveä) pohjoispäähän ei oltu tarkastushetkellä koskettu. Kallio sijaitti täällä maanpinnalla. Kaivannon eteläpäässä kallio oli lähellä maanpintaa. Louhimaton kallio oli 0,5 metriä maanpinnasta. Talon perustuksen kohdalla

oli louhittu syvempi kohta, jota oli puhdistettu 1,8 metrin syvyyteen saakka maanpinnasta. Lounaiskulmassa louhimaton kallio oli 0,4 metrin syvyydessä. Kohtaa oltiin louhimassa tarkastushetkellä.

Talo B, länsikaivanto. Kallio oli melko lähellä maanpintaa. Kalliota louhitaan tavoitesyvyyteen taustalla. Kuvaussuunta S. 17.4.2015.

Eteläkaivannon leveys vaihteli 2,1–2,8 metrin välillä. Lounaiskulman kohdalla kallio oli 60 cm:n syvyydessä. Kaivannon länsipäässä kallio oli jo tarkastushetkellä louhittu syvemmäksi talon seinän lähelle. Kaivannon itäosa oli myös louhittu syvemmäksi, kaivot asennettu ja kaivanto oli osittain täytetty soralla ja maalla.

Talo B, eteläkaivanto. Kaivannon länsiosan kaivantoa louhitaan vielä käsin ja koneellisesti. Itäosassa kaivot ja putket ovat jo paikoillaan ja kohta on osin täytetty. Kuvaussuunta E. 17.4.2015.

Itäkaivannon leveys oli 1,9–2,5 metriä. Täälläkin kallio oli kaivannon pohjalla. Kaakkoisnurkan kohdalla louhimaton kallio oli 0,8 metriä, keskellä 1,4 metriä ja pohjoispäässä 1,7 metriä maanpinnasta alaspäin. Seinän keskiosassa oven kohdalla oli betonitunneli, joka oli 1,4 metriä leveä. Sen eteläreuna oli 9,5 metrin päässä talon kaakkoiskulmasta.

Itäkaivannon maaleikkauksessa näkyi melkein ainoastaan täyttömaita. Alimpana luonnollisen kallion päällä oli joissakin kohdissa ohuelti luonnollista kellertävää soraa.

*Talo B, itäkaivanto.
Pohjoisosa. Kuvaussuunta
S. 17.4.2015.*

Itäkaivannon pohjoispäässä 1,5 metriä pohjoisseinän linjasta pohjoiseen otettiin maakerrosten paksuudet talteen **havaintopisteessä 18**. Alimpana oli louhimaton kallio. Sen päällä oli välillä 0–40 cm luonnollinen vaalea siltti, 40–55 cm luonnollinen punertava hiekka, 55–73 cm multa, 73–110 cm louhintakiveä, hiekkaa, 110–115 cm sora ja 115–125 cm asvaltti.

*Talo B, itäkaivanto,
havaintopiste 18.
Kuvaussuunta E. 17.4.2015.*

Rakennus oli 13 m mpy korkeuskäyrän kohdalla. Maanpinta nousi länteen päin.

Talo A

Talo A:n kaivannot oli tehty ja täytetty ennen seuraavaa tarkastuskäyntiä (**Kuvataulut Hämeentie 152 2014–2015: kuvat 61–64**). Maanpinnalla näkyi melko kapeat avatut alueet koko talon ympärillä. Kallio on sijainnut tämänkin talon kohdalla lähellä maanpintaa. Kohde kuvattiin 4.8.2015.

*Talo A, eteläkaivanto.
Kuvaussuunta E. 4.8.2015.*

Imeytyskenttä 1

Talon D itäpuolelle tehtiin talon portaikosta 4 metrin itään kattovesien imeytyskenttä **Kuvataulut Hämeentie 152 2014–2015: (kuvat 65–70)**. Sen eteläreuna sijaitsi viitisen metriä pohjoiseen talon eteläseinästä pohjoiseen. Se oli suunnikas W-E – suunnassa ja kooltaan yläosassa 5,5 x 9 metriä ja alaosaan 4 x 6,6 metriä. Profiileista näki että talojen rakennusaikaisten täyttökerrosten alla oli hyvin ohut multakerros ja sen alla luonnollista silttiä. Kuopan koillisnurkasta ja lounaisnurkasta otettiin ylös tiedot maakerroksista.

*Imeytyskenttä 1.
Kuvaussuunta E. 17.4.2015.*

Lounaisnurkassa eteläsivulla oli **havaintopiste 19**: 0–110 cm luonnollinen siltti, 110–137 cm multa, 137–200 cm vaalea sekoittunut siltti ja 200–230 cm pintamulta.

Koillisnurkassa pohjoissivulla oli **havaintopiste 20**: 0–72 cm luonnollinen siltti, 72–85 cm tumma multa, 85–95 cm punertava karkea hiekka, 95–140 cm sekoittunut siltti ja 140–160 cm pintamulta.

Maanpinta oli imeytyskentän länsiosan kohdalla korkeudella 13 m mpy.

Kohde dokumentoitiin 17.4.2015.

Imeytyskenttä 2

Talon C eteläpuolelle tehtiin kattovesien imeytyskenttä 2 (**Kuvataulut Hämeentie 152 2014–2015: kuvat 71–75**). Se oli NW-SE - suuntainen suunnikkaanmuotoinen ja kooltansa 4 x 6 metriä. Siihen johti kaivanto talon C kaakkoiskulmasta. Imeytyskentän kohdalla maanpinta oli korkeudella 10.8 m mpy. Imeytyskenttä oli sorastettu pohjalta ja putket ja kaivot oli asennettu tarkastushetkellä.

*Imeytyskenttä 2. Edessä on sinne talosta C johtava kaivanto, jonka eteläreunan keskiosassa on havaintopiste 23.
Kuvaussuunta SE.
17.4.2015.*

Kaivetun alueen itäreunan keskellä luonnollinen kallio oli **havaintopisteessä 21** 50 cm paksuinen multakerroksen alla.

Kaivetun alueen eteläsivulla **havaintopisteessä 22** oli seuraavat kerrokset. 0–15 cm luonnollinen savi, 15–70 cm hiekkainen multa (alaosassa tiiltä, kiviä, tiilenmuruja) ja ylinnä nurmikko. Havaintopiste sijaitsi kaksi metriä kaakkoon kuopan lounaisnurkasta.

Havaintopiste 23 sijaitsi kaivon johtavan kapean kaivannon eteläseinässä 10 metriä talon C kaakkoisnurkasta: 0–15 cm luonnollinen harmaa savi/siltti, 15–75 cm silttiä, louhintakiviä ym ja 75–100 cm pintamulta.

Kohde dokumentoitiin 17.4.2015.

Imeytyskenttä 3

Imeytyskenttä 3 johti talon A koillisnurkasta itään kapeana kaarevana kaivantona, yläosassaan korkeintaan noin kaksi metriä, kohti Hämeentietä (**Kuvataulut Hämeentie 152 2014–2015: kuvat 76–81**). Loppupäässä se kääntyi pohjoiseen päin voimakkaammin. Kaivanto oli alle kaksi metriä leveä. Louhimaton kallio oli aivan maanpinnan alapuolella koko matkalla. Päällä oli vain pintamultaa.

*Imeytyskenttä 3.
Kuvaussuunta SW.
4.8.2015.*

Maanpinta laski noin 10 m mpy:n korkeudesta 9 m mpy:n korkeuteen.

Kohde dokumentoitiin 4.8.2015.

Hämeentie

Hämeentie ajoradan itäreunalla vastakkaisen korttelin kohdalla uudistettiin samaan aikaan syksyllä 2015 kaukolämpöputkia noin yli 100 metrin matkalla **Kuvataulut Hämeentie 152 2014–2015: kuvat 82-86**). Hämeentien kohdalla on ollut Uuden Helsingin kautta kulkenut Suuren Rantatie linjaus kaupungin Vironniemelle siirrosta lähtien. Tien vanhoja rakenteita ei näkynyt kaivannon maaleikkauksissa vaan kaivannon pohjan tasolla oli vielä kaapeleita, joten yläpuoliset kerrokset olivat tuhoutuneet.

*Hämeentie,
kaukolämpöputkikaivanto.
Kaivannon pohjoispää.
Kuvaussuunta SSW.
4.8.2015.*

Hämeentie sijaitsi länsipäässä korkeudella 7,6 m mpy ja idässä korkeudella 7,9 m mpy.

Kohde valokuvattiin 4.8.2015.

Yhteenveto

Hämeentie 152 kohdalla valvottiin viiden rakennuksen seinustojen avaamista salaojitusta varten ja kolmen imeytyskentän kaivamista. Talon A kohtaa ei valvottu, mutta se on tuskin poikennut muista alueista.

Talojen B-C kohdalla louhimaton kallio oli useimmiten lähellä maanpintaa tai maanpinnan tasolla. Useasti se oli noin 50 cm maanpinnan alapuolella, mutta myös syvemmällä. Kallion yläpuoliset kerrokset olivat tavallisesti rakennusaikaisia tai myöhäisempiä täyttömaita. Kaivantojen ulkoreunoilla oli joissakin kohdissa louhimattoman kallion päällä luonnollista soraa, silttiä tms ennen täyttömaita. Vain parissa kohdassa pienillä alueilla rakennuksia edeltävä 15–20 cm paksu multakerros ja sen alapuoliset siltti- ja sorakerrokset ennen kalliota olivat jääneet täyttökerrosten alle. Multakerroksen päällä oli 30–50 cm louhintakiviä, soraa, sekoitunutta hiekkaa tms ja asvalttia.

Talo D poikkesi edellisistä taloista, sillä pääosin luonnollinen kallio oli 120–140 cm maanpinnan alapuolella ja sen päällä oli etenkin talon pohjoisosassa paksusti luonnollista moreenia tai silttiä ja kellertävää hiekkaa noin metrin verran. Päällä oli multaa 40–60 cm maanpintaan saakka. Eteläsivulla oli pienellä alueella ohut tai olematon multakerros

profiilin sisällä. Itäisivulla alaosien ohuiden luonnollisten kerrosten päällä oli paksummin täyttömaakerroksia ennen pintamultakerrosta.

Talon E kohdalla vanha multakerros oli esillä talon luoteisnurkassa ja itäisivulla oviaukon kohdilla. 20–40 cm paksu multakerros oli luonnollisen silttikerroksen päällä. Sen yläpuolella oli sekoittunutta silttiä, soraa ja asfalttia 60 cm. Talo kaakkoisnurkan edessä alkuperäinen maanpinta oli 1,5 metriä maanpinnan alapuolella. Kyseessä oli 20 cm paksu multakerros.

Imeytyskenttien profiileissa voitiin tehdä maakerroksista havaintoja kauempana rakennusten seinistä. Imeytyskentän 1 kohdalla havaittiin että vanha säilynyt multakerros oli kovin ohut. Sen alla oli 70–110 cm paksu luonnollinen siltti. Multakerros havaintopisteiden paksummissa kohdissa oli 13–27 cm, mutta yleensä se oli ohuempi. Päällä oli täyttömaita 75–93 cm, joihin sisältyi 20–30 cm paksuinen pintamultakerros.

Imeytyskenttä 2 kohdalla kallio oli etelässä heti pintamullan alla, eteläreunassa ja kaivon johtavan kaivannon kohdalla luonnollista silttiä tai savea oli esillä 15 cm ja päällä oli sekoittuneita siltti- (mm. louhintakiveä) ja multakerroksia 55–85 cm. Kyseessä oli talojen rakennusaikaisia tai myöhempiä kerroksia.

Imeytyskentän 3 kohdalla luonnollisen kallion päällä oli vain ohut multakerros. Se oli keskivaiheilla kaivantoa erittäin ohut ja pohjoispäässään paksuimmillaan vain 50 cm.

Hämeentie 152 kohdalla 1940-luvulla rakennettuja taloja vanhempi multakerros havaittiin vain muutamissa kohdissa. Kyseessä oli vain parikymmentä senttiä paksu multakerros, jossa ei ollut mitään rakennusten kivijalkoihin tai muihin rakenteisiin viittaavaa. Samoin yhtään kaupunkiaikaista esinettä ei löydetty maaleikkauksista tai maakasoista. Luonnollinen kallio sijaitsi lähellä maanpintaa ja sen yläpuolinen ohut multakerros on muokattu niin perusteellisesti, ettei alueella ole säilynyt kaupunkiajan jäänteitä.

7. YHTEENVETO

Hämeentie 152:ssa ja 156:ssa tehtiin kahden korttelin rakennusten peruskorjauksien maanrakennustöiden yhteydessä tarkastuksia vuosina vuonna 2007, 2010 ja 2014–2015 ja.

Hämeentie 156:ssa tehtiin vuonna 2007 rakennusten seinien viereen salaojitusta ja muualle muita putkituksia. Hämeentie 152:ssa vuosina 2014–2015 talojen seinien vierustoille tehtiin salaojakaivantoja ja kauemmas taloista kattojen sadevesien imeytyskenttiä. Kummassakin tapauksessa vain joissakin kohdissa uusien pintamultakerrosten ja täyttökerrosten alta maaleikkauksista paljastui 1940-luvun rakennuksia edeltävä peltokerros ennen luonnollisia maakerroksia. Hämeentie 152:n kohdalla kallio oli usein hyvin pannassa. Kerroksia oli muokattu talojen rakentamista edeltävinä aikoina niin voimakkaasti, ettei kaupunkiajan kerroksia tai rakenteita ollut havaittavissa. Mahdollisesti multaa on poistettu Hämeentie 152 kohdalla, sillä säilynyt multakerros on niin ohut että vuoden 1943 ilmakuvissa näkyvillä pienpalstoilla olisi ollut aivan olematon multakerros. Kaupunkiajan esinelöytöjä ei myöskään tullut kuten ei paljonkaan uudempaa esineistöä.

Hämeentie 156 korttelissa neljän kerrostalon pihamailla tehtiin arkeologista koneellisen kaivuun valvontaa kesällä 2010 sadevesiviemäroinnin ja pihan kunnostuksen johdosta. Piha-alueella risteilee eri vaiheissa asennettua kunnallistekniikkaa, joiden lisäksi valvonnassa havaittiin kaupungin johtokartoilla näkymättömiä salaojituksia. Korttelin neljän rakennuksen seinustat ovat noin 2–4 metrin leveydeltä sotkeentuneet rakennuksen perustamisvaiheessa, sekä myöhempien seinän vierustojen avaamisen takia.

Havaintojen perusteella ainakin pihan eteläosaan oli tuotu vaaleaa silttiä täytöksi. Paikoin oli havaittavissa Annalan hyötypuutarhan viljelykerros sekä pihan pohjoisosassa peltokerros. Näiden päällä näkyi erilaisia hiekka- ja sorakerroksia, jotka liittyivät pihan päällystämiseen. Alinna oli puhdas harmaa savi tai vaalea siltti.

Rakennuksen 156a länsipuolella havaittu pääasiassa yhdestä luonnonkivikerroksesta koostuva pitkänomainen kivikko lienee hyötypuutarhan salaoja, koska se oli puhtaan siltin päällä ja multakerroksen alaosassa. Kivikko ulottui kaivannon poikki.

Pihan luoteisosassa oli pihanurmen pohjustuksena ohuehko multakerros ja sen alla puhdas vaalea siltti. Pihan pohjoisosassa havaittu viljelyyn liittyvä tumma multainen kerros vaihteli paksuudeltaan 30–110 cm. Kerros oli paikoin noin metrin paksu, mutta joissain kohtaa kyse oli uudempien kaivantojen täyttömaasta. Pihan pohjoisosassa havaittiin myös kivistä täyttöä. Pihan pohjoisosan multakerroksen alaosassa havaitut hirret ja lankut liittyivät kasvihuoneeseen ja lavaviljelmiin, joita on ollut pihan luoteisosassa.

Vähäiset löydöt liittyivät lähinnä asumiseen ja Arabian tehdastoimintaan alueella 1800–1900-luvuilla. Muutamit yksittäiset löydöt voisivat viitata varhaisempaan asutukseen, mutta nekin löytyivät uudempien löytöjen kanssa samasta kerrostumasta. Löytöjen sekoittuminen maannoksiin on luonnollista pitkäaikaisen viljelyn johdosta alueella. Kaupunkiaikaan (välillä 1550–1640) liittyviä rakenteita tai kulttuurikerroksia ei siis havaittu.

Tarkastukset osoittivat että Hämeentie 152:n ja 156:n alueet ovat 1800-luvun peltojen salaojituksen ym, talojen 1940-luvun rakentamisen ja myöhempien maanrakennustöiden

takia tuhoutuneet arkeologisesti käytännössä kokonaan. Tulos on sama kuin Annalan huvilan muotopuutarhan rakentamisen aikana 1999–2000 tehdyt laajemmat valvonnat osoittivat.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

VERKKOTIETOKANNAT

Museovirasto; muinaisjäännösrekisteri. Katsottu 1.4.2016.

Helsingin kaupungin kunnalliskertomukset (HKK) 1878–1958

INTERNET

<http://kvkmos0011/ptp/>. Helsingin Paikkatietovipunen. Kuvat katsottu 1.4.2016.

KIRJALLISUUS

Heikkinen, Markku 1989: Vaasa-ajan kaupungit 1. Helsinki. Helsingin kaupunginmuseo.

Narinkka 1994. Helsingin kaupunginmuseo.

Wiherheimo, J. ja Rein, G. 1950: Kunnalliselämä. Helsingin kaupungin historia III:2.
Helsinki

Rancken, A.W. 1937: Stad och landsbygd.

Rinne, J. 1907: Vantaan Helsingin muistoja. Matkailuyhdistysken vuosikirja 1907.